

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS INSTITUTAS**

**JOLANTA DEVENYTĖ
VERSLUMO EDUKOLOGIJOS MAGISTRANTŪROS
NUOLATINĖS STUDIJOS**

**NEFORMALIAJAM SUAUGUSIŲJŲ VERSLUMO
UGDYMUI SKIRTŲ MOKYMOSI PRIEMONIŲ
PRIEINAMUMAS**

Magistro baigiamasis darbas

*Darbo vadovas:
Doc. dr. Romas Prakapas*

Vilnius, 2014

Turinys

SĄVOKŲ ŽODYNAS	5
ĮVADAS	6
1. VERSLUMO UGDYMASIS	13
1.1. Verslumo ugdymosi samprata.....	13
1.2. Suaugusiųjų verslumo ugdymosi turinys	21
1.3. Verslumo mokymosi priemonės	25
2. NEFORMALUSIS SUAUGUSIŲJŲ ŠVIETIMAS	28
2.1. Neformalusis suaugusiųjų švietimas Lietuvos švietimo sistemoje	28
2.2. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklė	33
2.3. Neformaliojo suaugusiųjų verslumo ugdymo/si prielaidos	38
3. NEFORMALIAJAM SUAUGUSIŲJŲ VERSLUMO UGDYMUI SKIRTŲ MOKYMOŠI PRIEMONIŲ PRIEINAMUMAS	42
3.1. Tiriamųjų charakteristika	42
3.2. Tyrimo rezultatų analizė	45
3.3. Tyrimo apibendrinimas	59
IŠVADOS	62
REKOMENDACIJA	63
LITERATŪROS SĄRAŠAS	64
SANTRAUKA	71
SUMMARY	72
PRIEDAI	73

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Lietuvos Respublikos švietimą reglamentuojančiuose įstatymuose esančios nuostatos dėl verslumo ugdymo/si.....	16
2 lentelė. Nacionalinėse strategijose esančios verslumo ugdymo/si nuostatos.....	18
3 lentelė. Poįstatyminiai teisės aktai ir juose esančios nuostatos dėl verslumo ugdymo/si...	19
4 lentelė. Lygių galimybių švietimo sistemos principas.....	33
5 lentelė. Kontekstualumo švietimo sistemos principas.....	34
6 lentelė. Veiksmingumo švietimo sistemos principas.....	34
7 lentelė. Tęstinumo švietimo sistemos principas.....	35
8 lentelė. Interviu transkripcijos ženklai.....	44
9 lentelė. Verslumas.....	46
10 lentelė. Verslus asmuo.....	47
11 lentelė. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo reglamentavimas.....	48
12 lentelė. Neformalusis suaugusiųjų švietimas Lietuvoje	50
13 lentelė. Andragoginis ir pedagoginis modeliai.....	52
14 lentelė. Neformaliojo suaugusiųjų mokymosi poreikis.....	54
15 lentelė. Neformaliojo suaugusiųjų verslumo ugdymo/si galimybės.....	55
16 lentelė. Mokymo/si procesas.....	56
17 lentelė. Neformaliojo suaugusiųjų verslumo mokymo/si priemonės.....	57

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Verslumo komponentai.....	14
2 pav. D. Kolbo patirtinio mokymosi modelis.....	24
3 pav. Lietuvos švietimo sistema.....	28
4 pav. Neformaliojo švietimo sudėtis.....	29
5 pav. Neformalusis suaugusiųjų švietimas švietimo sistemoje.....	29
6 pav. Besimokančio suaugusiojo, besimokančios organizacijos ir besimokančios visuomenės tarpusavio ryšys.....	31
7 pav. Tyrimo eigos etapai.....	43

SAVOKŲ ŽODYNAS

Andragogas – suaugusiųjų švietimo srities specialistas, teikiantis paslaugas suaugusiam besimokančiam asmeniui, pastarajam siekiant įgyti naujų žinių, kompetencijų, atnaujinti turimas žinias, kompetencijas, tobulintis įvairiose jam aktualiose srityse¹.

Andragogika – mokslas, tiriantis bendrąsias suaugusiųjų mokymo ir lavinimo, jų ugdymo institucijų organizavimo ir vadovavimo joms problemas².

Kompetencija – gebėjimas atlikti tam tikrą veiklą, remiantis įgytų žinių, mokėjimų, įgūdžių, vertybinių nuostatų visuma³.

Mokymasis visą gyvenimą – XX a. antrosios pusės pedagoginės politikos idėja, reikalaujanti sudaryti sąlygas visą gyvenimą mokytis dėl greitai kintančių mokslo, technikos laimėjimų⁴.

Pedagogika – jaunimo ugdymo mokslas⁵.

Profesionalizacija – procesas, vykstantis dviem lygmenimis, kurie tarpusavyje glaudžiai susiję: tai kaupimas profesinių, mokslo žinių, kurios sukurtų kompetentingos veiklos teorinį bei empirinį pagrindą, ir visuomeninis profesijos su jos specifinėmis kvalifikacijomis bei kompetencijomis pripažinimas⁶.

Ugdymas – asmenybę kuriantis žmonių bendravimas sąveikaujant su aplinka bei žmonijos kultūros vertybėmis⁷.

Ugdymo priemonės – ugdymo proceso struktūros elementai – reikmenys, naudojami siekiant ugdymo tikslų⁸.

---

¹ Jatkauskienė B., Tolutienė G. Aiškinamasis andragogikos terminų žodynas. Klaipėda, 2012, p. 20.

² Jovaiša L. Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis, 2007, p. 17.

³ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr.23-593; 2011, Nr.38-1804.

⁴ Jovaiša L. Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis, 2007, p. 153.

⁵ Jovaiša L. Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis, 2007, p. 208.

⁶ Jatkauskienė B., Tolutienė G. Aiškinamasis andragogikos terminų žodynas. Klaipėda, 2012, p.163.

⁷ Jovaiša L. Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis, 2007, p.311.

⁸ Bitinas B. Edukologijos terminija: kokybė ir problemos. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2011, p.

IVADAS

Aktualumas. XXI amžius spartus technologijų kaita, žinių gausa, gyvenimo intensyvumu. Spartūs pokyčiai tampriai siejasi su asmenimis, organizacijomis, visa visuomene. Kompetentingas asmuo yra patrauklus darbo rinkoje, o tokius darbuotojus turinti organizacija yra konkurencinga rinkoje, atitinkamai aukštesnis visuomenės išsilavinimo lygis ir didesnė tokios visuomenės gerovė. Verslumas kaip visiems aktuali kompetencija, siejama su kūrybingumu, išradingumu, naujomis idėjomis ir jų įgyvendinimu, todėl verslumo ugdymas/is, anot tyrėjų⁹, įgyja vis didėjančią reikšmę socialinių, ekonominių ir technologinių pokyčių sąlygomis. Europos Sąjungos dokumentuose (Europos Sąjungos Komisijos 2006 m. vasario 13 d. komunikatas, KOM(2006)33¹⁰; Mokymosi visą gyvenimą memorandumas¹¹ ir kt.) akcentuojama verslumo ugdymo svarba bei mokymosi visą gyvenimą būtinybė, šios nuostatos perkeltos į Lietuvos Respublikos (toliau tekste – LR) teisės aktus (pvz.: LR švietimo įstatymas¹²; LR Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. vasario 21 d. įsakymas Nr.V-269 Dėl vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo¹³ ir pan.). Šiandien Lietuvoje verslumo ugdymas integruojamas į vidurinio ugdymo bendrąsias programas, skatinamas moksleivių savarankiškumas, saviraiška, pasitikėjimas, atsakingumas, bendravimas, bendradarbiavimas.

Ištirtumas. Lietuvoje atliekami kryptingi su verslumo ugdymu susiję tyrimai, tiesa, jie orientuoti į bendrojo ugdymo mokyklos lygmenį. Ypatingas dėmesys skiriamas formaliajam ugdymui: pvz.: A. Župerka¹⁴ atskleidė, kad mokyklose iki 2009 m. nebuvo metodinių priemonių, vadovėlių verslumo ugdymui, kad pedagogai stokojo verslumo ugdymo kompetencijų. A.Jelagaitė,

---

⁹ Strazdienė G., Garalis A. Verslumas: ugdymo programos ir jų efektyvumo raiška // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. 2006, Nr.38, p. 153-168; Dudaitė J., Žibėnienė G. Verslumo edukologijos studijų programą įgyvendinančių dėstytojų samprata apie verslumą ir verslumo ugdymą // Socialinis darbas. 2012, 11(1), p. 165-176 ir kt.

¹⁰ Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Įgyvendinant Bendrijos Lisabonos programą: Verslumu pagrįsto mąstymo puoselėjimas ugdant ir mokant. KOM(2006)33 galutinis, Briuselis, 13.2.2006. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0033:FIN:LT:PDF>> [žiūrėta 2013-01-21].

¹¹ Mokymosi visą gyvenimą memorandumas. 2000. <http://www.lssa.smm.lt/docs/Memorandumas_2001.doc> [žiūrėta 2013-01-21].

¹² Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr.23-593; 2011, Nr.38-1804.

¹³ Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. vasario 21 d. įsakymas Nr.V-269 Dėl vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo // Valstybės žinios. 2011, Nr.26-1283.

¹⁴ Župerka A. Moksleivių verslumo ugdymo tobulinimo kryptys Lietuvoje // Verslas, vadyba ir studijos. 2009, p. 299-310.

V.Lukoševičius¹⁵ atskleidė, kad dauguma pedagogų teigia suprantantys kaip svarbu ugdyti verslumą, tačiau tik nedaugelis verslumo ugdymą integruoja į dėstomą dalyką, nes pedagogai jaučiasi neturintys verslumo ugdymui reikiamų kompetencijų, tad siūloma pasinaudoti Europos Sąjungos šalių (pvz.: Jungtinės Karalystės, Norvegijos ir kt.) patirtimi, keliant mokytojų kvalifikaciją¹⁶. Nagrinėjant verslumo ugdymo tendencijas aukštosiose mokyklose, tyrimų rezultatai¹⁷ rodo, kad dauguma studentų neplanuoja pradėti savo verslo, ir kaip priežastį nurodė – teorinių ir praktinių žinių trūkumą, todėl siūloma peržiūrėti verslumo ugdymo struktūrą, koreguoti ugdymo tikslus¹⁸ bei, kad verslumo skatinimas aukštajame moksle yra kūrimosi stadijoje¹⁹.

Norint sėkmingai ugdyti verslumą, pirmiausia svarbu aiškiai suvokti, kas yra verslumas. Svarbu pažymėti tai, kad šiandien moksle nėra vieningos nuomonės šiuo klausimu. Mokslinėje literatūroje²⁰ dažniausiai verslumas apibūdinamas kaip asmens įgyti ar įgimti gebėjimai; verslumas siejamas su verslu, ar su socialiniu gyvenimu ir pan. Kita vertus, būtina paminėti, kad verslumo reiškinytis tiriamas plačiai, pavyzdžiui verslumo kompetencijos yra nagrinėtos per socialinio darbuotojo prizmę²¹, sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojų kontekste²², pagal suaugusiųjų gyvenamosios vietovės ypatumus²³ ir pan.

---

¹⁵ Jelagaitė A., Lukoševičius V. Mokinių verslumo ugdymas bendrojo ugdymo mokykloje: mokytojų požiūris // *Pedagogika*. 2011, 104, p. 86-94.

¹⁶ Žibėnienė G. Verslumą ugdančių mokytojų kvalifikacijos tobulinimas: aktualūs aspektai ir tendencijos Europoje // *Socialinis darbas*. 2012, Nr. 11(2), p. 379-390.

¹⁷ Strazdienė G., Garalis A. Verslumas: ugdymo programos ir jų efektyvumo raiška // *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*. 2006, Nr.38, p. 153-168.

¹⁸ Župerka A. Studentų verslumo ugdymo plėtra Lietuvoje // *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. 2011. Nr.2 (26). <<http://vadyba.asu.lt/26/279.pdf>> [žiūrėta 2013-01-21].

¹⁹ Stokaitė V. Verslumo skatinimas aukštajame moksle: Europos Sąjungos dokumentų ir Lietuvos atvejo analizė // *Socialinės technologijos*. 2012, 2(1), p. 139-155.

²⁰ Strazdienė G., Garalis A. Verslumas: ugdymo programos ir jų efektyvumo raiška // *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*. 2006, Nr.38, p. 153-168. Dudaitė J., Žibėnienė G. Verslumo edukologijos studijų programą įgyvendinančių dėstytojų samprata apie verslumą ir verslumo ugdymą // *Socialinis darbas*. 2012, 11(1), p. 165-176.

²¹ Gevorgianienė V., Fargion S. Verslumas socialiniame darbe – profesijos bruožas ar iššūkis // *Acta Paedagogica Vilnensia*. 2012, Nr. 28, p. 83-95.

²² Mačiulaitis R. Sveikatos priežiūros įstaigų verslumo analizė per žmonių išteklių valdymą // *Sveikatos mokslai*. 2012, Nr.4, p.70-77.

²³ Adamonienė R., Šilingienė V. Lietuvos kaimo gyventojų verslumo ypatumai // *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. 2008. Nr.12 (1), p. 6-11. Ramanauskienė J., Astromskienė A.,

Kitas nagrinėjamai temai svarbus klausimas – suaugusiųjų švietimas. Suaugusiųjų švietimo klausimus nagrinėjo P. Jarvis²⁴, P. Freire²⁵, H. H. Bukina²⁶, B. Jaryšas²⁷, M.S. Knowles ir kt.²⁸. Lietuvos ir Italijos (Romos) švietėjų požiūrių analizė²⁹ atskleidė, kad šiose valstybėse daugėja asmenų dalyvaujančių neformaliajame ugdymesi, tačiau skiriasi besimokančiųjų amžius (Lietuvoje dalyvauja jaunesni, Italijoje – vyresni), motyvacija bei tobulėjimo poreikis. Lietuvoje neformalusis suaugusiųjų švietimas dažniausiai siejamas su profesinių įgūdžių tobulinimu³⁰. Be to, mokymosi visą gyvenimą kontekste neformalusis suaugusiųjų švietimas tampa vertinga mokymosi forma³¹, o tai tuo pačiu yra reikšmingas socializacijos veiksnys³². 2007, 2009 m. analizuoti neformaliojo suaugusiųjų mokymosi pasiekimų pripažinimo poreikiai bei aptarti dokumentai, reglamentuojantys šių pasiekimų vertinimą ir pripažinimą³³.

Rukuižienė R. Kaimo gyventojų verslinio profesionalumo ir iniciatyvos didinimo prielaidos // *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. 2011, Nr.5 (29), p. 179-190.

²⁴ Jarvis P. *Mokymosi paradoksai*. Kaunas, 2001.

²⁵ Freire P. *Kritinės sąmonės ugdymas*. Vilnius: Tyto alba, 2000.

²⁶ Букина Н. Н. Становление системы неформального образования системы взрослых // *Человек и образование*. 2006. Nr.7, p. 81-85.

²⁷ Ярыш В. Обучение взрослых традиционным народным ремёслам в неформальном образовании. 2010. <<http://www.dissercat.com/content/obuchenie-zroslykh-traditsionnym-narodnym-remeslam-v-neformalnom-brazovanii#ixzz2Yfk3msF8>> [žiūrėta 2013-01-21].

²⁸ Knowles M. S., Holton III E. F., Swanson R. A. *Suaugęs besimokantysis: klasikinis požiūris į suaugusiųjų švietimą*. 2007.

²⁹ Žemaitaitytė I. *Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje*. Monografija. Vilnius, 2007.

³⁰ Žemaitaitytė I. Neformalusis suaugusiųjų švietimas kaip suaugusiųjų socializacijos veiksnys // *Socialinis darbas*. 2003, Nr. 1(3), p. 72-80. Alifanovienė D., Šapelytė O., Gelžinienė E. Neformalusis suaugusiųjų mokymasis asmenybės ir profesinio tobulėjimo kontekste // *Jaunųjų mokslininkų darbai*. 2008, Nr. 2 (18), p. 11-16.

³¹ Linkaitytė G. M., Žilinskaitė L. Mokymosi visą gyvenimą idėjos įgyvendinimo perspektyva Lietuvoje. *Pedagogika*. 2008, 89, p. 45-50. Rutkienė A., Trepulė E. Nuotolinis suaugusiųjų mokymas(is) mokymosi visą gyvenimą kontekste // *Acta Paedagogica Vilnensia*. 2009, Nr. 23, p. 29-42. Мухлаева Т. В. Международный опыт неформального образования. Избранные труды сотрудников Института. 2010. <<http://inovrao.ru>> [žiūrėta 2013-01-21].

³² Žemaitaitytė I. Neformalusis suaugusiųjų švietimas kaip suaugusiųjų socializacijos veiksnys // *Socialinis darbas*. 2003, Nr. 1(3), p. 72-80. Chell E. Social enterprise and entrepreneurship; towards convergent theory of the entrepreneurial process // *International small business journal*. 2007. Vol. 25, p. 5.

³³ Burkšaitienė N., Šliogerienė J. Suaugusiųjų požiūris į neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų pripažinimą universitetinėse studijose // *Acta Paedagogica Vilnensia*. 2007, Nr. 19, p. 51-68. Burkšaitienė N.

Paminėtina ir tai, kad nuo 2004 m. Lietuvoje kryptingai atliekami įvairūs suaugusiųjų švietimo problemų tyrimai (pvz.: „Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste“³⁴; „Kaimuose ir miestuose (gyventojų skaičius iki 30 000) gyvenančių suaugusiųjų mokymosi poreikiai“³⁵; „Neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalųjį suaugusiųjų švietimą“³⁶; „Atskirų tikslinių grupių (jaunimo, moterų) verslumo ugdymo būdų analizė“³⁷; „Suaugusiųjų mokymasis Lietuvoje: aprėptis, poreikiai ir pasiūla“³⁸; „Suaugusiųjų švietimo organizavimo būklė savivaldybėse“³⁹; „Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra Lietuvoje: finansavimo alternatyvų analizė“⁴⁰; Suaugusiųjų mokymosi motyvacija ir poreikiai Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje ir Suomijoje“⁴¹; „Taikomasis suaugusiųjų švietimo tyrimas“⁴²; „Neformaliojo suaugusiųjų mokymosi sampratų analizė mokymosi visą gyvenimą kontekste“⁴³; „Trečiojo amžiaus universitetų sistemos veiklos analizė“⁴⁴). Pažymėtina,

---

Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo universitetiniame lygmenyje poreikiai Lietuvoje: Atvejo analizė. <mruni.eu/mru_lt_dokumentai/bpd_projektai/bpd_0086/informac_pranesimai/Nr.1.pdf> [žiūrėta 2013-01-21].

³⁴ Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste. 2004. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-21].

³⁵ Kaimuose ir miestuose (gyventojų skaičius iki 30 000) gyvenančių suaugusiųjų mokymosi poreikiai. 2004. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-22].

³⁶ Neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalųjį suaugusiųjų švietimą. 2005. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-21].

³⁷ Atskirų tikslinių grupių (jaunimo, moterų) verslumo ugdymo būdų analizė// Taikomasis mokslinio tyrimo darbas. Kaunas. 2005. <www.ukmin.lt/uploads/documents/.../lt/.../verslumas_galutinis_priedai.doc> [žiūrėta 2013-04-04].

³⁸ Suaugusiųjų mokymasis Lietuvoje: aprėptis, poreikiai ir pasiūla. 2006. <<http://www.suaugusiujsvietimas.lt/lt/suaugusiuju-svietimo-bukle/>> [žiūrėta 2013-01-21].

³⁹ Suaugusiųjų švietimo organizavimo būklė savivaldybėse. 2006. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-21].

⁴⁰ Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra Lietuvoje: finansavimo alternatyvų analizė. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2007. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/es/VPVI%20studija%20neformalusis%20svietimas.pdf [žiūrėta 2013-05-28].

⁴¹ Suaugusiųjų mokymosi motyvacija ir poreikiai Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje ir Suomijoje. 2010. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-21].

⁴² Taikomasis suaugusiųjų švietimo tyrimas. 2011. <<http://www.suaugusiujsvietimas.lt/lt/suaugusiuju-svietimo-bukle/>> [žiūrėta 2013-01-21].

⁴³ Neformaliojo suaugusiųjų mokymosi sampratų analizė mokymosi visą gyvenimą kontekste. 2011. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-21].

kad 2004 m. tyrimuose⁴⁵ dalyvavusių respondentų nuomone trūksta lėšų įsigyti techninei įrangai, mokymo priemonėms, kvalifikuotų specialistų atlyginimams, pradėti savo verslą. 2005 m. tyrimai⁴⁶ atskleidė, kad beveik ketvirtadalis suaugusiųjų nori ir dalyvauja neformaliuose mokymuose, tobulindami profesinę kvalifikaciją, tačiau jiems nepakanka informacijos apie mokymus. Suaugusiuosius mokyti labiau motyvuoja išoriniai veiksniai (kvalifikacijos kėlimas, persikvalifikavimas ir pan.) nei vidiniai veiksniai (žingeidumas, pomėgių lavinimas), o jų motyvaciją mokyti stabdo, ta aplinkybė, kad neišspręsta problema dėl neformaliuoju būdu įgytų kompetencijų pripažinimo⁴⁷. Be jau minėtų problemų, tokių kaip žmogiškųjų išteklių problema, metodinių priemonių ir vadovėlių trūkumas, finansavimas, įvardijama, kad valstybės lygiu nėra koordinavimo, nesukurta strategija⁴⁸. Vėlesnių metų (2007 m., 2010 m.)⁴⁹ tyrimų analizė rodo, kad neefektyviai naudojamos neformaliajam suaugusiųjų švietimui skiriamos lėšos, o patys respondentai ne visada turi asmeninių lėšų, kad susimokėti už mokymą. 2011 m. Ugdymo plėtotės centro atliktas tyrimas atskleidė ryšį tarp suaugusiųjų dalyvavimo verslumo mokymuose su jų uždirbamomis pajamomis, t. y. kad verslumo mokymuose dažniau dalyvauja didesnes pajamas uždirbantys

---

⁴⁴ Trečiojo amžiaus universitetų sistemos veiklos analizė. 2012. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-08-21].

⁴⁵ Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste. 2004. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-21]. Kaimuose ir miestuose (gyventojų skaičius iki 30 000) gyvenančių suaugusiųjų mokymosi poreikiai. 2004. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-22]

⁴⁶ Neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalų suaugusiųjų švietimą. 2005. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-21]; Atskirų tikslinių grupių (jaunimo, moterų) verslumo ugdymo būdų analizė// Taikomasis mokslinio tyrimo darbas. Kaunas. 2005. <www.ukmin.lt/uploads/documents/.../lt/.../verslumas_galutinis_priedai.doc> [žiūrėta 2013-04-04].

⁴⁷ Neformaliojo suaugusiųjų mokymosi sampratų analizė mokymosi visą gyvenimą kontekste. 2011. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-21]; Suaugusiųjų mokymasis Lietuvoje: aprėptis, poreikiai ir pasiūla. 2006. <<http://www.suaugusiuju-svietimas.lt/lt/suaugusiuju-svietimo-bukle/>> [žiūrėta 2013-01-21].

⁴⁸ Suaugusiųjų švietimo organizavimo būklė savivaldybėse. 2006. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-21].

⁴⁹ Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra Lietuvoje: finansavimo alternatyvų analizė. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2007. <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/es/VPVI%20studija%20Neformalusis%20svietimas.pdf> [žiūrėta 2013-05-28]. Suaugusiųjų mokymosi motyvacija ir poreikiai Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje ir Suomijoje. 2010. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-21].

respondentai⁵⁰. Neformaliajam suaugusiųjų švietimui reikalingi trečiojo amžiaus universitetai, nes senjorai nori tobulintis ir besimokančių tokiuose universitetuose skaičius didėja⁵¹.

Apibendrinant galima teigti, kad didėja neformaliojo suaugusiųjų švietimo poreikis, tačiau valstybės mastu tam skiriamas nepakankamas dėmesys, tad dėl finansavimo trūkumo, neužtikrinama mokymų kokybė, suaugusiųjų švietėjų kompetencijos stoka, kad suaugusieji dėl vienokiu ar kitokių priežasčių ne visada yra motyvuoti mokytis ir pan.

Kita vertus, minėti tyrimai neatskleidžia priežasčių: kodėl pedagogams trūksta kompetencijos verslumo ugdymo klausimais, kodėl daugiausia neformalusis suaugusiųjų švietimas siejamas tik su kvalifikacijos tobulinimu, kaip formuoti neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemą su reikiamu finansavimu, užtikrinant neformaliojo suaugusiųjų švietimo kokybę, suaugusiųjų švietėjų kompetencijas, keičiant požiūrį į neformalųjį suaugusiųjų švietimą valstybės lygiu. Minėti klausimai suponuoja nuomonę, kad valstybės mastu nėra sistemingai formuojamas požiūris dėl neformaliojo suaugusiųjų verslumo ugdymosi poreikio, galimai nėra neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių. Taigi tiriamą problemą apibūdina klausimas: koks verslumo mokymosi priemonių prieinamumas neformaliajame suaugusiųjų ugdymesi?

Objektas - neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių prieinamumas.

Tikslas - atskleisti neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių prieinamumą Lietuvoje.

Uždaviniai:

1. Apžvelgti suaugusiųjų verslumo ugdymosi veiksnius.
2. Apžvelgti neformaliojo suaugusiųjų švietimo padėtį Lietuvoje.
3. Atskleisti aplinkybes, įtakančias mokymosi priemonių prieinamumą neformaliajame suaugusiųjų verslumo ugdymesi.

Metodai:

Teoriniai – mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, siekiant išsiaiškinti teisinę bazę bei neformaliojo suaugusiųjų ugdymosi padėtį Lietuvoje.

Empiriniai – ekspertų, susijusių su neformaliuoju suaugusiųjų verslumo ugdymusi, apklausa (interviu), siekiant išsiaiškinti neformaliojo suaugusiųjų švietimo situaciją, neformaliajam

---

⁵⁰ Taikomasis suaugusiųjų švietimo tyrimas. 2011. <<http://www.suaugusiujušvietimas.lt/lt/suaugusiuju-svietimo-bukle/>> [žiūrėta 2013-01-21].

⁵¹ Trečiojo amžiaus universitetų sistemos veiklos analizė. 2012. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-08-21].

suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių įvairovę, populiarumą, galimybes naudotis.

1. VERSLUMO UGDYMASIS

1.1. Verslumo ugdymosi samprata

Rinkos ekonomika, konkurencingumas, globalizacija yra veiksniai tiesiogiai įtakojantys asmenį, organizacijas ir visuomenę. Asmens pokyčiai neatsiejami nuo įgūdžių, gebėjimų, įvairių kompetencijų ugdymo/si. Ugdymasis apibrėžiamas kaip asmens sprendimas ugdymo procese prisiimti ugdytojo funkcijas⁵². Ugdymo procese asmeniui perėjus tarpsnius nuo ugdymo iki ugdymosi, iš ugdytinio tapus ugdytoju, susiformuoja sąmoninga asmenybė⁵³. Svarbu pažymėti, kad sąvokos ugdymas, švietimas, mokymas, lavinimas, auklėjimas, formavimas yra kategorijos papildančios viena kitą ir yra artimos kitoms sąvokoms tokioms kaip tobulinimas, gilinimas ir pan.⁵⁴.

Verslumo ugdymosi sėkmingumas priklauso nuo to, kaip aiškiai suvokiama, kas yra verslumas. Svarbu pažymėti, kad šiandien moksle nėra vieningos nuomonės šiuo klausimu. G. Strazdienė ir A. Garalis⁵⁵ verslumą apibūdina kaip kūrybinį mąstymą, naujos idėjos įgyvendinimą. Pasak J. Dudaitės ir G. Žibėnienės⁵⁶ „verslumu įvardijamas ne vien norėjimas, bet ir mokėjimas, taip pat galėjimas novatoriškai mąstyti ir aktyviai veikti visose gyvenimo situacijose“ (p. 168). Pagal pateiktus verslumo apibrėžimus galima būtų išskirti tris verslumo komponentus:

1. Mąstymas – nestandartinis, kūrybiškas, novatoriškas ir pan., atrandant idėją, kuriant viziją;
2. Motyvacija – norėjimas įgyvendinti naują idėją, viziją;
3. Veikla – idėjos įgyvendinimas (žr. 1 pav.).

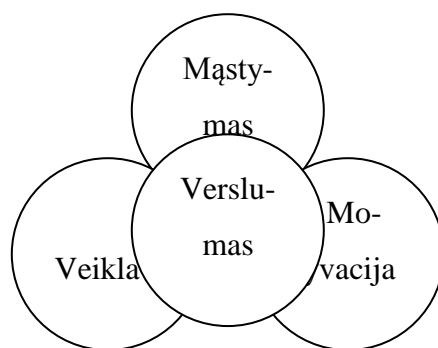
⁵² Bitinas B. Edukologijos terminija: kokybė ir problemos. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2011, p. 35.

⁵³ Šalkauskis S. Rinktiniai raštai. Pedagoginės studijos. I knyga. Vilnius: Leidybos centras, 1992.

⁵⁴ Jovaiša L., Vaitkevičius J. Pedagogikos pagrindai. I. Kaunas: Šviesa, 1987.

⁵⁵ Strazdienė G., Garalis A. Verslumas: ugdymo programos ir jų efektyvumo raiška // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. 2006, Nr.38, p. 153.

⁵⁶ Dudaitė J., Žibėnienė G. Verslumo edukologijos studijų programą įgyvendinančių dėstytojų samprata apie verslumą ir verslumo ugdymą // Socialinis darbas. 2012, 11(1), p. 165-176.

1 pav. Verslumo komponentai.

Sudaryta pagal G. Strazdienę, A. Garalis; J. Dudaitę, G. Žibėnienę⁵⁷

Taigi verslumas yra procesas prasidedantis nuo idėjos ir besibaigiantis idėjos įgyvendinimu. Tad nesant bent vieno iš minėtų komponentų nėra gaunamas rezultatas.

Verslumo sampratos skirstomos ir pagal tai, ar verslumu laikoma pridėtinės ekonominės vertės kūrimas, o tam reikalingos specialios kompetencijos, ar verslumas yra asmens savybės ir gebėjimai, padedantys sėkmingai funkcionuoti visuomenėje⁵⁸. Analizuojat verslo sritį, verslumo apibrėžimai skirstomi į tris grupes:

1. Verslininko charakterio bruožai - gebėjimas priimti sprendimus, rizikuoti, spręsti problemas, motyvacija, kūrybingumas ir pan.;
2. Verslininkystės procesas - naujų įmonių, gaminių kūrimas ir pan.;
3. Verslininko veikla - rinkos plėtimas ir vystymas, organizacijos valdymo kontroliavimas, poreikių vykdymas ir pan.⁵⁹.

Tad verslumas yra bendrosios ir specialiosios kompetencijos, pavyzdžiui: savęs pažinimas, pasitikėjimas savimi, savarankiškumas, kūrybingumas, iniciatyvumas, gebėjimas analizuoti

⁵⁷ Strazdienė G., Garalis A. Verslumas: ugdymo programos ir jų efektyvumo raiška // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. 2006, Nr.38. Dudaitė J., Žibėnienė G. Verslumo edukologijos studijų programą įgyvendinančių dėstytojų samprata apie verslumą ir verslumo ugdymą // Socialinis darbas. 2012, 11(1).

⁵⁸ Gegieckienė L., Graikšienė A. Verslumas. Vilnius, 2009. Dudaitė J., Žibėnienė G. Verslumo edukologijos studijų programą įgyvendinančių dėstytojų samprata apie verslumą ir verslumo ugdymą // Socialinis darbas. 2012, 11(1), p. 165-176.

⁵⁹ Kaufmann P. J., Dant R. P. Franchising and the domain of entrepreneurship research // Journal of Business venturing. 1998, Vol. 14. <<http://www.sciencedirect.com/science/journal/08839026/14/1>> [žiūrėta 2013-11-07]. Strazdienė G., Garalis A. Verslumas: ugdymo programos ir jų efektyvumo raiška // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. 2006, Nr.38. Gegieckienė L., Graikšienė A. Verslumas. Vilnius, 2009.

problemas ir priimti sprendimus, gebėjimas bendrauti, bendradarbiauti, planuoti, gebėjimas siekti užsibrėžto tikslo, mokėjimas įvertinti savo galimybes ir apskaičiuotai rizikuoti, konfliktų valdymas, kritinis mąstymas, imlumas naujovėms, komandų sudarymas ir racionalus jų valdymas, kiti įvairūs vadybiniai įgūdžiai ir pan.⁶⁰. Kompetencijos nėra išskirtos atskirai į bendrąsias kompetencijas ir specialiąsias kompetencijas tikslingai, nes kai kurios kompetencijos laikytinos tiek bendrosiomis, tiek ir specialiosiomis kompetencijomis, kaip antai gebėjimas bendrauti ar sprendimų priėmimas yra reikalingos kompetencijos tiek asmeniniame gyvenime, tiek ir versle.

Europos Sąjungos institucijos valstybes nares skatina savo šalyse plėtoti kompetencijų ugdymą/si. Europos Parlamentas ir Taryba⁶¹ pažymi, kad asmens savirealizacijai, profesinei veiklai, visuomenės pilietiškumui, socialinei integracijai būtini nauji bendrieji gebėjimai, tad rekomenduoja valstybėms narėms plėtoti bendrųjų gebėjimų ugdymo teikimą visiems bei įvardina šiuos aštuonis bendruosius gebėjimus:

1. Bendravimas gimtąją kalba;
2. Bendravimas užsienio kalbomis;
3. Matematiniai gebėjimai bei pagrindiniai gebėjimai mokslo ir technologijų srityse;
4. Skaitmeninis raštingumas;
5. Mokymasis mokytis;
6. Socialiniai ir pilietiniai gebėjimai;
7. Iniciatyva ir verslumas;
8. Kultūrinis sąmoningumas ir raiška.

Minėtoje rekomendacijoje verslumas apibrėžiamas kaip kūrybingumas, novatoriškumas, pasirengimas rizikuoti, gebėjimas planuoti ir įgyvendinti planus bei pažymima, kad tokios kompetencijos žmogui yra reikalingos tiek namuose, tiek ir darbe. Bendrųjų gebėjimų ugdymas/įs reikšmingas siekiant išlikti darbo rinkoje, nes ekonomikos augimą greta kitų veiksnių įtakoja

---

⁶⁰ Gegieckienė L., Graikšienė A. Verslumas. Vilnius, 2009. Dačiulytė R., Tamulienė J., Zablackė R. Mokymosi visą gyvenimą kompetencijų ugdymasis per neformalųjį suaugusiųjų technologijų mokymąsi // *Pedagogika*. 2010, 97, p. 63-69. Ramanauskienė J., Astromskienė A., Rukuižienė R. Management theory and studies for rural business and infrastructure development. 2011, Nr.5 (29), p. 179-190. Dudaitė J., Žibėnienė G. Verslumo edukologijos studijų programą įgyvendinančių dėstytojų samprata apie verslumą ir verslumo ugdymą // *Socialinis darbas*. 2012, 11(1), p. 165-176.

⁶¹ Europos Parlamento ir Tarybos 2006 m. gruodžio 18 d. rekomendacija dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų (2006/962/EB). <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:LT:PDF>> [žiūrėta 2013-01-21].

verslumo didėjimas yra kuriamos naujos, novatoriškos bendrovės, kurioms reikalingi kūrybiški, verslūs darbuotojai, bei socialinėje sferoje, nes asmeniui tenka prisitaikyti prie greitai besikeičiančio, globalaus pasaulio⁶², nepriklausomai nuo to, jog asmuo neketina kurti savo verslo. Todėl Europos Komisija⁶³, įvertindama bendrųjų kompetencijų (tarp jų verslumo kompetencija) reikšmę žmogaus visapusiškam gyvenimui, siekia padėti valstybėms narėms kurti sistemingesnę verslumo ugdymo strategiją bei skatinti verslumą. Kadangi Europos Sąjunga akcentuoja verslumo ugdymo/si svarbą, svarbi Lietuvos nuostata šiuo klausimu, kuri turėtų būti įteisinta LR švietimą reglamentuojančiuose įstatymuose (žr. 1, 2, 3 lenteles).

1 lentelė. LR švietimą reglamentuojančiuose įstatymuose esančios nuostatos dėl verslumo ugdymo/si.

<i>Dokumentai</i>	<i>Nuostatos dėl verslumo</i>	<i>Nuostatos dėl ugdymo/si, įgūdžių, gebėjimų, kompetencijų</i>
LR mokslo ir studijų įstatymas (2009)	Verslios asmenybės ugdymas	Formuoti profesinius įgūdžius, tobulinti studijų metu įgytus gebėjimus
LR švietimo įstatymas (2011)	Netiesioginės verslumo ugdymo/si nuostatos	Išugdyti asmenims gebėjimus savarankiškai kurti savo gyvenimą

1 lentelės tęsinys kitame puslapyje

⁶² Lisbon European Council, 2000. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00100-r1.en0.htm> [žiūrėta 2013-01-21]. Europos Parlamento ir Tarybos 2006 m. gruodžio 18 d. rekomendacija dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų (2006/962/EB). <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:LT:PDF>> [žiūrėta 2013-01-21]. Dudaitė J., Žibėnienė G. Verslumo edukologijos studijų programą įgyvendinančių dėstytojų samprata apie verslumą ir verslumo ugdymą // Socialinis darbas. 2012, 11(1), p. 165-176.

⁶³ Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Įgyvendinant Bendrijos Lisabonos programą: Verslumu pagrįsto mąstymo puoselėjimas ugdant ir mokant. KOM(2006) 33 galutinis, Briuselis, 13.2.2006. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0033:FIN:LT:PDF>> [žiūrėta 2013-01-21]. Komisijos komunikatas. 2020 m. Europa. Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija. KOM(2010) 2020 galutinis, Briuselis, 3.3.2010. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:LT:PDF>> [žiūrėta 2013-05-18]. Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Veiksmų planas „Verslumas 2020“. Verslumo dvasios atkūrimas Europoje. KOM(2012) 795 final, Briuselis, 2013-01-09. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0795:FIN:LT:PDF>> [žiūrėta 2013-11-25].

<i>Dokumentai</i>	<i>Nuostatos dėl verslumo</i>	<i>Nuostatos dėl ugdymo/si, įgūdžių, gebėjimų, kompetencijų</i>
LR profesinio mokymo įstatymas (2007)	Netiesioginės verslumo ugdymo/si nuostatos	Padėti asmeniui įgyti profesines kompetencijas ir jas tobulinti
LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas (1998)	Netiesioginės verslumo ugdymo/si nuostatos	Padėti įgyvendinti įgimtą žmogaus teisę visą gyvenimą ugdyti asmenybę, įgyti gebėjimų reikalingų demokratinės visuomenės piliečiui, lavinti ir tobulinti profesinės veiklos gebėjimus.
LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas (projektas, 2013)	Netiesioginės verslumo ugdymo/si nuostatos	Visą gyvenimą ugdyti asmenybę, įgyti ir lavinti gebėjimus, gilinti profesinius įgūdžius, tobulinti kompetencijas.

LR mokslo ir studijų įstatyme⁶⁴, kuris reglamentuoja aukštojo mokslo studijas, siekiama ugdyti verslią asmenybę. Verslumo apibrėžimas įstatyme nėra pateiktas. LR švietimo įstatyme⁶⁵, LR profesinio mokymo įstatyme⁶⁶, LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatyme⁶⁷ bei LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo projekte⁶⁸ sąvokų verslumas, verslumo ugdymas/is nėra. Šiuose įstatymuose įtvirtintos nuostatos dėl įgūdžių (profesinių), gebėjimų (savarankiškumo, demokratiškumo, pilietiškumo), kompetencijų (profesinių) ugdymo, įgijimo, tobulinimo, lavinimo, gilinimo. Jei laikytina, kad savarankiškumo gebėjimas, profesinė

⁶⁴ Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas // Valstybės žinios. 2009, Nr.54-2140.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr.23-593; 2011, Nr.38-1804.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr.98-2478; 2007, Nr.43-1627.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr.66-1909.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=437270&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-03-18].

kompetencija ir kt. yra verslumas, tad galima teigti, kad minėtuose dokumentuose numanomos verslumo ugdymo/si galimybės.

2 lentelė. Nacionalinėse strategijose esančios verslumo ugdymo/si nuostatos.

<i>Dokumentai</i>	<i>Nuostatos dėl verslumo</i>	<i>Nuostatos dėl ugdymo/si, įgūdžių, gebėjimų, kompetencijų</i>
Valstybinė švietimo 2003–2012 m. strategija (2003)	Siekama, kad verslumo įgūdžiai būtų suteikti visiems mokiniams ir studentams	Švietimo turinį orientuoti į bendrųjų gebėjimų ugdymą. Kryptingai ugdyti kritinio mąstymo, problemų sprendimo įgūdžius, komunikacinę kompetenciją.
Valstybinė švietimo 2013–2022 m. strategija (projektas; 2013)	Švietimo sistemos orientavimas į verslumo ugdymą. Mokytojų ir dėstytojų kvalifikacijos tobulinimas orientuotas į verslumo ugdymą	Ugdyti svarbias kompetencijas, formuoti ugdymosi tęstinumą, ugdyti lyderystės gebėjimus, tobulinti gebėjimus, mokytis lavinant profesinius ir asmeninius gebėjimus.
Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ (2012)	Sumani ekonomika grindžiama verslumu	Ugdyti asmens individualius gebėjimus (kūrybingumą, kritinį mąstymą), įgyti ir tobulinti būtinus gebėjimus.

Valstybinės švietimo 2013–2022 m. strategijos projekte⁶⁹, tęsiant Valstybinės švietimo 2003–2012 m. strategijos⁷⁰ tikslus, numatoma visus švietimo lygmenis orientuoti į verslumo ugdymą, keičiant švietimo turinį bei ugdymo procesą. Pastaruoju metu minėtos strategijos projektas papildytas nuostata, kad mokytojų ir dėstytojų kvalifikacijos tobulinimas taip pat turi būti orientuotas į verslumo ugdymą. Tačiau, reikia pažymėti, kad tai yra projektas, tad šios nuostatos šiuo metu negalioja, kol nustatyta tvarka dokumentas nėra parvirtintas ir paskelbtas.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo Dėl Valstybinės švietimo 2013 – 2022 m. strategijos patvirtinimo projektas. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=455217#> [žiūrėta 2013-09-25].

⁷⁰ Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas Nr. IX-1700 Dėl Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų patvirtinimo // Valstybės žinios. 2003, Nr.71 – 3216.

Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“⁷¹ akcentuojama sumani ekonomika, kuri grindžiama verslumu, o verslumas prilyginamas kūrybingumui. Kadangi strategijoje siekiama bendrojo lavinimo programą orientuoti į kūrybingumo ugdymą, vadinasi, kartu gali būti ugdomasi verslumo.

3 lentelė. Poįstatyminiai teisės aktai ir juose esančios nuostatos dėl verslumo ugdymo/si

<i>Dokumentai</i>	<i>Nuostatos dėl verslumo</i>	<i>Nuostatos dėl ugdymo/si, įgūdžių, gebėjimų, kompetencijų</i>
LR Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimas Nr. 1482 Dėl 2014-2020 nacionalinės pažangos programos patvirtinimo	Dėmesys vaikų ir jaunimo verslumo įgūdžių ugdymui, ugdant verslumo praktinius įgūdžius	Ugdyti motyvaciją, ugdyti bendruosius gebėjimus mokytis visą gyvenimą visais švietimo lygiais.
LR švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 2 d. įsakymas Nr.ISAK-835 Dėl ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategijos patvirtinimo	Pateiktas verslumo apibrėžimas. Tikslai ir uždaviniai, numatantys verslumo ugdymą bendrojo lavinimo mokyklose.	Ugdyti verslumo (kaip bendrojo raštingumo ir išsilavinimo, asmeninės kompetencijos) gebėjimus.
LR švietimo ir mokslo ministro 2007 m. gruodžio 3 d. įsakymas Nr.ISAK-2331 Dėl mokyklų tobulinimo programos plus patvirtinimo	Bendrajame ugdyme verslumas yra prioritetinė sritis	Ugdyti šalies mokytojų, mokyklų bendruomenių ir mokinių verslumo kompetencijas

3 lentelės tęsinys kitame puslapyje

⁷¹ Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. XI-2015 Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo // Valstybės žinios. 2012, Nr. 61-3050.

<i>Dokumentai</i>	<i>Nuostatos dėl verslumo</i>	<i>Nuostatos dėl ugdymo/si, įgūdžių, gebėjimų, kompetencijų</i>
LR švietimo ir mokslo ministro 2011 m. vasario 21 d. įsakymas Nr.V-269 Dėl vidurinio ugdymo bendrosios programos patvirtinimo	Verslumo ugdymas integruotas į vidurinio ugdymo bendrąsias programas; Mokiniam suteikiamos verslumo ugdymosi galimybės	Ugdyti verslumo gebėjimus.

Ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategijoje (patvirtinta LR švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 2 d. įsakymu Nr.ISAK-835)⁷² verslumas apibrėžiamas kaip asmens mąstymo būdas ir asmeninės socialinės, vadybinės bei asmeninės kompetencijos, leidžiančios turimas žinias pritaikyti savo kasdieniam gyvenimui, tai yra konkretūs gebėjimai, teikiantys galimybę ne tik organizuoti savo verslą, bet ir prisiimti savo riziką už padarytus sprendimus. Pagal šį verslumo apibrėžimą galima teigti, kad verslumo samprata apima tiek kompetencijas reikalingas, kuriant bei plėtojant verslą, tiek ir kompetencijas reikalingas socialiniame gyvenime. Atsižvelgiant į tai ir remiantis LR švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 2 d. įsakymu Nr.ISAK-835 patvirtinta ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategija⁷³, LR švietimo ir mokslo ministro 2007 m. gruodžio 3 d. įsakymu Nr.ISAK-2331 patvirtinta mokyklų tobulinimo programa plus⁷⁴ LR švietimo ir mokslo ministro 2011 m. vasario 21 d. įsakymu Nr. V-269 patvirtintomis vidurinio ugdymo bendrosiomis programomis⁷⁵ bei LR Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1482 patvirtinta 2014-2020 nacionalinės pažangos programa⁷⁶, šiais poįstatyminiais teisės aktais

⁷² Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 2 d. įsakymas Nr.ISAK-835 Dėl ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategijos patvirtinimo // Valstybės žinios. 2004, Nr.96-3555.

⁷³ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 2 d. įsakymas Nr.ISAK-835 Dėl ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategijos patvirtinimo // Valstybės žinios. 2004, Nr.96-3555.

⁷⁴ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. gruodžio 3 d. įsakymas Nr.ISAK-2331 Dėl mokyklų tobulinimo programa plus patvirtinimo // Valstybės žinios. 2008, Nr.7 -257.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. vasario 21 d. įsakymas Nr. V-269 Dėl vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo // Valstybės žinios. 2011, Nr.26-1283.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimas Nr. 1482 Dėl 2014-2020 nacionalinės pažangos programos patvirtinimo // Valstybės žinios. 2012, Nr.144-7430.

reglamentuojamas verslumo ugdymas/įs bendrojo lavinimo mokyklose, darytina išvada, jog verslumu ugdomos visose gyvenimo srityse reikalingos kompetencijos. Kartu pažymėtina, kad verslumo kompetencijų ugdymas numatytas ir mokytojams. Taigi poįstatyminiuose teisės aktuose yra nuostatos bendrojo lavinimo mokyklų moksleivių ir mokyklų mokytojų bei aukštųjų mokyklų studentų verslumo ugdymo/įs.

Atsiųvelgiant į išdėstytą, galima teigti, kad remiantis LR įstatymais bei įstatymų nuostatas patikslinančiais poįstatyminiais teisės aktais, verslumo ugdymas/įs yra tiek bendrųjų, tiek ir specialiųjų gebėjimų ugdymas/įs.

Taigi verslumo ugdymosi sampratą galima būtų apibrėžti kaip verslumo bendrųjų ir specialiųjų gebėjimų ugdymosi procesą pačiam asmeniui sąmoningai prisiimant ugdytojo funkcijas, t.y. gebėjimo gyventi ir veikti rinkos ekonomikos sąlygomis nuolatinis tobulinimas.

1.2. Suaugusiųjų verslumo ugdymosi turinys

Nuo kokio amžiaus asmuo yra laikomas suaugusiu nėra vienareikšmio atsakymo. Literatūroje yra išskiriami keturi suaugusiųjų apibrėžiantys kriterijai:

1. Fizinė branda;
2. Juridinis amžius;
3. Socialinis statusas;
4. Psichologinė branda⁷⁷.

Fizinė branda dažniausiai laikoma 17 – 22 metų amžius⁷⁸. Teisiniu požiūriu juridinis suaugusiojo amžius yra 16 - 18 metų, kai pagal teisės aktus leidžiama balsuoti, įregistruojama santuoka ir pan. Socialinis pripažinimas sulaukiamas 25 – 35 metų, kai baigiamos studijos, įsidarbinama⁷⁹. Psichologiniu požiūriu, remiantis asmenybės raidos stadijomis, suaugusiuoju

---

⁷⁷ Mokomės dialogo. Kaip susikalbėti piliečiams, organizacijoms ir kultūroms. Knyga mokytojui. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, 2005. Teresevičienė M., Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. Andragogika. Kaunas, 2006. Tęstinis andragogų rengimas. Neformaliojo suaugusiųjų mokymo/įs modulis. Vilnius: Ugdymo plėtotės centras, 2012.

⁷⁸ Teresevičienė M., Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. Andragogika. Kaunas, 2006.

⁷⁹ Mokomės dialogo. Kaip susikalbėti piliečiams, organizacijoms ir kultūroms. Knyga mokytojui. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, 2005. Teresevičienė M., Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. Andragogika. Kaunas, 2006.

tampama laikotarpiu nuo 22 iki 28 metų amžiaus, laikotarpis nuo 18 metų iki 22 metų amžiaus yra pereinamasis laikotarpis, t.y. perėjimas iš paauglystės į suaugusiojo gyvenimą⁸⁰. Tarp vaikų ir suaugusiųjų yra psichologiniai raidos skirtumai, tad vaiką ir besimokantį suaugusįjį „skiria patirtis, motyvacija, savarankiškumas ir atsakomybė“⁸¹. Akivaizdu, kad suaugęs žmogus, nepriklausomai nuo amžiaus turi didesnę patirtį nei vaikas. Suaugusieji turi tikslą ir savarankiškai priima sprendimus, tuo tarpu už vaikus paprastai tai daro suaugusieji. Toliau analizuojama motyvacija.

Pasak L. Jovaišos „gyvenimas – didysis ugdymosi motyvas“⁸². Motyvacija - tai siekimas patenkinti poreikius, vienus poreikius patenkinus, atsiranda nauji poreikiai, kuriuos vėl siekiama patenkinti⁸³.

Suaugusiojo mokymosi motyvaciją galima išskirti į tris dalis:

1. Socialinę (bendravimas).
2. Profesinę/ekonominę (darbo rinkos poreikiai).
3. Individualią (vertybinė sistema, asmenybės ugdymasis)⁸⁴.

Suaugusiuosius motyvuoja vidiniai ir išoriniai veiksniai. Vidiniams veiksniams motyvuojantiems suaugusiuosius mokytis priskirtina: vertybinės orientacijos, savęs pažinimas, saviraiškos ir bendravimo poreikis, galimybė išspręsti problemas, pagerinti gyvenimo kokybę, ir pan.⁸⁵ Išoriniais motyvuojančiais veiksniais gali būti naujas darbo pasiūlymas, didesnis atlygis, aplinkinių požiūris ir pan.⁸⁶ Tačiau suaugusįjį veikia ne tik motyvuojantys veiksniai, bet ir veiksniai sąlygojantys suaugusiojo nenorą mokytis. Nenorą mokytis sąlygoja įvairūs veiksniai. Šiuos veiksnius galima suskirstyti į vidinius ir išorinius. Vidiniai veiksniai trukdantys suaugusiajam

---

⁸⁰ Teresevičienė M., Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. *Andragogika*. Kaunas, 2006.

⁸¹ *Andragogų klausimai. Praktiniai suaugusiųjų mokymo aspektai*. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, 2008.

⁸² Jovaiša L. *Edukologijos pradmenys*. Šiaulių universiteto leidykla, 2001, p.64.

⁸³ Maslow H.A. *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius: Apostrofa, 2009.

⁸⁴ Barkauskaitė M. *Suaugusiųjų pedagogikos gairės. Metodinė priemonė, skirta bakalaurams, magistrams, pedagogams*. Vilnius: Leidykla, 2006. Teresevičienė M., Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. *Andragogika*. Kaunas, 2006.

⁸⁵ Teresevičienė M., Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. *Andragogika*. Kaunas, 2006. Barkauskaitė M. *Suaugusiųjų pedagogikos gairės. Metodinė priemonė, skirta bakalaurams, magistrams, pedagogams*. Vilnius: Leidykla, 2006. Knowles M.S., Holton III E. F., Swanson R. A. *Suaugęs besimokantysis: klasikinis požiūris į suaugusiųjų švietimą*. 2007. Juozaitis A. M. *Pagrindinės kompetencijos andragogų profesinėje veikloje* // *Pedagogika*. 2008, 89, p. 52-57.

⁸⁶ Teresevičienė M., Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. *Andragogika*. Kaunas, 2006. Knowles M.S., Holton III E. F., Swanson R. A. *Suaugęs besimokantysis: klasikinis požiūris į suaugusiųjų švietimą*. 2007. Juozaitis A. M. *Pagrindinės kompetencijos andragogų profesinėje veikloje* // *Pedagogika*. 2008, 89, p. 52-57.

mokyti gali būti tokie, kaip nepasitikėjimas savimi, sveikatos problemos, neigiama mokyklinė mokymosi patirtis ir pan.⁸⁷. Išoriniai veiksniai, dėl kurių suaugęs nesimoko yra tokie, kaip:

mokamas mokymas, vadinasi tai yra papildomos išlaidos,

netinkamas mokymosi laikas, nes nepavyksta suderinti su darbo laiku, vaikų auginimu ar pan.,

netinkama mokymosi vieta, kurią sudėtinga pasiekti,

neigiamas aplinkos požiūris į suaugusiojo mokymąsi, nes nepritaria šeimos nariai, o darbdavių nuomone, mokymasis nėra reikalingas ir pan.⁸⁸.

Motyvacija išreiškiama mokymosi tam tikro lygio, kurį ketinama pasiekti, poreikiu, tai yra poreikis nuo esamo lygio, esamos situacijos pasiekti pageidaujamą lygį/situaciją⁸⁹. Tokį poreikį skatina patirties paieškos, vedančios prie nuolatinio asmenybės ugdymosi⁹⁰.

Suaugusiųjų ugdymuisi būdingas patirtinis mokymasis, nes suaugę mokydamiesi naujas žinias sieja su turimais įgūdžiais ir žiniomis⁹¹. Patirtinio mokymosi ciklą aprašė Davidas Kolbas⁹², išskirdamas keturis mokymosi etapus: konkrečią patirtį, stebėjimus ir refleksijas, abstrakčių koncepcijų formulavimą, koncepcijų ir jų rezultatų tikrinimą naujose situacijose (žr. 2 pav.).

---

⁸⁷ Teresevičienė M., Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. *Andragogika*. Kaunas, 2006.

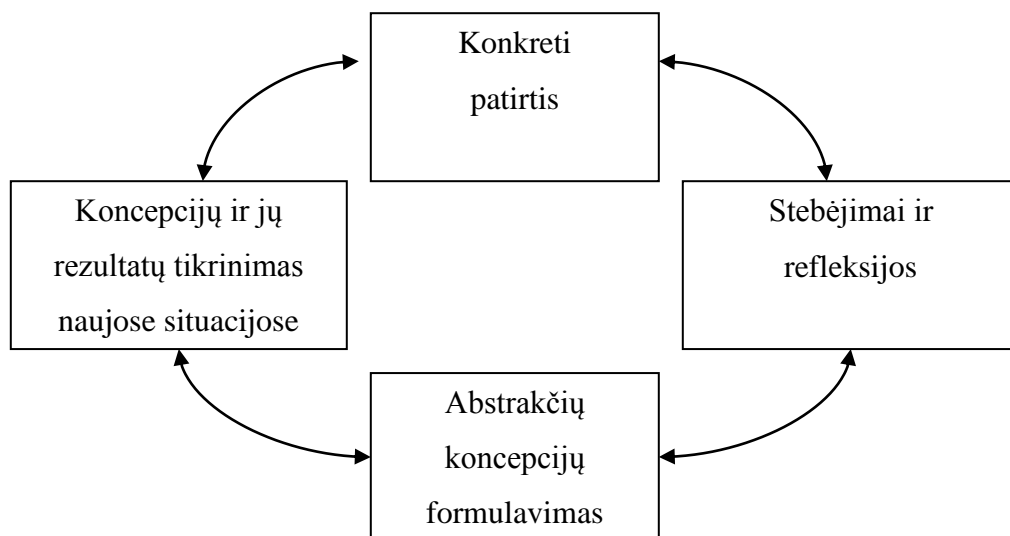
⁸⁸ Teresevičienė M., Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. *Andragogika*, Kaunas. 2006. Suaugusiųjų mokymosi motyvacija ir poreikiai Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje ir Suomijoje. 2010. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-21]. Taikomasis suaugusiųjų švietimo tyrimas. 2011. <<http://www.suaugusiujusvietimas.lt/lt/suaugusiuju-svietimo-bukle/>> [žiūrėta 2013-01-21].

⁸⁹ Žemaitaitytė I. *Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje*. Monografija. Vilnius, 2007. Jatkauskienė B., Tolutienė G. *Aiškinamasis andragogikos terminų žodynas*. Klaipėda, 2012.

⁹⁰ Žemaitaitytė I. *Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje*. Monografija. Vilnius, 2007.

⁹¹ *Mokomės dialogo. Kaip susikalbėti piliečiams, organizacijoms ir kultūroms*. Knyga mokytojui. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, 2005. Dačiulytė R., Tamulienė J., Zablackė R. Mokymosi visą gyvenimą kompetencijų ugdymasis per neformalųjį suaugusiųjų technologijų mokymąsi // *Pedagogika*. 2010, 97, p. 63-69.

⁹² Knowles M.S., Holton III E. F., Swanson R. A. *Suaugęs besimokantysis: klasikinis požiūris į suaugusiųjų švietimą*. 2007. Žemaitaitytė I. *Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje*. Monografija. Vilnius, 2007. *Andragogų klausimai. Praktiniai suaugusiųjų mokymo aspektai*. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, 2008.

2 pav. D. Kolbo patirtinio mokymosi modelis.

Šaltinis: Knowles ir kt.⁹³, 2007, p. 170.

Tai reiškia, kad pirmajame etape asmuo gauna įvairią informaciją, susiduria su faktais ir įvykiais, kuriuos per antrąjį etapą apmąsto, po to sistemina, apibendrina – tai trečiasis etapas, ir galiausiai po to, kai buvo suvokta, apibendrinta, pereinama į ketvirtą etapą - veiklą⁹⁴. Tai yra žmogaus veikla per nuolatinį ciklą.

Suaugęs yra motyvuotas mokytis tada, kai jis nori įgyti žinių, kurias galėtų iš karto taikyti sprenddamas problemas, taip įgydamas naujų kompetencijų⁹⁵. Tad suaugusiojo verslumo ugdymasis priklauso nuo to su kokiomis problemomis suaugęs tuo metu susiduria, ar jam reikia žinių ir gebėjimų pradėti veiklą (įsidarbinti, pradėti verslą ir kt.), ar jam reikia tobulinti turimas kompetencijas (užimti kitas pareigas, plėtoti verslą ir kt.). Atitinkamai nuo to priklauso suaugusiojo verslumo ugdymosi turinys.

Atsižvelgiant į išdėstytą galima teigti, kad ugdymosi turinys, tai žinių, gebėjimų, kompetencijų visuma, kurių besimokantysis, remdamasis savo poreikiais ir galimybėmis siekia įgyti ar tobulinti. Kaip buvo minėta ankstesnėje dalyje verslumas yra viena iš naujų šiame amžiuje reikalingų kompetencijų. Tad atitinkamai suaugusiųjų verslumo ugdymosi turinys yra žinių ir įgūdžių visuma, sudarančių verslumo kompetenciją, kurią asmuo, remdamasis savo patirtimi ir galimybėmis, nuolat tobulina.

⁹³ Knowles M.S., Holton III E. F., Swanson R. A. Suaugęs besimokantysis: klasikinis požiūris į suaugusiųjų švietimą. 2007, p.170.

⁹⁴ Andragogų klausimai. Praktiniai suaugusiųjų mokymo aspektai. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, 2008.

⁹⁵ Jatkauskienė B., Tolutienė G. Aiškinamasis andragogikos terminų žodynas. Klaipėda, 2012.

1.3. Verslumo mokymosi priemonės

Šiuolaikinės, nuolat besikeičiančios, informacinės, technologijų visuomenės poreikis yra įgyti profesinei veiklai reikalingų žinių, lavinti ir tobulinti gebėjimus bei formuoti vertybines nuostatas⁹⁶. Naudojimasis mokymosi priemonėmis padeda įgyvendinti numatytus tikslus.

Pasak L.Jovaišos (2007), mokymo priemonė yra „mokymo proceso struktūros elementai, apimantys mokymo reikmenis, skirtus mokinių pojūčiams, suvokimui, vaizdiniams, mąstymui ir sugebėjimams, praktinio darbo mokėjimams ir įgūdžiams plėtoti“⁹⁷. Vadinasi, mokymo/si priemonė turi skatinti besimokantįjį mąstyti, analizuoti, ugdytis įgūdžius ir gebėjimus.

Literatūroje⁹⁸ įvardinamos mokymosi priemonės yra tokios kaip spausdintinė medžiaga, tai gali būti mokymosi aplankas, vadovėliai, mokymo leidiniai, brošiūros, dokumentų analizės, konspektai, studijų vadovai, situacijų aprašymai, atmintinės, instrukcijos, eksperimentų aprašymai, praktiniai darbai, žinynai, žodynai, įvairūs teminiai rinkiniai ir pan.; garso ir vaizdo priemonės, hipertekstas arba tinklalapiai internete, virtuali mokymosi aplinka, vaizdo konferencijos, virtualios pasitikrinimo priemonės ir pan.

Šiame informacinių technologijų amžiuje spausdintinės mokymosi priemonės atrodytų yra nereikalingos, nes informacijos (elektroninės knygos ir pan.) yra gausu internete, tik reikia mokėti tai rasti. Tačiau pirmiausia ne visos knygos yra sukeltos į internetinius puslapius, ir antras ne mažiau reikšmingas dalykas yra aplinkybė, kad suaugusiajam gali būti labiau įprasta skaityti knygą, ar kitokio pobūdžio spausdintinę medžiagą, nei tą patį tekstą skaityti kompiuterio ekrane. Dėl to visiškai eliminuoti spausdintinę mokymosi priemonę nėra pagrindo. Taigi spausdintinės mokymosi priemonės besimokančiajam gali suteikti jam trūkstamų žinių, skatinti veikti.

Technika ir technologijos yra mokymosi priemonės, suteikiančios galimybę besimokantiems „įmisti mokslų reikiamu metu, reikiamu intensyvumu ir visiškai kontroliuoti visas sąlygas; pasirinkti

---

⁹⁶ Dačiulytė R., Tamulienė J., Zablackė R. Mokymosi visą gyvenimą kompetencijų ugdymasis per neformalųjį suaugusiųjų technologijų mokymąsi // *Pedagogika*. 2010, 97, p. 63-69.

⁹⁷ Jovaiša, L. Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis, 2007, p. 158.

⁹⁸ Kraujutaitytė L., Pečkaitis J.S. Nuotolinių studijų organizavimas: strategijos ir technologijos. Monografija. Vilnius, 2003. Teresevičienė M., Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. *Andragogika*. Kaunas, 2006. Longworth N. Mokymosi visą gyvenimą praktika. Švietimo kaita XXI amžiuje. *Kronta*. 2007. Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. *Edukologija*. Mokojoji knyga studentams. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007. Juozaitis A. M. Neformaliojo mokymosi modelio įtaka andragogų praktikų kompetencijų kitimui // *Pedagogika*. 2008. 91, p. 136-143. Helmke A. Pamokos kokybė ir mokytojo profesionalumas: diagnostika, vertinimas, tobulinimas. Vilnius, 2012.

alternatyvius mokymosi būdus, atsižvelgiant į ankstesnes žinias ir patirtis⁹⁹. Kompiuteris ir internetas namuose, tai galimybė atlikti savarankiškas užduotis namuose, mokytis nuotoliniu būdu, dalyvauti vaizdo konferencijose neišeinant iš namų¹⁰⁰. Taigi, taikomos įvairios mokymosi formos ir jų metu naudojami įvairūs mokymosi būdai atitinkamai reikalauja įvairių mokymosi priemonių.

Vaizdinė mokymosi priemonė naudinga įgūdžiams, praktiniams gebėjimams lavinti, konferencijų, seminarų ar paskaitų apibendrinimams perteikti.

Vaizdine – garsine mokymosi priemone galėtų būti vaizdo įrašas, kuriame pateikta tam tikra informacija, medžiaga ir pan. Kaip pavyzdys galėtų būti sėkmingo verslininko interviu, pranešimas ir pan. Toks gerosios praktikos pavyzdys, tarsi paskatinimas, papildoma motyvacija, siekti užsibrėžto tikslo.

Kita mokymosi priemone gali būti vaizdo treniruotė, kai besimokantieji yra filmuojami, po to nufilmuota medžiaga yra peržiūrima ir analizuojama. Tai efektyvi priemonė įvairių verslumo kompetencijų ugdymuisi - bendravimo, vadovavimo, pasitikėjimo savimi, nes nufilmuotos medžiagos peržiūra asmeniui leidžia pamatyti save iš šalies, apmąstyti, kas yra negerai, taip pat gaunamas grįžtamasis ryšys ir iš aplinkinių dalyvavusių toje veikloje¹⁰¹.

Informacinės technologijos gali būti naudojamos informacijos paieškai, bendrųjų ir specialiųjų kompetencijų ugdymuisi, įgytų įgūdžių ir gebėjimų patikrinimui, pritaikant įvairius mokymosi metodus, pavyzdžiui dalyvaujant virtualiose diskusijose ir pan. Minimalios žinios yra reikalingos norint pradėti bet kokią veiklą (verslą). Tačiau pasinaudoti spausdintine medžiaga ar informacinėmis technologijomis, kad įgyti reikiamą verslumui žinių, priklauso nuo to, kur yra tokia informacija ir koku būdu ją pasiekti priimtinau suaugusiajam.

Įgūdžių ir gebėjimų patikrinimas skatina suaugusįjį analizuoti, vertinti gautus rezultatus, priimti sprendimus, o visa tai yra kritinio mąstymo ugdymosi procesas. Dalyvavimas virtualiose diskusijose taip pat prisideda prie kritinio mąstymo ugdymosi, nes diskusija skatina analizuoti, vertinti. Pagal M. Barkauskaitę (2006) diskusija, „kaip viešas ginčas, improvizacija, besiremianti

---

⁹⁹ Knowles M.S., Holton III E. F., Swanson R. A. Suaugęs besimokantysis: klasikinis požiūris į suaugusiųjų švietimą. 2007, p. 201.

¹⁰⁰ Nuotolinis mokymasis. Mokomoji knyga. Kaunas: Technologija, 2003. Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. Edukologija. Mokomoji knyga studentams. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007. Mokymo priemonių rengimo moduliniam profesiniam mokymui gairės // Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras. 2012. <<http://www.kpmc.lt/Projektai/Mokymopriemoniurengimogaires.pdf>> [žiūrėta 2013-04-04].

¹⁰¹ Andragogų klausimai. Praktiniai suaugusiųjų mokymo aspektai. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, 2008.

tam tikrų žinių, patyrimų baze, lavina kritinį mąstymą, sudaro sąlygas permąstyti savo nuostatas, vertinimo kriterijus, ugdo komunikacinius gebėjimus, bendravimo ir bendradarbiavimo etiką, moko vadybos meno ir kt.¹⁰².

Taigi verslumo mokymosi spausdintinės priemonės yra knygos apie verslumą, marketingą, rinkodarą ir pan.¹⁰³ Vaizdinės - garsinės verslumo mokymosi priemonės yra įvairūs verslumo mokymo vaizdo įrašai, vaizdo įrašai apie sėkmingus verslininkus, vaizdo treniruotės ugdančios verslumo kompetencijas ir pan. Informacinės verslumo mokymosi priemonės naudojamos kaip reikalingos verslumo informacijos gavimo būdas, verslumo kompetencijų tobulinimosi būdas (pvz.: virtualios diskusijos), verslumo kompetencijų patikrinimo būdas (pvz.: virtualios verslumo kompetencijų patikrinimo priemonės) ir pan. Verslumo mokymosi priemonių naudojimas priklauso nuo suaugusiojo, jo tikslų, poreikių, patirties, mokymosi metodų ir pan. Vadinasi, verslumo mokymosi priemonės yra tokios priemonės, kurios suteikia verslumo žinių ir padeda ugdytis verslumo kompetencijas.

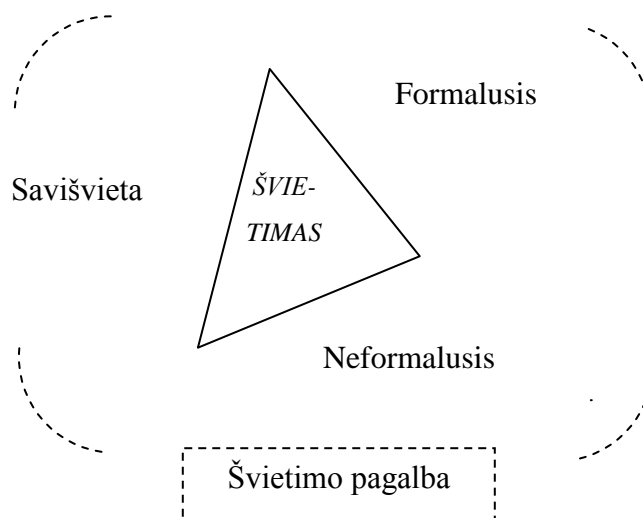
¹⁰² Barkauskaitė M. Suaugusiųjų pedagogikos gairės. Metodinė priemonė, skirta bakalaurams, magistrams, pedagogams. Vilnius: Leidykla, 2006, p.82.

¹⁰³ Kiškis M., Lunevičiūtė G. Verslumas elektroninėje erdvėje. Metodinė priemonė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.

2. NEFORMALUSIS SUAUGUSIŪJŲ ŠVIETIMAS

2.1. Neformalusis suaugusiųjų švietimas Lietuvos švietimo sistemoje

Švietimas – tai „pagrindinė ugdymo funkcija, tenkinanti individo ir visuomenės informacinius poreikius“¹⁰⁴. Švietimas – tai ugdymas ir išsilavinimo teikimas, savišvieta; taip pat mokinių, jų tėvų (globėjų, rūpintojų), švietimo įstaigų, mokytojų ir kitų švietimo teikėjų, švietimo pagalbos specialistų veiklų visuma¹⁰⁵. Tai švietimo apibrėžiamai, kuriuose švietimas apibrėžiamas kaip funkcija bei sistema ar procesas. Kaip minėta švietimas yra sistema. Lietuvos švietimo sistemą sudaro: formalusis švietimas, neformalusis švietimas, savišvieta ir švietimo pagalba¹⁰⁶ (žr. 3 pav.).

3 pav. Lietuvos švietimo sistema

Sudaryta pagal LR švietimo įstatymo 6 straipsnį¹⁰⁷.

Toliau neformalusis švietimas skirstomas į ikimokyklinį, priešmokyklinį, kitą neformalųjį vaikų (taip pat formalųjį švietimą papildantį ugdymą) ir suaugusiųjų švietimą (LR švietimo įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 2 punktą)¹⁰⁸ (žr. 4 pav.).

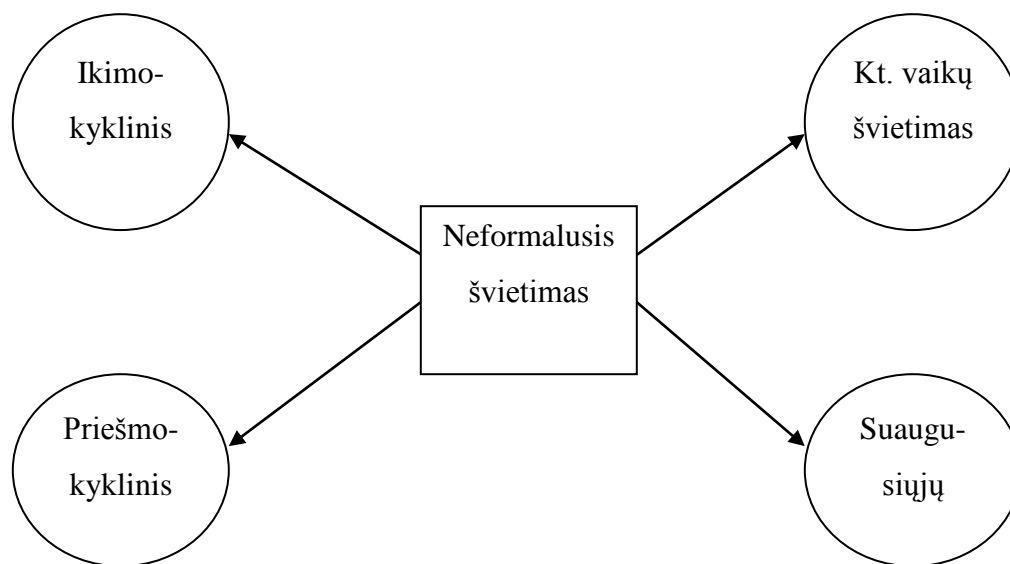
¹⁰⁴ Jovaiša L. Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gintasis žodis, 2007, p. 288.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr.23-593; 2011, Nr.38-1804.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr.23-593; 2011, Nr.38-1804.

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr.23-593; 2011, Nr.38-1804.

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr.23-593; 2011, Nr.38-1804.

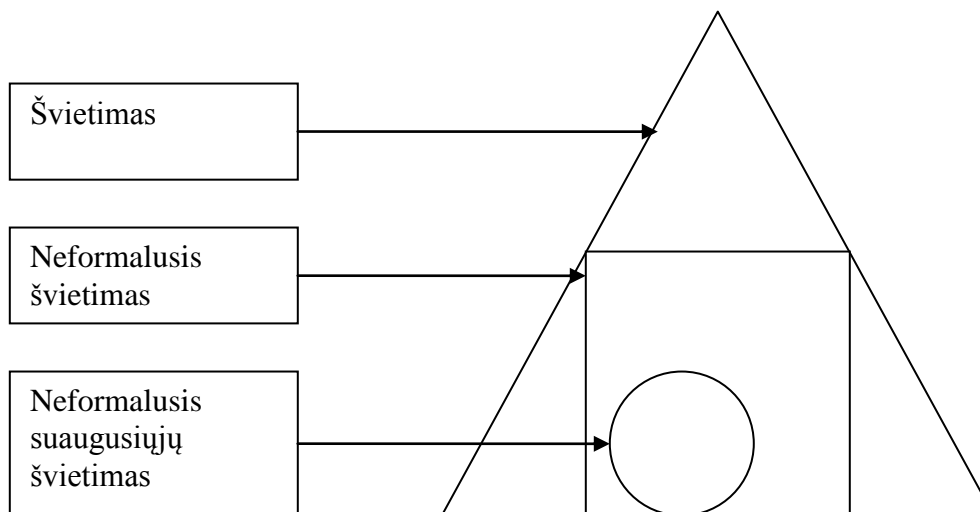

4 pav. Neformaliojo švietimo sudėtis

Sudaryta pagal LR švietimo įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 2 punktą¹⁰⁹.

Tad neformalusis švietimas suskirstymas į $\frac{3}{4}$ vaikų švietimo dalį ir $\frac{1}{4}$ suaugusiųjų švietimo dalį.

Remiantis išdėstytu akivaizdu, kad švietimo sudėtinė dalis yra neformalusis suaugusiųjų švietimas (žr. 5 pav.).

5 pav. Neformalusis suaugusiųjų švietimas švietimo sistemoje.

Sudaryta pagal LR švietimo įstatymą¹¹⁰

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr.23-593; 2011, Nr.38 – 1804.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr.23-593; 2011, Nr.38 – 1804.

Suaugusiųjų švietimas – „visuma veiklų (veiksmų) ir procesų, skirtų asmenims, turintiems profesinės, socialinės, asmeninės ar mokslinės veiklos patirtį, leidžiančių įgyti, konstruoti naujus gebėjimus, patirtį“¹¹¹. Pagal formalizavimo lygį suaugusiųjų švietimas skirstomas į formalųjį, neformalųjį, informalųjį (savaiminį)¹¹²:

- Neformalusis suaugusiųjų švietimas yra asmens ir visuomenės interesus atliepiantis mokymasis, lavinimasis ar studijos, kurias baigusiam neišduodamas valstybės pripažįstamas dokumentas, patvirtinantis išsilavinimo, tam tikros jo pakopos ar atskiro reglamentuoto modulio baigimą arba kvalifikacijos įgijimą. Neformalusis suaugusiųjų švietimas išskiriamas į neformalųjį profesinį, kurio metu įgyjamos profesinei veiklai reikalingos žinios, lavinami ir tobulinami gebėjimai, bei neformalųjį neprofesinį švietimą, kai ugdoma asmens bendroji kultūra (LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas¹¹³).
- Formalusis švietimas – švietimas, vykdomas pagal LR teisės aktų nustatyta tvarka patvirtintas ir įregistruotas švietimo programas, kurias baigus įgyjamas pradinis, pagrindinis, vidurinis arba aukštasis išsilavinimas ir (ar) kvalifikacija arba pripažįstama kompetencija, reikalinga įstatymų reglamentuojamam darbui ar funkcijai atlikti (LR švietimo įstatymo¹¹⁴ 2 straipsnis).
- Savaiminis (informalusis) švietimas, tai natūralus kasdienis mokymasis; švietimas darbo vietoje, žiniasklaidoje¹¹⁵.

Savaiminis mokymasis skiriasi nuo formaliojo ir neformaliojo tuo, kad toks mokymasis nėra iš anksto apgalvotas - žmonės gausina žinias ir įgūdžius, apie tai negalvodami, nesumąstydami, toks mokymasis yra nestruktūrizuotas, nesistemiškas žinių, požiūrių, įgūdžių perdavimas¹¹⁶. Neformalusis mokymasis yra lankstesnis, todėl greičiau galintis prisitaikyti prie pokyčių, atliepiant visuomenės poreikius. O visuomenės poreikiai švietimui nuolat didėja. Pasaulyje vykstant pokyčiams technologijų, ekonomikos, socialinėse srityje auga visuomenės poreikis žinių,

---

¹¹¹ Jatkauskienė B., Tolutienė G. Aiškinamasis andragogikos terminų žodynas. Klaipėda, 2012.

¹¹² Tight M. Kertinės suaugusiųjų švietimo ir mokymo idėjos. Kronta, 2007. Žemaitaitytė I. Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje. Monografija. Vilnius, 2007

¹¹³ Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr.66-1909.

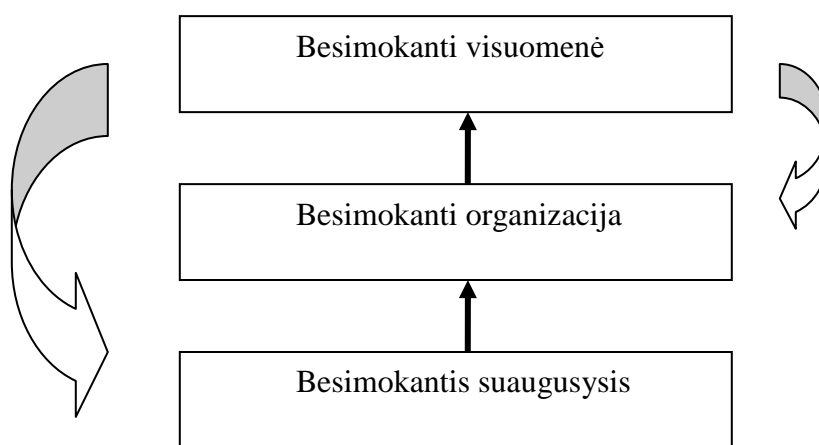
¹¹⁴ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr.23-593; 2011, Nr.38 – 1804.

¹¹⁵ Žemaitaitytė I. Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje. Monografija. Vilnius, 2007.

¹¹⁶ Longworth N. Mokymosi visą gyvenimą praktika. Švietimo kaita XXI amžiuje. Kronta, 2007. Žemaitaitytė I. Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje. Monografija. Vilnius, 2007.

informacijos, mokymosi poreikis¹¹⁷. Mokymosi poreikis realizuojamas per nuolatinį mokymąsi, o nuolatinis mokymasis tai - mokymasis visą gyvenimą¹¹⁸. Visuomenės poreikio mokytis visą gyvenimą tradicinė formalioji švietimo sistema patenkinti negali, todėl didėja neformaliojo švietimo poreikis¹¹⁹. Be to, neformalusis suaugusiųjų švietimas yra svarbi mokymosi alternatyva asmenims, kurie siekia geriau suderinti savo užimtumą darbo rinkoje ar kitą veiklą ir mokymosi visą gyvenimą poreikius¹²⁰.

Mokymosi visą gyvenimą koncepcija siejama su sąvokomis besimokantis suaugusysis, besimokanti organizacija ir besimokanti visuomenė¹²¹. Besimokantį suaugusįjį, besimokančią organizaciją ir besimokančią visuomenę sieja tarpusavio ryšys (žr. 6 pav.)

6 pav. Besimokančio suaugusiojo, besimokančios organizacijos ir besimokančios visuomenės tarpusavio ryšys. Adaptuota pagal Žemaitaitytė¹²², 2007, p. 74.

¹¹⁷ Букина Н.Н. Становление системы неформального образование системы взрослых // Человек и образование. 2006. Nr.7, p. 81-85.

¹¹⁸ Teresevičienė M., Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. Andragogika. Kaunas, 2006.

¹¹⁹ Букина Н.Н. Становление системы неформального образование системы взрослых // Человек и образование. 2006. Nr.7, p. 81-85.

¹²⁰ Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra Lietuvoje: finansavimo alternatyvų analizė. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2007. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/es/VPVI%20studija%20neformalusis%20svietimas.pdf [žiūrėta 2013-05-28].

¹²¹ Hangreaves A. Mokymas žinių visuomenėje: švietimas nesaugumo amžiuje. Vilnius: Homo liber, 2008. Teresevičienė M., Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. Andragogika. Kaunas, 2006. Žemaitaitytė I. Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje. Monografija. Vilnius, 2007. Tight M. Kertinės suaugusiųjų švietimo ir mokymo idėjos. Kronta, 2007.

¹²² Žemaitaitytė I. Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje. Monografija. Vilnius, 2007.

Tarpusavio ryšius tarp besimokančio suaugusiojo, besimokančios organizacijos ir besimokančio visuomenės galima būtų pagrįsti tuo, kad besimokanti organizacija neatsiejama nuo besimokančio suaugusiojo, o šį ryšį apjungia besimokančioje visuomenėje sudaromos nuolatinės mokymosi sąlygos¹²³. Taigi nuolatinis mokymasis turi būti ne tik kiekvieno suaugusiojo asmeninis poreikis, prie to turi prisidėti kiekviena organizacija ir tai turi būti visos visuomenės poreikis, įtvirtinant tokią galimybę teisiniais dokumentais. Lietuvoje mokymosi visą gyvenimą poreikių užtikrinimas reglamentuotas LR švietimo įstatymu¹²⁴ ir kitais teisės aktais, kurie numato sudaryti sąlygas asmeniui mokytis visą gyvenimą, tenkinti pažinimo poreikius, tobulinti įgytą kvalifikaciją, įgyti papildomų kompetencijų. Visa tai realizuoti padeda neformalusis suaugusiųjų švietimas.

Neformalusis suaugusiųjų švietimas skiriasi nuo neformaliojo vaikų švietimo. Suaugusiųjų švietimas gali vykti ir vyksta nedalyvaujant andragogui (suaugusiojo mokytojui) arba andragogo vaidmuo yra kaip patarėjo¹²⁵. O jei mokymosi procese yra mokytojas, vadinasi suaugęs besimokantysis tam pritaria, su tokia situacija sutinka. Suaugęs pats kelia mokymosi tikslus ir priima sprendimus dėl jų įgyvendinimo, jis yra aktyvus mokymosi proceso dalyvis, jis skatinamas vidinės motyvacijos¹²⁶. Kai tuo tarpu neformaliajame vaikų švietime mokymosi tikslus nustato suaugusieji, mokymosi būdus taip pat parenka suaugusieji. Vaikų mokymosi motyvacija yra daugiau išorinė, nes siekiama teigiamo poveikio iš aplinkos: įvertinimo, pagyrimo ar kitokios naudos, kuri numanoma bus ateityje, tai gali būti karjeros galimybės, gerai apmokamas darbas.

Apibendrinant galima teigti, kad neformalusis suaugusiųjų švietimas yra vyresnių nei 18 metų asmenų švietimo veikla pagal įvairias suaugusiųjų poreikius atitinkančias, kvalifikacijos tobulinimo ar kompetencijos įgijimo programas. Neformalusis suaugusiųjų švietimas viena švietimo sistemos sudedamoji, kuri turi atliepti globalios, besimokančios visuomenės poreikius.

---

¹²³ Žemaitaitytė I. Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje. Monografija. Vilnius, 2007.

¹²⁴ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr.23-593; 2011, Nr.38-1804.

¹²⁵ Jatkauskienė B., Tolutienė G. Aiškinamasis andragogikos terminų žodynas. Klaipėda, 2012.

¹²⁶ Andragogų klausimai. Praktiniai suaugusiųjų mokymo aspektai. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, 2008. Jatkauskienė B., Tolutienė G. Aiškinamasis andragogikos terminų žodynas. Klaipėda, 2012.

2.2. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklė

Dar 1992 metų Lietuvos švietimo koncepcijoje¹²⁷ buvo išskirtos formaliojo ir neformaliojo švietimo finansavimo kryptys, nustatant, kad formalųjį suaugusiųjų švietimą valstybė remia taip, kad jis būtų prieinamas visiems, o neformalųjį suaugusiųjų švietimą valstybė skatina ir iš dalies finansuoja. LR Seimo 1998 m. birželio 30 d. priimtame LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatyme¹²⁸, kuriuo reglamentuojamas neformalusis suaugusiųjų švietimas, teisinės garantijos neformaliojo suaugusiųjų švietimo dalyviams, vykdytojams ir socialiniams partneriams, bei nustatomas neprivalomas neformaliojo suaugusiųjų švietimo finansavimas iš savivaldybių ir valstybės biudžeto lėšų. Kadangi neformalusis suaugusiųjų švietimas privalomai nefinansuojamas valstybės/savivaldybių lėšomis, jį gali finansuoti ir vykdyti įmonės, kultūros centrai, aukštesniosios liaudies mokyklos, trečiojo amžiaus universitetai, nevyriausybinės organizacijos¹²⁹.

LR švietimo įstatymo¹³⁰ 5 straipsnyje įtvirtinti Lietuvos švietimo sistemos lygių galimybių, kontekstualumo, veiksmingumo ir tęstinumo principai. Tad yra reikšminga neformaliojo suaugusiųjų švietimo situacijos analizė švietimo sistemos principų kontekste (žr. 4 – 7 lenteles).

4 lentelė. Lygių galimybių švietimo sistemos principas.

Lygių galimybių švietimo sistemos principas	Įgyvendinimas
Švietimo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmens teisių įgyvendinimą, kiekvienam asmeniui ji laiduoja švietimo prieinamumą, bendrojo išsilavinimo bei pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują ¹³¹	Ne visose savivaldybėse sprendžiamos neformaliojo suaugusiųjų švietimo problemos, kai kuriose savivaldybėse jos paliekamos nuošalyje; lėšos skiriamos vienam gyventojui skirtinguose regionuose skiriasi 11 kartų (2004, 2013 ¹³²)

¹²⁷ Lietuvos švietimo koncepcija. 1992. <<http://www.smm.lt/strategija/docs/srp/koncepcija/koncepcija1.htm>> [žiūrėta 2013-01-21].

¹²⁸ Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr.66-1909.

¹²⁹ Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr.66-1909.

¹³⁰ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr.23-593; 2011, Nr.38-1804.

¹³¹ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr.23-593; 2011, Nr.38-1804.

¹³² Kaimuose ir miestuose (gyventojų skaičius iki 30 000) gyvenančių suaugusiųjų mokymosi poreikiai. 2004. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-22]. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės 2013 m. birželio 28 d. Valstybinio audito ataskaita Nr.VA-P-50-9-8 neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra <http://www.vkontrolė.lt/audito_ataskaitos.aspx?tipas=2> [žiūrėta 2013-09-25].

Lygių galimybių švietimo sistemos principu siekiama švietimo prieinamumo kiekvienam asmeniui. Tačiau Lietuvos regionuose ne visi asmenys turi tokias galimybes. Atsižvelgiant į išdėstytą darytina prielaidą, kad neužtikrinamas neformaliojo suaugusiojo švietimo prieinamumas kiekvienam asmeniui, tad nepilnai įgyvendinamas lygių galimybių švietimo sistemos principas.

5 lentelė. Kontekstualumo švietimo sistemos principas.

Kontekstualumo švietimo sistemos principas	Įgyvendinimas
Švietimo sistema yra glaudžiai susieta su krašto ūkinės, socialinės, kultūrinės raidos kontekstu, kartu su juo atsinaujina ir atitinka nuolat kintančias visuomenės reikmes ¹³³	Organizuojami naujos kompetencijos – verslumo - mokymo kursai ¹³⁴

Prisitaikant prie vykstančių pokyčių, siekiama didinti naujų kompetencijų, tarp jų ir verslumo kompetencijos ugdymo/si galimybes, organizuojant verslumo mokymo kursus. Tad naujų kompetencijų ugdymo/si aspektu kontekstualumo švietimo sistemos principas įgyvendinamas.

6 lentelė. Veiksmingumo švietimo sistemos principas.

Veiksmingumo švietimo sistemos principai	Įgyvendinimas
Švietimo sistema siekia geros kokybės rezultatų sumaniai ir taupiai naudodama turimus išteklius, nuolat vertindama, analizuodama ir planuodama savo veiklą, remdamasi veiksminga vadyba – tinkamais ir laiku priimamais sprendimais ¹³⁵	Valstybės finansuojamų neformaliojo suaugusiųjų švietimo projektų įgyvendinimui nebuvo keliami minimalūs kokybės reikalavimai; nesisteminami duomenys, tad nėra stebima ir vertinama kaip įgyvendinamas neformalusis suaugusiųjų švietimas (2007 ¹³⁶)

¹³³ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr.23-593; 2011, Nr.38-1804.

¹³⁴ Taikomasis suaugusiųjų švietimo tyrimas. 2011. <[http://www.suaugusiujusvietimas.lt/ It/suaugusiuju-svietimo-bukle/](http://www.suaugusiujusvietimas.lt/It/suaugusiuju-svietimo-bukle/)> [žiūrėta 2013-01-21].

¹³⁵ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr.23-593; 2011, Nr.38-1804.

¹³⁶ Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra Lietuvoje: finansavimo alternatyvų analizė. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2007. <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/es/VPVI%20studija%20Neformalusis%20svietimas.pdf> [žiūrėta 2013-05-28].

Taigi neformaliajame suaugusiųjų švietime neveikia veiksmingumo švietimo sistemos principas, nes neužtikrinama mokymų kokybė, nėra sisteminių duomenų apie neformaliojo švietimo apimtį ir rezultatus, kurie būtini neformaliojo suaugusiųjų švietimo politikos planavimui, įgyvendinimo stebėsenai ir vertinimui¹³⁷

7 lentelė. Tęstinumo švietimo sistemos principas.

Tęstinumo švietimo sistemos principas	Įgyvendinimas
Švietimo sistema yra lanksti, atvira, pagrįsta įvairių formų ir institucijų sąveika; ji sudaro sąlygas kiekvienam asmeniui mokytis visą gyvenimą ¹³⁸	Nepakanka informacijos apie mokymus ¹³⁹

Tęstinumo švietimo sistemos principas yra sąlygų sudarymas kiekvienam asmeniui mokytis visą gyvenimą. Tai turėtų apimti ir informacijos apie mokymosi paslaugas sklaidą.

Apibendrinus švietimo sistemos lygių galimybių, kontekstualumo, veiksmingumo ir tęstinumo principus, darytina išvada, kad ne visi principai pilnai taikomi neformaliajame suaugusiųjų švietime.

Švietimo sistemos tęstinumo principas aiškiai įvardintas LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo (1 straipsnis)¹⁴⁰ tikslu - padėti įgyvendinti įgimtą žmogaus teisę visą gyvenimą ugdyti savo asmenybę, laiduoti asmeniui galimybę įgyti žinių ir gebėjimų, kurių jam reikia kaip demokratinės visuomenės piliečiui ir tam tikros profesijos specialistui, prisidėti prie kūrybingo ir prasmingo laisvalaikio. Tikslui įgyvendinti keliami tokie uždaviniai:

- 1) padėti asmeniui tenkinti savišvietos poreikius, plėtoti savo kultūrinius interesus;
- 2) ugdyti asmens kūrybines galias ir gebėjimus;
- 3) padėti asmeniui tapti aktyviu demokratinės visuomenės piliečiu;

¹³⁷ Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra Lietuvoje: finansavimo alternatyvų analizė. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2007. <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/es/VPVI%20studija%20Neformalusis%20svietimas.pdf> [žiūrėta 2013-05-28].

¹³⁸ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr.23-593; 2011, Nr.38-1804.

¹³⁹ Suaugusiųjų mokymosi motyvacija ir poreikiai Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje ir Suomijoje. 2010. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-21].

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr.66-1909.

4) sudaryti sąlygas įgyti profesinei veiklai reikalingų teorinių žinių ir praktinių gebėjimų, taip pat sąlygas kvalifikacijai tobulinti (LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo¹⁴¹ 3 straipsnis).

Kaip įgyvendinami LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatyme¹⁴² keliami tikslai bei uždaviniai iliustruoja neformaliojo suaugusiųjų švietimo situacijos analizė, remiantis Lietuvoje atliktais tyrimais¹⁴³:

- žmogiškieji ištekliai – valstybės ir savivaldybių lygyje nėra žmogiškųjų išteklių strateginės politikos (teisinis reglamentavimas, darbo užmokestis, materialinis skatinimas), nepakanka kvalifikuotų suaugusiųjų švietimo specialistų (andragogų), vadybininkų, administracijos darbuotojų;
- finansinės problemos - didesnis finansinis dėmesys skiriamas valstybės remiamam formaliajam švietimui, didžia dalimi apsiribojama vien Europos Sąjungos projektų bendrafinansavimu ir mažai taikoma tiesioginių neformaliojo švietimo paklausos finansavimo mechanizmų, galinčių paskatinti neformaliojo švietimo plėtrą šalyje, trūksta mokymo/si priemonių, netinkamos patalpos suaugusiųjų mokymui;
- neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistema – nėra organizuotos švietimo sistemos valstybės mastu (teisinė bazė, nepakankamas informuotumas ir suaugusiųjų švietimo problematikos suvokimas savivaldybių bei valstybiniu lygiu).

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtotę stabdo ne tik „neteisingas“ visuomenės požiūris į suaugusiųjų švietimą bei finansavimo stoka, bet ir kitos priežastys - pačių suaugusiųjų motyvacijos stoka. Lietuvoje atliktų tyrimų¹⁴⁴ analizė atskleidė šias suaugusiojo motyvaciją mokytis mažinančias priežastis:

- suaugusiųjų išsilavinimas - žemos kvalifikacijos asmenų žema motyvacija mokytis,

---

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr.66-1909.

¹⁴² Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr.66-1909.

¹⁴³ Suaugusiųjų švietimo organizavimo būklė savivaldybėse. 2006. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-21]. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra Lietuvoje: finansavimo alternatyvų analizė. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2007. <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/es/VPVI%20studija%20Neformalusis%20svietimas.pdf> [žiūrėta 2013-05-28].

¹⁴⁴ Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra Lietuvoje: finansavimo alternatyvų analizė. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2007. <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/es/VPVI%20studija%20Neformalusis%20svietimas.pdf> [žiūrėta 2013-05-28]. Suaugusiųjų mokymosi motyvacija ir poreikiai Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje ir Suomijoje. 2010. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-21].

- darbdavių neigiamas požiūris,
- neigiama ankstesnė mokymo patirtis,
- finansinė padėtis – kuo mažesnės turimos pajamos, tuo mažesnė motyvacija mokytis,
- amžius - kuo vyresnio amžiaus suaugęs, tuo labiau suinteresuotumas mokytis mažėja.
- gyvenamoji vieta - aktyviausiai mokosi didžiųjų miestų gyventojai.

Taip pat Lietuvoje atliktų tyrimų¹⁴⁵ analizė rodo, kad:

- aktyviausiai mokosi jaunesni, turintys aukštąjį išsilavinimą, daugiau uždirbantys, gyvenantys miestuose gyventojai, tai galimai susiję su aukštesniu pragyvenimo lygiu;
- dirbantys suaugusieji dažniau kelia kvalifikaciją nei bedarbiai;
- darbe kelti kvalifikaciją didesnę galimybę turi asmenys, turintys aukštąjį išsilavinimą, gaunantys didesnes pajamas, dirbantys didžiuosiuose miestuose;
- apie įstaigas ir kursus dėl kvalifikacijos tobulinimo mažiau informacijos turi vyresni nei 45 m. amžiaus, pradinio, pagrindinio ar vidurinio išsilavinimo, nedirbantys, ar dirbantys, kurių pajamos vienam šeimos nariui yra mažesnės nei 400 Lt, respondentai.
- dauguma darbdavių pritaria neformaliajam darbuotojų švietimui;
- darbdaviai pirmiausia išskiria administracijos personalo, vadovaujančių darbuotojų, po to specialistų švietimą, siedami su kvalifikacijos kėlimu, profesinių kompetencijų gerinimu;
- smulkios įmonės mažiau turi informacijos apie mokymus ir įstaigas, organizuojančias tokius mokymus;
- mažose įmonėse darbuotojai norėtų mokytis, bet dėl mažų įmonių paprastai blogesnės finansinės padėties šie poreikiai mažiau tenkinami lyginant su stambiomis įmonėmis.

Taigi aukštesnis išsilavinimas, jaunesnis amžius ir asmens gaunamos didesnės pajamos, o įmonių finansinė padėtis yra pagrindiniai veiksniai įtakojantys mokymo/si poreikius.

Teigiamas pokytis neformaliojo suaugusiųjų švietime tai, kad kuriamos įvairios švietimo formos ir neformaliojo suaugusiųjų švietimo veiklą greta valstybinių, savivaldybinių institucijų

---

¹⁴⁵ Neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalų suaugusiųjų švietimą. 2005. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-21]. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra Lietuvoje: finansavimo alternatyvų analizė. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2007. <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/es/VPVI%20studija%20Neformalusis%20svietimas.pdf> [žiūrėta 2013-05-28].

organizuoja nevyriausybinės, privačios, užsienio, individualios įstaigos¹⁴⁶. Aktyvių asmenybių iniciatyvomis ir veikla, neformaliojo suaugusiųjų švietimo organizavimas ir veikla gerėja.

Kartu pažymėtina, kad Lietuvoje sėkmingai veikia trečiojo amžiaus universitetai ir juose besimokančiųjų skaičius kasmet didėja¹⁴⁷. Tad mokymosi visą gyvenimą prielaidos senjorams yra suteikiamos.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistema veikia, nors yra tobulintinų dalykų, būtina sukurti švietimo sistemos strategiją, užtikrinti mokymų tęstinumą, kelti mokymų kokybę, motyvuoti besimokančius, užtikrinti mokymų prieinamumą kiekvienam ir pan.

2.3. Neformaliojo suaugusiųjų verslumo ugdymo/si prielaidos

Verslumas yra efektyvi ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo priemonė, o investicijos į verslumo ugdymą turi didžiausią grąžą¹⁴⁸, tad verslumo ugdymas turėtų būti viena iš prioritetinių sričių. Nepakanka įgyti verslumo kompetencijų, jas reikia nuolat tobulinti. Nuolatinis tobulinimas siejasi su nuolatinio mokymo/si, o tai apibrėžiama kaip mokymasis visą gyvenimą. Iki 2015 metų Europoje suaugusiųjų švietime siekiama mokymosi visą gyvenimą idėją paversti realybe, gerinti švietimo ir mokymo kokybę, sudaryti suaugusiesiems vienodas galimybes mokytis, sudaryti palankias mokymosi aplinkas, ugdyti kūrybiškumą, kurti suaugusiųjų mokymo paslaugų teikimo vertinimo sistemą¹⁴⁹.

---

¹⁴⁶ Teresevičienė M., Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. Andragogika. Kaunas, 2006; Andragoginės studijos. Neformaliojo suaugusiųjų mokymo(si) modulis. Vilnius: Ugdymo plėtotės centras, 2012.

¹⁴⁷ Trečiojo amžiaus universitetų sistemos veiklos analizė. 2012. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-08-21].

¹⁴⁸ Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Veiksmų planas „Verslumas 2020“. Verslumo dvasios atkūrimas Europoje. KOM(2012) 795 final, Briuselis, 2013-01-09. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0795:FIN:LT:PDF>> [žiūrėta 2013-11-25].

¹⁴⁹ Council Resolution on a renewed European agenda for adult learning // Official journal of the European Union. 2011/C372/01, p. 1-6.

Tyrimas¹⁵⁰ atskleidė, kad svarbiausia priežastis, motyvuojanti imtis verslo yra asmeninės, charakterio savybės, verslo srities išsilavinimas, kitų asmenų sėkmė (gerosios patirties pavyzdžiai), šeimos ir artimųjų palaikymas, ir tik nedidelė respondentų dalis parodė, kad sprendimą pradėti savo verslą teigiamai įtakojo palankios verslo kūrimo sąlygos Lietuvoje, sukaupta darbo patirtis, autonomiškumas (nepriklausomybė nuo darbdavio) bei aplinkybės (patrauklių darbo pasiūlymų darbo rinkoje stoka).

Neformaliojo suaugusiųjų verslumo ugdymo/si pagrindinė prielaida yra teisinė bazė. Lietuvoje galiojančiuose teisės aktuose LR švietimo įstatyme¹⁵¹, LR profesinio mokymo įstatyme¹⁵², LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatyme¹⁵³ nėra įtvirtintos tiesioginės verslumo ugdymosi nuostatos. Šiuose įstatymuose vartojamos profesinės gebėjimų ir kompetencijos sąvokos, bei įvardinami gebėjimai, kurie reikalingi norint kurti savo gyvenimą savarankiškai. Kadangi verslumas apibrėžiamas kaip bendrosios ir profesinės kompetencijos numanoma, kad remtis teisės aktais galima ir ugdant/is verslumo kompetencijas. Juolab, kad Lietuvoje įgyvendinami suaugusiųjų verslumo ugdymo projektai bei rengiamos verslumo ugdymuisi skirtos mokymosi priemonės. 2010 – 2014 laikotarpiu Lietuvoje įgyvendinamas projektas „Suaugusiųjų švietimo sistemos plėtra suteikiant besimokantiems asmenims bendrąsias kompetencijas“¹⁵⁴, kurio tikslas – visapusiška suaugusiųjų švietimo sistemos plėtra. Projektu¹⁵⁵ siekiama ugdyti suaugusiųjų bendrąsias kompetencijas, ugdyti suaugusiųjų švietimo institucijų vadovų ir mokytojų gebėjimus, kurti bei diegti naujas suaugusiųjų švietimo programas, informavimo bei stebėsenos sistemas. Per pirmąjį etapą Lietuvoje vykusiuose kursuose suaugusieji gilino žinias finansų srityje, neformaliojo profesinio mokymo, teisinio raštingumo, pilietinio švietimo, anglų kalbos, kompiuterinio

---

¹⁵⁰ Atskirų tikslinių grupių (jaunimo, moterų) verslumo ugdymo būdų analizė// Taikomasis mokslinio tyrimo darbas. Kaunas. 2005. <[www.ukmin.lt/uploads/ documents/.../lt/.../ verslumas_galutinis_priedai.doc](http://www.ukmin.lt/uploads/documents/.../lt/.../verslumas_galutinis_priedai.doc)> [žiūrėta 2013-04-04].

¹⁵¹ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr.23-593; 2011, Nr.38-1804.

¹⁵² Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr.98-2478; 2007, Nr.43-1627.

¹⁵³ Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr.66-1909.

¹⁵⁴ Projektas „Suaugusiųjų švietimo sistemos plėtra suteikiant besimokantiems asmenims bendrąsias kompetencijas“ <http://www.upc.smm.lt/projektai/sistemas_pletra/>; <<http://www.suaugusiujusvietimas.lt/lt/apie-projekta/>> [žiūrėta 2013-01-21].

¹⁵⁵ Projektas „Suaugusiųjų švietimo sistemos plėtra suteikiant besimokantiems asmenims bendrąsias kompetencijas“ <http://www.upc.smm.lt/projektai/sistemas_pletra/>; <<http://www.suaugusiujusvietimas.lt/lt/apie-projekta/>> [žiūrėta 2013-01-21].

raštingumo, verslumo srityse, ir mokėsi kitų dalykų pagal 15 inovatyvių neformalaus suaugusiųjų mokymo programų, išleistos garsinės knygos „Verslumo pagrindai“, „Teisinis raštingumas“ ir kt.¹⁵⁶.

Nacionalinio lygmens programos finansuojamos Europos Sąjungos lėšomis¹⁵⁷. Kaip žinia, Europos Sąjungos dokumentuose yra pabrėžiama verslumo ugdymo reikšmė asmens gyvenimui.

2011 m. „Taikomojo suaugusiųjų švietimo“¹⁵⁸ tyrimo analizė atskleidžia, kad iš 21 procento asmenų per pastaruosius trejus metus dalyvavusių kokiuose nors mokymuose 7 procentai mokėsi verslumo, vadybos, ekonominių žinių, ir 5 procentai apklaustųjų norėtų mokytis verslumo, vadybos ir pan. Pažymėtina, kad tiriamųjų grupė buvo 55 – 74 metų amžiaus, daugumoje mokymus organizavo darbdavys (35 procentai - valstybinė įstaiga, 18 procentų – įmonės).

Lietuvos darbo biržos¹⁵⁹ duomenimis neformaliojo profesinio mokymo programų yra 2691, tai yra beveik trys tūkstančiai programų iš kurių tik 10 programų yra susijusios su verslu, tokios kaip „verslo organizavimo mokymo programa“, „patarimai verslo naujokams“, „supažindinimas su verslo pradmenimis“ ir pan. Šiuos mokymus organizuoja įvairios Lietuvos įstaigos ir organizacijos uždaros akcinės bendrovės, profesinio mokymo centais, viešosios įstaigos ir pan. Minėtos dešimt verslo mokymo programų yra vykdomos šešiuose Lietuvos miestuose: Panevėžyje, Šiauliuose, Vilniuje, Kėdainiuose, Šilalėje ir Kaune. Kauno miesto savivaldybės viešoji įstaiga organizuoja verslumo pagrindų bendrųjų gebėjimų mokymus.

Neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi reikalinga informacijos apie galimą paramą ir verslo galimybes sklaida, verslo žinių įgijimo ir verslo įgūdžių mokymai, bendrųjų kompetencijų (sąmoningumo ir pasitikėjimo savimi) mokymai, mokymai technologinių inovacijų srityje, verslumo

---

¹⁵⁶ Projektas „Suaugusiųjų švietimo sistemos plėtra suteikiant besimokantiems asmenims bendrąsias kompetencijas“ <http://www.upc.smm.lt/projektai/sistemas_pletra/>; <<http://www.suaugusiujuvietimas.lt/lt/apie-projekta/>> [žiūrėta 2013-01-21].

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. kovo 26 d. įsakymas Nr.ISAK-433/A1-83 (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir socialinės apsaugos ir darbo ministro 2008 m. spalio 15 d. įsakymo Nr. ISAK-2795/A1-347 redakcija) Dėl mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijos patvirtinimo // Valstybės žinios. 2008, Nr.122-4647.

¹⁵⁸ Taikomasis suaugusiųjų švietimo tyrimas. 2011. <<http://www.suaugusiujuvietimas.lt/lt/suaugusiuju-svietimo-bukle/>> [žiūrėta 2013-01-21].

¹⁵⁹ Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos <<http://www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/MokProgramosNeformaliosiosSarasas.aspx>> [žiūrėta 2013-10-14].

ugdymo/si galimybių sistema, finansinė parama, didesnis Vyriausybės dėmesys verslumui, verslo atstovų bendradarbiavimas – keitimasis gerąja patirtimi¹⁶⁰.

Taigi, LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatyme (1998), reglamentuojančiame neformalųjį suaugusiųjų švietimą, nėra aiškiai apibrėžtos nuostatos dėl galimybės verslumo ugdymosi, tačiau yra organizuojami verslumo ugdymo kursai: įvairių organizacijų kursai, vykdomi pavieniai projektai.

---

¹⁶⁰ Atskirų tikslinių grupių (jaunimo, moterų) verslumo ugdymo būdų analizė// Taikomasis mokslinio tyrimo darbas. Kaunas. 2005. <[www.ukmin.lt/uploads/ documents/.../lt/.../ verslumas_galutinis_priedai.doc](http://www.ukmin.lt/uploads/documents/.../lt/.../verslumas_galutinis_priedai.doc)> [žiūrėta 2013-04-04].

3. NEFORMALIAJAM SUAUGUSIŲJŲ VERSLUMO UGDYMUI SI SKIRTŲ MOKYMOSI PRIEMONIŲ PRIEINAMUMAS

3.1. Tiriamųjų charakteristika

Siekiant atskleisti neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių prieinamumo kokybinius požymius, o ne atlikus kiekybinius matavimus gauti skaitmeninę išraišką, pasirinktas kokybinis tyrimas. Kokybiniam tyrimui instrumentu yra pats tyrėjas¹⁶¹. Kokybinio tyrimo duomenims rinkti naudojamas interviu, nes „tai yra labai geras priartėjimo prie žmonių suvokimo, reikšmių, situacijų apibrėžimo ir realybės konstravimo (aiškinimo) būdas“¹⁶².

Pasirinktas individualus pusiau struktūruotas interviu, dėl to, kad respondentas galėtų išsakyti savo nuomonę, ne tik interviu ėmėjo paruoštais klausimais¹⁶³. Be to, pusiau struktūruoto interviu metu vyksta neformalus pokalbis, tačiau tuo pačiu gaunama išsamių, susistemintų duomenų¹⁶⁴. Interviu esmę sudaro tai, kad respondentai laisvai kalba, o interviu ėmėjas atidžiai klausosi.

Tyrimo imtis sudaryta remiantis mišria tiksline atranka, nes buvo planuota apklausti keturių pasirinktų institucijų darbuotojus (kriterinė atranka), tačiau dviejų institucijų darbuotojai nesutiko dalyvauti apklausoje, tad likusi dalis respondentų apklausai buvo atrinkti remiantis apklausoje dalyvavusių respondentų rekomendacijomis („sniego gniūžtės“ atranka) su tais, kurie sutiko laisvanoriškai dalyvauti apklausoje¹⁶⁵ (tyrime sutiko dalyvauti viena trečioji dalis asmenų, į kuriuos buvo kreiptasi). Respondentų atrankos kriterijus yra išsilavinimas (edukologijos sritis), darbo patirtis. Respondentų veikla – vienokiu ar kitokiu būdu yra susijusi su verslumo ugdymu/si, tai

---

¹⁶¹ Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V. Kokybinių tyrimų metodologija. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. Klaipėda, 2008.

¹⁶² Luobikienė I. Sociologinių tyrimų metodika. Mokomoji knyga. Kaunas: Technologija, 2010, p. 50.

¹⁶³ Girdzijauskienė S. Kokybinis interviu. Metodiniai nurodymai. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija, 2006. Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V. Kokybinių tyrimų metodologija. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. Klaipėda, 2008. Prakapas R., Butvilas T. Mokslinio tiriamojo darbo logografika studijoms. Mokomasis leidinys. Vilnius, 2011. Kokybiniai edukaciniai tyrimai: teorijos, duomenų rinkimas ir analizė. Mokslo studija. VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2012.

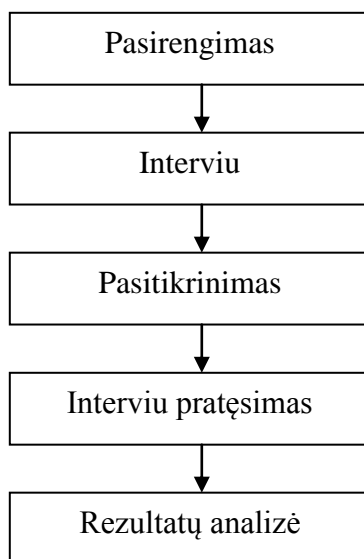
¹⁶⁴ Kokybiniai edukaciniai tyrimai: teorijos, duomenų rinkimas ir analizė. Mokslo studija. VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2012.

¹⁶⁵ Patton M. Qualitative evaluation and research methods. Beverly Hills, CA:Sage. 1990, p. 169-186.

dalyvavimas įvairiuose neformaliojo suaugusiųjų švietimo projektuose, programų sudarymas, neformaliųjų suaugusiųjų mokymų organizavimas ir vedimas, mokymo/si priemonių rengimas, tyrimų atlikimas, įstatymo projektų rengimas ir pan. Apklausti 5 respondentai (andragogai) Mykolo Romerio universiteto dėstytojai bei Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacijos nariai. Pasirinkti Mykolo Romerio universitetas ir Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, nes tai edukacinės įstaigos, kurių atstovai dalyvauja neformaliajame suaugusiųjų švietime ir sutiko savanoriškai dalyvauti apklausoje. Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija yra asmenų ir įvairių tipų organizacijų savarankiška sąjunga, jungianti 75 individualius ir 41 kolektyvinius narius¹⁶⁶. Taigi Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija turi narius visoje Lietuvoje, tad ir mokymus ar projektus asociacijos nariai vykdo ne tik Vilniuje.

Respondentų amžius 40 – 60 metų. Interviu atliktas 2013-10-04 – 2013-11-05 laikotarpiu. Su kiekvienu respondentu dėl susitikimo laiko ir vietos tartasi asmeniškai. Respondentams buvo prisistatoma, supažindinama su tyrimo tikslu, garantuojamas konfidencialumas ir anonimiškumas, buvo užtikrinamas laisvanoriško dalyvavimo principas. Pokalbiai vyko respondentų darbo vietoje, privačioje erdvėje, respondentams patogiu laiku, siekiant saugios aplinkos respondentams interviu metu. Interviu trukmė nuo 20 min. iki 1 val. Respondentų sutikimu interviu buvo įrašomi į diktofoną.

Tyrimo eigą sudaro 5 etapai (žr. 7 pav.)

7 pav. Tyrimo eigos etapai.

¹⁶⁶ Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija. <<http://www.lssa.smm.lt/index.php?id=2>> [žiūrėta 2013-01-21].

Remiantis įvairių autorių¹⁶⁷ rekomendacijomis pirmame pasirengimo etape formuluojami atviri klausimai, kuriais siekiama gauti pasisakymus pagrindžiančius atsakymus. Interviu klausimynas sudarytas remiantis teorinės dalies medžiaga. Po pirmojo interviu, atlikus interviu transkripciją peržiūrėti klausimai, patikslintos formuluotės ir interviu klausimynas papildytas vienu klausimu apie neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymą bei neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo keitimo priežastis ir jo priėmimo galimybes. Klausimynas (1 priedas) papildytas šiuo klausimu dėl to, kad respondentas pirmajame interviu kalbėjo apie 1998 m. LR neformalųjį suaugusiųjų švietimo įstatymą¹⁶⁸, be to ši klausimą aktualu įtraukti į interviu klausimyną, nes neformaliojo suaugusiųjų verslumo ugdymasis ir reikiamų mokymosi priemonių prieinamumas priklauso nuo to, kokia yra įstatyminė bazė ir kaip ji atspindi neformaliojo suaugusiųjų verslumo ugdymosi šiandienos situaciją bei plėtotės tendencijas. Patikslinus klausimyną, toliau buvo tęsiami interviu su respondentais.

Visi interviu transkribuoti (2 priedas). Respondentų konfidencialumui užtikrinti neminimi vardai, nenurodoma respondentų lytis, kiekvieno iš jų amžius, užimamos pareigos. Kiekvienam respondentui suteiktas kodas. Pirmojo respondento kodas yra RI, antrojo - RII, trečiojo - RIII, ketvirtojo - RIV ir penktojo - RV. Siekiant užtikrinti konfidencialumą ir pokalbių anonimiškumą pašalinta informacija, kuri atskleistų asmens tapatybę (pavardės, asmeniniai faktai ir pan.). Kiekvieno interviu visos transkribuoto teksto eilutės sunumeruotos. Kiekvieno kito interviu transkribuoto teksto eilutės numeruotos iš naujo. Interviu transkripcijos ženklai pateikti lentelėje (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Interviu transkripcijos ženklai¹⁶⁹.

Žymėjimas	Reikšmė
I	Interviu ėmėjas
R	Respondentas
/	Pauzė iki 3 sekundžių
//	Pauzė 3 - 6 sekundžių

8 lentelės tęsinys kitame puslapyje

¹⁶⁷ Bitinas B. Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas. Kronta, 2006. Girdzijauskienė S. Kokybinis interviu. Metodiniai nurodymai. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija, 2006. Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V. Kokybinių tyrimų metodologija. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. Klaipėda, 2008.

¹⁶⁸ Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr.66-1909.

¹⁶⁹ Wagner 2002. Socialinių tyrimų metodologijos studijų dalyko paskaitų skaidrės.

Žymėjimas	Reikšmė
///	Pauzė 6 - 9 sekundžių
<i>Kursyvu</i>	Jei pasakė tyliai
Pajuodintu šriftu	Jei pasakė garsiai
R-a-i-d-ė-s i-š-s-k-i-r-i-a-m-o-s b-r-ū-k-š-n-e-l-i-a-is	Jei pasakė pabrėždamas
- =	Kai pasako žodį ir labai greitai pasako kitą
( )	Paaškinimas
[...]	Praleistas tekstas

Duomenys pateikiami vartojant respondentų terminus. Gauti interviu duomenys analizuojami ir interpretuojami. Interviu tekstų prasminės temos apibendrinamos kategorijomis, kurios skaidomos į subkategorijas, subkategorijos pagrindžiamos citata iš interviu teksto. Kartu su citata nurodomas respondento numeris bei eilutės, kurioje yra citata, skaičius. Gauti duomenys analizuojami ir lyginami su teorija.

Kartu pažymėtina, kad kokybinio tyrimo atlikimą įtakoja laiko ir finansų trūkumas, tyrėjo subjektyvumas¹⁷⁰. Tad tyrimas galėtų būti plėtojamas apklausiant ekspertus iš įvairių Lietuvos regionų, turint tam finansavimą ar kitų tyrėjų pagalbą.

3.2. Tyrimo rezultatų analizė

Verslumo ugdymosi sėkmingumas priklauso nuo to, kaip aiškiai suvokiama, kas yra verslumas. Šiandien moksle nėra vieningos nuomonės šiuo klausimu, tad svarbu išsiaiškinti kaip respondentai supranta sąvoką verslumas. Respondentų nuomonė, kad verslumui reikia turėti žinių ir gebėjimų yra apibendrinta į žinių ir verslumo gebėjimų kategorijas. Žinių kategorija išskaidyta į teorijos ir praktikos subkategorijas, o verslumo gebėjimų kategorija - į socialinių gebėjimų ir specialiųjų gebėjimų subkategorijas (žr. 9 lentelę).

¹⁷⁰ Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V. Kokybinių tyrimų metodologija. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. Klaipėda, 2008.

9 lentelė. Verslumas

Kategorija	Subkategorija	Citata
Žinios	Teorija	„...žinių tam tikrų reikia, jeigu jų nepasiskaitysi, kol tu ten susivoksi tą teorinį pagrindą šioki tokį...“ RV 33 - 34 „...kad atsirastų tas verslas reikia tam tikrų [...] žinių...“ RIII 40
	Praktika	„...žmogus [...] randa priemones, ar galimybes tą išmokti, kad galėtų iš karto taikyti savo gyvenime...“ RI 7 - 8 „...verslas yra procesas, bet jam reikia starto [...] žmogus pradeda daryti, tada suvokia, ko jam reikia...“ RIII 45 - 46
Verslumo gebėjimai	Socialiniai gebėjimai	„verslus - gebantis prisitaikyti kintančioje aplinkoje...“ RI 5 „...tai vis tiek labiau susiję su tuo, kad žmogus [...] gebėtų pritaikyti [...] asmenine, visuomenine, socialine prasme...“ RII 8 - 9
	Specialieji gebėjimai	„...verslus [...] gebantis ne tik įsilieti į darbo rinką, bet ir susikurti savo darbo vietą...“ RI 5 - 6 „...nueikit į Sarajevo senamiestį [...], kur sėdi žmonės apsikrovę savo dirbiniais žmonės, jisiai čia pat juos daro, čia pat juos pardavinėja...“ RIII 4 - 5, 18 - 19 „...gebėjimas save parduoti...“ RII 3

Tyrimas atskleidžia, kad verslumas yra žinios, kurios taikomos praktikoje, taip įgyjami verslumo gebėjimai, reikalingi skirtingose žmogaus gyvenimo srityse, tai gali būti asmeninėje, profesinėje ar verslo veiklose. Tad socialiniai gebėjimai tai, tokie verslumo gebėjimai, kurie padeda „...prisitaikyti kintančioje aplinkoje...“ (RI 5). Specialieji gebėjimai, tai gali būti tiek profesiniai gebėjimai, tokie kaip gebėjimas „...įsilieti į darbo rinką...“ (RI 5) bei amato įgūdžiai, tiek verslo įgūdžiai - gebėjimas „...susikurti savo darbo vietą...“ (RI 6), „...gebėjimas save parduoti...“ (RII 3).

Verslus asmuo, tai asmuo, turintis tam tikras kompetencijas (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Verslus asmuo

Kategorija	Subkategorija	Citata
Verslumo kompetencijos	Savęs pažinimas	„...pažinti, ką tu pats gali padaryti...“ RV 21 „...tuos plusus, tas stipriąsias puses, kurias turi, jas galėtum demonstruoti, jomis naudotis...“ RII 3 - 4
	Pasitikėjimas savimi	„...aš tikrai galiu būt verslus“ RV 13 „Aš galiu kažką padaryti [...] neišeis šitas dalykas darysiu kitą...“ RIII 20 - 21 „...visi bijo pradėti...“ RIV 105
	Analizė ir sprendimų priėmimas	„...analizuoti, ką padariau, kaip padariau, kas iš to išėjo...“ RV 27 - 28 „Apsisprendimas, taip – aš darau“ RIII 43 „...susikurti savo darbo vietą...“ RI 6
	Kūrybingumas ir aktyvumas	„...nėra ribų tai saviraiškai...“ RIV 74 „...kur tie, kurie šiandien daro ką nors? Kur yra batsiuviai? Kur yra siuvėjai? [...] Kur yra tie žmonės, kur dirba – nėra...“ RIII 16 - 17 „...žmogus [...] randa priemones, ar galimybes tą išmokti, kad galėtų iš karto taikyti savo gyvenime...“ RI 7 - 8

Remiantis respondentų pasisakymais išskirtos šios verslumo kompetencijos savęs pažinimo, pasitikėjimo savimi, analizės ir sprendimų priėmimo, kūrybingumo ir aktyvumo. Savęs pažinimas apibūdinamas žinojimu „...ką tu pats gali padaryti...“ (RV 21), kokias asmuo turi „...stipriąsias puses...“ (RII 3). Asmeniui svarbu tikėti, jog jis gali „...būt verslus“ (RV 13) ir nebijoti rizikuoti, nes jei „...neišeis šitas dalykas darysiu kitą...“ (RIII 20 - 21). Kai asmuo žino, ką jis gali padaryti ir pasitiki savo jėgomis, priima sprendimą veikti. „Apsisprendimas, taip – aš darau“ (RIII 43) reikalingas, nes veikla nevyksta automatiškai, tam reikia priimti sprendimą. Didesnė tikimybė, kad sprendimas bus teisingas, jei bus atlikta aplinkos (rinkos) analizė, nes „...šovė galvon, darysiu! O paskui paaiškėja, kad aplinkai tai to nereikia“ (RV 24 - 25). Svarbu „...analizuoti, ką padariau, kaip

padariau, kas iš to išėjo...“ (RV 27 - 28), tai yra kritiškai mąstyti. Kritinis mąstymas gali būti apibūdintas kaip nestandartinis mąstymas, nes „...ne visi žmonės turi verslumo tą gyslelę...“ (RV 9), o „...verslume to žmogaus mąstymas turėtų būti kitoks...“ (RV 59 - 60). Darbas kaip aktyvi veikla „...kur tie, kurie šiandien daro ką nors? Kur yra batsiuviai? Kur yra siuvėjai? [...] Kur yra tie žmonės, kur dirba – nėra...“ (RIII 16 - 17), dirbant kūrybiškai, nes „...nėra ribų tai saviraiškai...“ (RIV 74), saviraiškai per tapybą, per amatų dirbinius ir pan. Taigi verslumo kompetencijos apima verslumo bendrąsias ir specialiąsias kompetencijas.

Atsižvelgiant į tai, kad respondentai paminėjo būtent tokias kompetencijas, darytina išvada, kad respondentų nuomone minėtos kompetencijos yra reikšmingos versliam asmeniui.

Neformaliojo suaugusiųjų verslumo ugdymasis bei tam reikalingų mokymosi priemonių prieinamumas priklauso nuo neformaliojo suaugusiųjų švietimo situacijos Lietuvoje, kurią apsprendžia teisinė bazė. Šiuo tikslu respondentams buvo užduoti klausimai apie LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymą¹⁷¹ bei šio įstatymo pakeitimą ir kaip jie vertina neformaliojo suaugusiųjų švietimo situaciją Lietuvoje. Respondentų nuomone, šiuo metu galiojantis teisės aktas „...pasenęs...“ (RII 50, RV 68) ir nepritaikytas „...šių dienų aktualijoms“ (RI 57 - 58), jau vien dėl to, kad yra aktuali mokymosi visą gyvenimą idėja, kurios įgyvendinimas „...daugiau atsispindi europiniuose dokumentuose nei Lietuvos dokumentuose arba konkrečiai šiuo įstatymu“ (RII 51 - 53), todėl turi būti pakeistas. Naujuoju teisės aktu siekiama įtvirtinti nuostatas dėl mokymo paslaugų teikimo kokybės užtikrinimo, mokymų nuoseklumo ir prieinamumo užtikrinimo, suaugusiųjų mokymo/si motyvacijos didinimo, tačiau pakeitimų įgyvendinimui reikia papildomo finansavimo bei kito teisės akto pakeitimo (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo reglamentavimas

Kategorija	Subkategorija	Citata
Reikalingos įteisinti nuostatos	Mokymo paslaugų teikimo kokybės užtikrinimas	„...kokybiški švietimo paslaugų teikėjai...“ RIV 92 - 93 „...turi būti plus programos, sertifikatai [...] čia kokybės užtikrinimo sistemą turim...“ RIII 179 - 180

11 lentelės tęsinys kitame puslapyje

¹⁷¹ Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr.66-1909.

Kategorija	Subkategorija	Citata
Reikalingos įteisinti nuostatos	Mokymų nuoseklumo ir prieinamumo	„kiekvienam piliečiui krepšelis...“ RII 54 „...mokymosi nuoseklumo įgyvendinimas...“ RIV 93 - 94 „...patogiu laiku, patogioje vietoje turi būti jam tas mokymas ir to, ko jam reikia“ RIII 177 - 178
	Suaugusiojo mokymo/si motyvacijos didinimas	„...norintys gauti tas paslaugas gavėjai...“ RIV 93 „...aš kaip darbdavys žinau, ko jums reikia ir prašom eiti mokytis va į tuos kursus [...] bet, ar jis iš tikrųjų išmoks tas suaugusysis, priklausys nuo jo konkretaus suvokimo, kam man to reikia.“ RIII 115 - 117
Priežastys stabdančios neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo pakeitimo įsigaliojimą	Reikalingas finansavimas įstatymo pakeitimui įgyvendinimui	„...reikalingos tam tikros lėšos...“ RII 58 „...įstatymo priėmimui ir įgyvendinimui reikia lėšų, kurių valstybė šiuo metu negali skirti“ RIV 86 - 87
	Reikalingas kito teisės akto keitimas	„...buvo numatyta net gi ir darbo kodekso pakeitimai...“ RIV 87 „...kas turėtų finansuoti, kokia dalimi turėtų finansuoti ir paskui dar atostogų būtų žmonėms [...] ties šitais klausimais ir buvo įstrigta“ RV 114 - 115

Tyrimas rodo, kad siekiama įteisinti nuostata, jog kiekvienam suaugusiajam nustatyta tvarka būtų skiriamos tam tikros lėšos neformaliam mokymui/si, galimai taip išsprendžiant suaugusiojo mokymo/si motyvacijos problemą. Kadangi ne visi suaugusieji į mokymus eina suprasdami, kad jiems to reikia: darbo biržos siuntimu į mokymus einama dėl to, kad „gauna labai gerą stipendiją...“ (RIII 24 - 25) „... gauna stipendiją geresnę negu studentas už mokymus“ (RIII 24); darbdavių nurodymu einama, nes „...aš kaip darbdavys žinau, ko jums reikia ir prašom eiti mokytis va į tuos kursus...“ (RIII 115 - 116). Kartu siekiama įtvirtinti nuostatas dėl mokymų nuoseklumo ir tęstinumo.

Tai grindžiama tuo, jog „...atsitiktiniai, trumpalaikiai projektai, tai suaugusiajam žmogui – vieniems taip, bet didžiąjai daliai, tai nebūtų paveiku [...] jeigu pridarysim tų programėlių po dvi valandas, tai ne manau, kad čia kažkas atsitiks su tuo žmogum. Taip vis tiek kažkas įkris, bet jeigu mes tik siekiame, kad įkristų, ir tikimės, kad žmogus paskui pats kapstysis, tada taip. Bet jeigu mes norim nuosekliai jiems duoti pagrindus, tai turėtų būti ne atsitiktinės, tęstinės, pakankamai [...] neskubios programos, ne atėjau, ne pasakiau, paskaičiau paskaitą, bet žmogui daviau praktinę užduotį, jisai padarė, jisai susivokė, jisai paklausė, jam kilo kažkokios abejonės ir tokiu būdu rutuliojamasi, nes šiaip tai čia dviprasmiška situacija, visi labai nori greitai – atėjau, atėjau pasimokiau ir kad mane greitai - išėjau ir jau turiu mokėti. Kuo toliau gyvenu, tuo aiškiau darosi, kad tas nevyksta. Jeigu norim išmokti, tai mes atskaitom, kažkokia, klausimus užduodam ir manom, kad mes išmokėme, bet, ar žmogus išmoko tai didelis, didelis klausimas“ (RV 128 – 141).

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo įsigaliojimą stabdo tai, kad reikalingas finansavimas, „...reikalingos tam tikros lėšos...“ (RII 58), kurių valstybėje šiuo metu nėra bei reikalingas kito teisės akto keitimas, nes dėl įsigaliosiančios nuostatos reikėtų keisti darbo kodeksą, sudarant geresnes sąlygas darbuotojui, o ne darbdaviui, nes „...kiekvienas darbuotojas turi teisę ugdytis neformaliai ir darbdavys turėtų jį išleisti, apmokėdamas vidutinį darbo užmokestį“ (RIV 89 - 90).

Teisinio reglamentavimo spragas atspindi esama neformaliojo suaugusiųjų švietimo situacija Lietuvoje. Respondentų nuomonė neformaliojo suaugusiųjų švietimo finansavimo, mokymų kokybės ir tęstinumo, švietėjų kompetencijos klausimais, apie neformaliojo suaugusiųjų švietimo formavimo kryptis ir kt. apibendrinta neformaliojo suaugusiųjų švietimo situacijos veiksmų kategorija, kuri išskaidyta į finansavimo, neformaliojo suaugusiųjų švietimo formavimo krypties, neformaliojo suaugusiųjų švietėjų kompetencijos ir mokymų kokybės, mokymų prieinamumo ir tęstinumo, suaugusiųjų motyvacijos subkategorijas (žr. 12 lentelę).

12 lentelė. Neformalusis suaugusiųjų švietimas Lietuvoje

Kategorija	Subkategorija	Citata
Neformaliojo suaugusiųjų švietimo situacijos veiksniai	Finansavimas	„...įstojus į Europos Sąjungą gauta tikrai daug lėšų, kurių nemaža dalis buvo skirta mokymuisi...“ RI 35 - 36 „...šimtai milijonų išleidžiama...“ RIII 123 - 124

12 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Kategorija	Subkategorija	Citata
Neformaliojo suaugusiųjų švietimo situacijos veiksniai	Neformaliojo suaugusiųjų švietimo formavimo kryptis	„...akcentuojamas neformalusis profesinis mokymas...“ RV 73 „...ypač paskutinius kokį 10 metų turbūt yra neformalaus suaugusiųjų mokymosi profesionalizacija, [...] kryptimas į profesinį mokymąsi, neformalųjį mokymąsi“ RIII 110 - 112
	Neformaliojo suaugusiųjų švietėjų kompetencija ir mokymų kokybė	„...visi pasidarė specialistai, visi moko, o kai pasižiūri kokybę, to kas daroma, kaip sakant, įvairiai būna...“ RIII 180 - 181 „...kiek mes iš tikrųjų turime tam parengtų specialistų, vėlgi čia siejasi neformaliojo ir kokybė, kiek tai vykdo žmonės, kurie turi tam turimų žinių ir kompetencijų“ RI 62 - 64
	Mokymų prieinamumas ir tęstinumas	„...pinigai visą laiką patenka tiems, kurie visą laiką yra mokymosi procese ir tie, kurie nesimoko taip ir lieka mokymosi nuošalėje...“ RIII 162 - 163 „...tie projektai ateina ir praeina, dažniausiai trumpalaikiai...“ RIV 36
	Suaugusiųjų motyvacija	„...žmogus nebūtinai supranta naudą to mokymosi...“ RII 31 - 32 „...darbo biržos mokymuose, bedarbius moko verslumo [...] į mokymus vaikšto [...] todėl, kad gauna stipendiją...“ RIII 22 – 24 „...išsilavinimo kartelė yra pakankamai žema, jis net neturi vidurinio išsilavinimo, tai siekti kažkokių didesnių – jam nėra, na tų tokių vidinių motyvų, jeigu kalbant apie mokyklos mokinius“ RIV 41 - 43

Tyrimu atskleista, kad neformaliajam suaugusiųjų švietimui lėšų skiriama pakankamai, „...daugybė įvairiausių mokymų, įvairiausiuose srityse [...] šimtai milijonų išleidžiama Lietuvoje“

(RIII 119, 123 - 124), „...įstojus į Europos Sąjungą gauta tikrai daug lėšų, kurių nemaža dalis buvo skirta mokymuisi...“ (RI 35 - 36). Tačiau ne visada mokymus veda kompetentingi asmenys, tad ne visada yra užtikrinama mokymų kokybė („...visi pasidarė specialistai, visi moko, o kai pasižiūri kokybę, to kas daroma, kaip sakant, įvairiai būna...“ RIII 180 – 181, „...kiek mes iš tikrųjų turime tam parengtų specialistų, vėlgi čia siejasi neformaliojo ir kokybė, kiek tai vykdo žmonės, kurie turi tam turimų žinių ir kompetencijų“ RI 62 - 64). Neformaliajame suaugusiųjų švietime vykdoma neformaliojo suaugusiųjų mokymosi „...profesionalizacija, kitaip sakant krypimas į profesinį mokymąsi, neformalų mokymąsi“ (RIII 111 - 112), todėl nepakankamas dėmesys skiriamas neformaliajam neprofesiniam suaugusiųjų mokymui, suaugusiojo „...asmenybės tobulinimui...“ (RV 82 – 83), nors „...jeigu žmogus tobulėja kaip asmenybė, tai jisai ir toje darbo rinkoje, tam profesiniame gyvenime gali geriau save realizuoti“ (RV 90 - 91). Probleminė sritis yra mokymų prieinamumas ir tęstinumas, nes ne visada mokymus gauna tie, kuriems jų labiausiai reikia.

Lietuvoje yra situacija, kai „... žmonės, turintys neformaliai įgytas kompetencijas, nepatenka į tam tikras pozicijas, dėl to, kad jie neturi aukštojo mokslo išsilavinimo toje srityje“ (RV 97 – 99). Tad sprendžiant tokias problemas ir tuo pačiu, siekiant paskatinti suaugusiuosius neformaliojo būdu mokytis, pastaruoju metu neformaliajame suaugusiųjų švietime įgyvendinta galimybė pripažinti neformaliai įgytas kompetencijas, remiantis Lietuvoje mokymo institucijų nustatyta tvarka („...keletas universitetų ir keletas kolegijų yra įsivedę savo tvarką...“ RV 101 – 102).

Svarbu žinoti suaugusiojo mokymosi ypatumus, nes neformalusis suaugusiųjų švietimas skiriasi nuo neformaliojo vaikų švietimo. Atsižvelgiant į suaugusiųjų mokymosi ypatumus turi būti rengiamos mokymosi priemonės, tai yra priemonės turi atitikti tikslinę suaugusiųjų grupę, nes priešingu atveju, netinkamai parengtos mokymosi priemonės gali nepasiekti suaugusiųjų. Respondentų nuomonė apie vaiko ir suaugusiojo mokymo/si ypatumus apibendrinta suaugusiojo mokymosi ypatumų kategorija, kuri yra išskaidyta į tikslo ir motyvacijos, mokymosi orientuoto į problemos sprendimą, mokymosi per patirtį ir įgytų žinių pritaikomumo, suaugusiojo mokytojo subkategorijas bei vaiko mokymo ypatumų kategorija, kuri yra išskaidyta į tikslo ir vaiko mokytojo, vaiko užimtumo subkategorijas (žr. 13 lentelė).

13 lentelė. Andragoginis ir pedagoginis modeliai

Kategorija	Subkategorija	Citata
Suaugusiojo mokymosi ypatumai	Tikslas ir motyvacija	„...čia patys besimokantieji, jie turi tikslą...“ RII 41 „...jei tu turi noro, turi tikslą, gali pasiekti...“ RIV 39

13 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Kategorija	Subkategorija	Citata
Suaugusiojo mokymosi ypatumai	Mokymasis orientuotas į problemos sprendimą	„...suaugę mokomės tik to, kas gali išspręsti mano problemą, kurią aš turiu šiandien...“ RIII 47 - 48 „...iš tikrųjų žmonės pajustų, kad [...] jie realiai gavo [...] pradmenis, kaip pradėti ir būti versle“ RV 123 - 125
	Mokymasis per patirtį ir įgytų žinių pritaikomumas	„suaugusieji mokosi per savo patirtį, per savo praktiką, jeigu jie išbando kažką, paliečia, pačiupinėja, jie geriau tą supranta...“ RV 53 - 54 „...suaugusieji nori įgytas žinias pritaikyti praktiškai, t. y. ne tik kažkur ateityje, bet pakankamai greitai...“ RI 11 - 12 „Suaugusieji [...] turi sąlygą, kad tos žinios būtų pritaikomos“ RII 41 - 42
	Suaugusiojo mokytojas	„...suaugusiojo niekas negali nei išmokyti, nei išugdyti, jis pats mokosi, ugdomi. O tie suaugusiojo mokytojai, taip sutartinai vadinami, gali tik padėti, nukreipti ar konsultuoti“ RII 36 - 38.
Vaiko mokymo ypatumai	Tikslas ir vaiko mokytojas	„Tikslas tėvų dažniausiai, kad vaikai kažką darytų...“ RIII 99 - 100. „...vaikų mokymesi turi mokytojas tikslą...“ RII 40
	Vaiko užimtumas	„...teisingos laisvalaikio praleidimo veiklos...“ RIII 101

Tyrimu atskleista, kad suaugęs paprastai mokosi:
 jei žino dėl ko, koku tikslu jis mokosi,
 nes tai jam padės išspręsti problemą, kurią turi šiandien,
 nes įgis žinių, kurias galės iš karto pritaikyti ir įgis patirties,

nes jis pats to nori, o ne aplinka jį verčia mokytis, tokiu atveju „...tie, kas nori mokytis, kas supranta jo reikšmę [...] jie randa finansavimą, arba patys finansuoja, arba gauna iš darbdavio, arba kreipiasi į fondus...“ (RIII 133 - 135),

jei suaugusiojo mokytojas yra patarėju, nes „...suaugusiojo niekas negali nei išmokyti, nei išugdyti, jis pats mokosi, ugdomosi“ (RII 36 - 37).

Kai tuo tarpu vaikų neformaliame ugdyme mokymo tikslus nustato suaugusieji, vaikas mokomas, siekiant jį užimti, o vaiko mokymui dažniausiai vadovauja mokytojas.

Suaugusiųjų mokytis skatina įvairūs veiksniai. Pagal interviu tekstą apibendrinta motyvacinių veiksmų kategorija išskaidoma į profesinių, asmeninių ir socialinių veiksmų subkategorijas (žr. 14 lentelę).

14 lentelė. Neformaliojo suaugusiųjų mokymosi poreikis

Kategorija	Subkategorija	Citata
Motyvaciniai veiksniai	Profesiniai	„...nes jam reikia to darbui“ RIII 103 „...profesiniame darbe gali geriau save realizuoti...“ RV 91
	Asmeniniai	„...kažkokių asmeninių interesų, hobijų...“ RIII 108 „...meninių gebėjimų vystymui...“ RIV 12
	Socialiniai	„dėl bendravimo, ieško socialinių kontaktų...“ RII 42

Suaugusieji nori mokytis dėl kelių veiksmų: tenkinant savo asmeninius poreikius, siekiant prasmingos socialinės veiklos ar siekiant profesinės kompetencijos ugdymo. Taigi, profesiniai poreikiai yra svarbus suaugusiojo motyvacijos mokymuisi veiksnys. Tyrimo duomenys rodo, kad „žmonės eina į tokius mokymus, kurie jiems reikalingi geriau atlikti savo funkcijas, geriau dirbti, būti labiau konkurencingam, įgyti darbą, neprarasti darbo ir t.t...“ (RIII 105 - 107). Asmeniniai poreikiai, susieti su „...asmeninių interesų, hobijų, kultūrinio intereso...“ (RIII 108 - 109) tenkinimu, socialiniai poreikiai, kurie paprastai yra dėl to, kad „...dalis žmonių nori mokytis dėl bendravimo, ieško socialinių kontaktų, bet ta dalis, aišku, yra nedidelė ir tai dažniausiai vyresni žmonės.“ (RII 42 - 44). Akivaizdu, kas socialinių kontaktų per mokymąsi ieško vyresnio amžiaus, nedalyvaujantys darbo rinkoje, vieniši žmonės.

Suaugusiųjų verslumo mokymosi poreikis gali būti patenkintas jei yra tam sąlygos: valstybinė programa (išskirta į kategoriją), kurią sudaro informavimas ir konsultavimas, prieinami ir

kokybiški mokymai, verslumo skatinimas, mokymuose naudojamos mokymo/si priemonės (subkategorijos) (žr. 15 lentelę).

15 lentelė. Neformaliojo suaugusiųjų verslumo ugdymo/si galimybės

Kategorija	Subkategorija	Citata
Valstybinė programa	Informavimas ir konsultavimas	„...informavimo, konsultavimo tarnybos...“ RIII 187 - 188
	Prieinami ir kokybiški mokymai	„...kad iš tikrųjų žmonės pajustų, kad po to mokymo [...] jie realiai gavo kažkokius konkrečius praktinius įgūdžius arba bent jau pradmenis, kaip pradėti ir būti versle.“ RV 123 - 125 „...mokymo paslaugos turi ateiti prie žmogaus...“ RIII 175 - 176
	Verslumo skatinimas	„...verslo skatinimo investicijos, kurių palūkanos yra labai žemos, specialiai pritaikytos pradedančiajam...“ RIII 54 - 55 „...valstybė kažkaip kitaip, kitoks būtų požiūris į to verslo pradžią...“ RIV 104 - 105
	Mokymuose naudojamos mokymo/si priemonės	„...priemonės turėtų būti orientuotos į žmones, parašytos žmogiška kalba, ne kokiais ten aukštais filosofiniais dalykais [...] reikia pagalvoti apie tikslinę grupę“ RV 180 - 181 „...laimi konkursą konsultacinės kompanijos [...] pradeda pasakoti „arabus“ tiems žmonėms [...] čia reikia labai paprastai, labai konkrečiais pavyzdžiais...“ RIII 63 - 64, 66 - 67

Sudarant sąlygas neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi yra svarbi informacijos apie mokymus sklaidą. Informacijos sklaidai užtikrinti „...valstybiniu ir savivaldybiniu lygiu turi atsirasti informavimo ir konsultavimo tarnybos...“ (RIII 173 – 174). Turi būti parengta valstybės verslumo skatinimo programa, „...verslo skatinimo investicijos, kurių palūkanos yra labai žemos, specialiai pritaikytos pradedančiajam...“ (RIII 54 - 55), turi būti „...sukurta kitokia finansavimo sistema ne per bankus...“ (RIII 57 - 58). Mokymuose turi būti naudojamos tikslinei grupei

pritaikytos mokymo/si priemonės: „...priemonės turėtų būti orientuotos į žmones, parašytos žmogiška kalba, ne kokiais ten aukštais filosofiniais dalykais [...] reikia pagalvoti apie tikslią grupę“ (RV 180 - 181), „...laimi konkursą konsultacinės kompanijos [...] pradeda pasakoti „arabus“ tiems žmonėms [...] čia reikia labai paprastai, labai konkrečiais pavyzdžiais...“ (RIII 63 - 64, 66 - 67).

Neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi reikalingos mokymosi priemonės. Tad respondentams buvo užduoti klausimai: kokias išskirtų mokymosi priemones verslumo ugdymuisi ir kodėl? Remiantis respondentų nuomone, koku tikslu, kada ir kokios naudojamos verslumo mokymosi priemonės išskirta informacinių mokymosi metodų kategorija, kuri išskaidyta į spausdintinę mokymo/si priemonių bei vaizdo ir garso mokymo/si priemonių subkategorijas (žr. 16 lentelę).

16 lentelė. Mokymo/si procesas

Kategorija	Subkategorija	Citata
Informaciniai mokymosi metodai	Spausdintinės mokymo/si priemonės	„vadovėliai arba kokia ten nors spausdintinė medžiaga, [...] nes žinių tam tikrų reikia, jeigu tu nepasiskaityti, kol tu ten susivoksi tą teorinį pagrindą šioki tokį...“ RV 32 - 34 „...mokomosios priemonės, tai yra knygos...“ RI 28
	Vaizdo ir garso mokymo/si priemonės	„...patirtis yra įrašyta į kokią tai laikmeną...“ RV 40 - 41 „...mokymo priemonės kompaktiniuose diskuose, kad žmogus parėjęs namo galėtų pasižiūrėti“ RIII 73 - 74
Praktiniai mokymosi metodai	Informacinės technologijos	„...internetinėje virtualioje erdvėje, kur tu galėtum pasitikrinti kažkokius dalykus, kiek tu žinai, kiek gali įdiegti...“ RV 36 - 38 „...kompiuterinės technologijos [...] kur suaugusieji gali iš karto naudoti savo telefonuose, ipad'uose, kompiuteriuose“ RI 31 - 32

16 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Kategorija	Subkategorija	Citata
Praktiniai mokymosi metodai	Profesinės mokymo priemonės	„...bendravimas su verslo įmonėmis, praktikų atlikimas tenai“ RIII 88 „...įmonės, reiškia savo darbuotojam [...] organizuoja...“ RI 69 - 70

Taigi žinios, informacija gali būti gaunama naudojant spausdintines bei vaizdo ir garso mokymo/si priemones. Kategorijos „praktiniai mokymosi metodai“ išskaidymas į informacinių technologijų bei profesinių mokymo priemonių subkategorijas apibūdinamas mokymo/si priemonėmis internetinėje erdvėje bei verslo įmonių turimomis profesinėmis mokymo priemonėmis. Profesinio mokymo įstaigos bendradarbiauja su verslo įmonėmis, norėdamos užtikrinti profesinių mokymo/si priemonių prieinamumą.

Respondentų atsakymai į klausimą apie neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių prieinamumą apibendrinti prieinamumo kategorija ir išskaidyti į mokymosi priemonių gamybos, spausdintinių mokymo/si priemonių, profesinių mokymo/si priemonių ir internetinių mokymosi priemonių subkategorijas (žr. 17 lentelę).

17 lentelė. Neformaliojo suaugusiųjų verslumo mokymo/si priemonės

Kategorija	Subkategorija	Citata
Prieinamumas	Mokymosi priemonių gamyba	„...kas užsiima [...] mokymosi priemonių suaugusiajam gamyba, mokyklinių vadovėlių yra leidyklos, spaustuvės. Kas, ką leidžia suaugusiųjų mokymuisi? Nulis“ RIII 76 - 79 „...projektuose nebūna tiek, kad aprūpinti visus, didžioji dalis platinama per suaugusiųjų mokymo centrus“ RV 170 - 172
	Internetinės mokymosi priemonės	„internete jų irgi nelabai, gali kažką rasti, bet klausimas yra kiek tie į kuriuos mes taikomės naudojasi internetu“ RIII 193 - 194 „...internete [...] yra, gal ne kiekvienas žino, kur jų reikia paieškoti...“ RII 71 -73

17 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Kategorija	Subkategorija	Citata
Prieinamumas	Spausdintinės mokymo/si priemonės	„...jų yra mažai [...] maža įvairovė, nėra iš ko pasirinkti. Jei galbūt ir būtų iš ko pasirinkti, tai jos kiekis yra nepakankamas tam prieinamumui“ RIII 191 - 192 „...vadovėlių tų verslumo vienokių ar kitokių [...] yra išleista, bet jie ko gero visi taip į ekonomikos tą mokymąsi orientuoti“ RIV 49 - 50
	Profesinės mokymo/si priemonės	„profesinio mokymo priemonių yra labai menkai...“ RIII 82 - 83

Neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių prieinamumą įtakoja tai, kad nacionaliniu lygiu nėra mokymosi priemonių leidybos užtikrinimo, tad jų nėra daug ir riboti kiekiai. Per projektus leidžiamų knygų kiekis taip pat yra ribotas ir paprastai jos platinamos tarp projekto dalyvių, „...vieno projekto (Suaugusiųjų mokymo galimybių plėtra: andragoginės literatūros portfelis) pasekmėje yra vien apie dešimt vadovėlių...“ (RII 68 - 69) išleista, tačiau „...tai metodinė medžiaga mokykloms ir suaugusiųjų mokytojams... iš jos jie gali pasidaryti dalomąją medžiagą mokiniams“ (RIII 81 - 82), kito projekto pabaigoje išleisti 6 leidiniai pagal parengtus andragoginius mokymo modulius: iš jų „...Andragoginiai verslumo mokymo metodai...“ (RV 158), dar po kito projekto yra išleista „...savarankiško mokymosi priemonė...“ (RV 169) knyga „Žingsniai verslumo kompetencijos link“. Knyga buvo platinama projekto dalyviams, bendruomenėms, asociacijos nariams. Pastarųjų leidinių nei prekyboje, nei bibliotekose nėra.

Profesinių mokymosi priemonių taip pat nėra gausu. Didesnis profesinių mokymosi priemonių prieinamumas yra profesinių mokymo įstaigų dalyviams, kur įstaigos siekdamos užtikrinti profesinių mokymosi priemonių prieinamumą bendradarbiauja su verslo įmonėmis. Darbdaviai rengia „...seminarus [...] savo darbuotojams“ (RI 67, 69), „...per Žemės ūkio ministeriją, per Leader programą [...] žemdirbiai labai smarkiai mokomi verslumo kompetencijų, kaip susikurti savo mažą versliuką, kaip išgyventi iš tų sūrių...“ (RV 176 - 178), tad atitinkamai mokymuose naudojamos mokymosi priemonės. Internetinių mokymosi priemonių prieinamumą apsprendžia suaugusiojo gebėjimas naudotis informacinėmis technologijomis.

Kartu pažymėtina, kad respondentų interviu transkripcijos ženklų analizė, tai yra respondentų išsakyta nuomonė tyliai, garsiai, pabrėžtinai, atskleidžia respondentams rūpimas problemas ir jos yra tokios:

teisinio reglamentavimo spragos;

suaugusiųjų švietėjų kompetencijos problema bei nekokybiškų mokymo paslaugų teikimas, nes ne visada verslumo mokymo/si priemonės atitinka tikslinę grupę;

neformaliojo suaugusiųjų švietimo tendencingas kreipimas į neformalųjį profesinį švietimą nuošalyje paliekant asmenybės tobulėjimui reikalingų bendrųjų kompetencijų ugdymą (tarp jų verslumo kaip bendrosios kompetencijos ugdymą);

darbo biržos mokymo sistema neskatina verslumo ugdymo/si;

nėra valstybinės skatinimo programos verslumo ugdymuisi.

Apibendrinant galima teigti, kad neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių prieinamumas yra ribotas, nes per projektus išleistų mokymosi priemonių kiekis yra ribotas, jas gauna projekto dalyviai; valstybės lygiu nėra mokymosi priemonių gamybos, todėl nėra įvairovės; profesines mokymo priemones prieinamos verslo įmonėse; internetinės mokymosi priemonės yra prieinamos tos, kurios atitinka suaugusiojo suvokimo galimybes.

3.3. Tyrimo apibendrinimas

Literatūroje pateikiami verslumo sampratos apibrėžimai ir respondentų išsakyta nuomonė apie tai, kaip jie supranta verslumo sampratą neišsiskyrė. Egzistuoja nuomonių įvairovė verslumo sampratą traktuojant siaurąją ir plačiąją prasmėmis. Tad atitinkamai turi būti ugdomos tos verslumo kompetencijos, kurių reikia asmeniui, nepriklausomai nuo to, ar tai būtų bendrosios ar specialiosios kompetencijos, įgytos ar įgimtos. Respondentų įvardinti verslumo gebėjimai, kaip pasitikėjimo savimi, savęs pažinimo, sprendimų priėmimo ir pan., nesiskiria nuo teorinėje dalyje aprašytųjų.

Kiekvienas suaugęs yra individualus, turintis skirtingą patirtį, poreikius, tikslus. Mokslinės literatūros ir tyrimo analizė rodo, kad suaugę mokosi tada, jei žino kokiu tikslu jis mokosi, mokosi, jei reikia išspręsti problemą, kurią turi šiandien, įgijant žinių ir gebėjimų, o tuo pačiu ir patirties, mokosi, nes yra motyvuotas dėl profesinių, asmeninių ar socialinių poreikių.

Tyrimu atskleista, kad suaugusieji ne visada suvokia verslumo mokymų būtinumą ir verslumo mokymosi priemonių reikalingumą. Neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių prieinamumas priklauso nuo suaugusiojo galimybių (motyvacijos,

suvokimo) ir nuo neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemos teisinės bazės. Kaip žinia neformalųjį suaugusiųjų švietimą reglamentuoja LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas¹⁷². Tačiau jau daugiau nei metai yra parengtas neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, kuris nėra priimtas. Priežastis, kodėl reikia keisti galiojantį aktą tokia apimtimi, kad turi būti rengiama nauja įstatymo redakcija, bei kodėl pakeitimai lyg šiol nėra priimti buvo siekiama išsiaiškinti respondentams pateikiant klausimus. Į šiuos klausimus gauti vertingi atsakymai, apie kuriuos teorinėje dalyje galima galėjo būti tik numanoma, kadangi ne visos nuostatos pateko į parengtą minėto įstatymo pakeitimo įstatymą. Esminės nuostatos, kurių įgyvendinimo siekiama nauja neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo redakcija yra tokios: kad kiekvienam suaugusiajam būtų skiriamos tam tikros lėšos neformaliai mokymui/si, tada galbūt mokymuose dalyvautų norintieji mokytis; kad aktyviau būtų įgyvendinama mokymosi visą gyvenimą idėja, kad būtų užtikrintas mokymosi tęstinumas, būtų sukurta valstybinė programa, veiktų taryba, kuri koordinuotų institucijų darbą, būtų įsteigtos informavimo ir konsultavimo tarnybos valstybiniu ir savivaldybiniu lygiu, įdiegta kokybės užtikrinimo sistema, neformaliai įgytų kompetencijų formalizavimo valstybinė sistema ir pan. Pagrindinė priežastis stabdanti teisės akto pakeitimo įgyvendinimą yra ta, kad įstatymo įgyvendinimui reikia papildomų lėšų, kurių valstybėje šiuo metu nėra, be to dėl įsigaliosiančios nuostatos reikėtų keisti darbo kodeksą, sudarant geresnes sąlygas darbuotojui, o ne darbdaviui, nes kiekvienas darbuotojas turėtų teisę ugdytis neformaliai ir darbdavys turėtų jį išleisti, apmokėdamas vidutinį darbo užmokestį.

Interviu analizė neformaliojo suaugusiųjų švietimo situacijos Lietuvoje klausimu atskleidė neformaliojo suaugusiųjų švietimo formavimo į neformalųjį profesinį suaugusiųjų mokymąsi. Tai laikytina problema, nes neformalusis suaugusiųjų švietimas nėra vien profesinės kompetencijos. Tyrimu atskleistos kitos problemos, tokios kaip mokymų kokybė, suaugusiųjų mokytojų kompetencija, mokymų prieinamumas, tęstinumas, informacijos apie mokymus sklaida ir pan. Analogiškos ankstesniais metais atliktais tyrimais nustatytoms problemoms, kurios aprašytos teorinėje dalyje. Išskyrus finansavimo problemą. Ankstesniuose tyrimuose buvo keliamą lėšų neformaliajam suaugusiųjų švietimui trūkumo problema, šio tyrimo daugumos respondentų nuomonė yra visiškai priešinga. Teigiama, kad gauti dideli pinigai neformaliajam suaugusiųjų mokymui, tačiau jie nėra efektyviai naudojami, nepriklausomai nuo to, kokie mokymai vykdomi, verslumo, ar kitų kompetencijų ugdymui. Nuomonių skirtumas yra galimai dėl to, kad vienu

---

¹⁷² Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr.66-1909.

institucijų tikslas yra gauti daugiau finansavimo, siekiu surengti, didesnę skaičių mokymų, o kitų - tikslas yra mokymų kokybė.

Ankstesniais tyrimais yra atskleista mokymosi priemonių trūkumo problema. Šiuo tyrimu yra patvirtinta mokymosi priemonių (verslumo) trūkumo neformaliajame suaugusiųjų švietime problema ir atskleistos aplinkybės, įtakojančios mokymosi prieinamumą neformaliajame suaugusiųjų verslumo ugdymesi.

Apibendrinant kokybinio tyrimo duomenų analizę bei atsakant į probleminį klausimą galima teigti, kad suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių prieinamumas yra ribotas, nes:

Per projektus išleistų mokymosi priemonių (andragoginių mokymo modulių leidiniai, kurie skirti suaugusiųjų mokytojams, knyga „Žingsniai verslumo kompetencijos link“ - skirta savarankiškam mokymuisi) kiekis yra ribotas, jas gauna projekto dalyviai. Šių leidinių nei prekyboje, nei bibliotekose nėra.

Valstybės lygiu nėra mokymosi priemonių gamybos, todėl nėra įvairovės.

Profesinių mokymo/si priemonių yra daugiau ir jų didesnė įvairovė verslo įmonėse.

Internetinės mokymosi priemonės yra prieinamos tos, kurios atitinka suaugusiojo suvokimo galimybes. Jei suaugęs suvokia mokymosi priemonių reikalingumą, tai motyvacija jomis naudotis priklausys ir nuo to, ar suaugusiajam yra nesudėtinga naudotis mokymosi priemone. Taigi verslumo mokymosi priemonė turi atitikti suaugusiojo suvokimo lygį.

IŠVADOS

Mokslinės literatūros ir dokumentų bei kokybinio tyrimo duomenų analizė atskleidė, kad:

- Suaugusiųjų ugdymąsi skatina motyvaciniai veiksniai: siekis profesinės kompetencijos tobulinimo, noras įgyvendinti asmeninius poreikius ar prasmingai socialiai veikti. Verslumas kaip bendroji ir specialioji kompetencija yra reikalinga socialiniame gyvenime ir profesinėje veikloje. Tad suaugusiųjų poreikiai įgyti žinių ar ugdytis verslumo bendrąsias, specialiąsias kompetencijas, siekiant tobulėti, spręsti esamas problemas ir pan., yra suaugusiųjų verslumo ugdymosi veiksniai.
- Neformaliojo suaugusiųjų švietimo teisinis reglamentavimas Lietuvoje neišsprendžia kai kurių suaugusiųjų ugdymosi poreikių ir galimybių. Vykdamas pavienes projektines veiklas, neužtikrinamas pastarųjų veiklų tęstinumas, komplikuoti yra paslaugų teikimo kokybės ir mokymų prieinamumo klausimai, trūksta informacijos apie mokymus. Neformaliajame suaugusiųjų švietime dažniau dalyvauja jaunesnio amžiaus suaugusieji, turintys aukštąjį išsilavinimą, gaunantys didesnes pajamas, dirbantys didžiuosiuose miestuose. Tačiau aktyvių asmenų iniciatyva neformaliojo suaugusiųjų švietimo situacija gerėja ir mažesniųjų miestų savivaldybėse.
- Neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių prieinamumas yra ribotas, nes per projektus išleistų mokymosi priemonių kiekis yra ribotas, nes jas gauna projekto dalyviai; valstybės lygiu nėra mokymosi priemonių gamybos, todėl nėra įvairovės; profesinės mokymo/si priemonės prieinamos verslo įmonėse; internetinės mokymosi priemonės yra prieinamos tos, kurios atitinka suaugusiojo suvokimo galimybes.

REKOMENDACIJA

Atsižvelgiant į neformaliojo suaugusiųjų švietimo situaciją Lietuvoje ir kokybinio tyrimo rezultatus, siekiant užtikrinti neformaliojo suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių prieinamumą bei suaugusiųjų švietėjų kvalifikacijos tobulinimą, Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijai rekomenduotina kurti neformaliojo suaugusiųjų verslumo mokymo programų stebėsenos sistemą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Adamonienė R., Šilingienė V. Lietuvos kaimo gyventojų verslumo ypatumai // Management theory and studies for rural business and infrastructure development. 2008. Nr.12 (1), p. 6-11.
2. Alifanovienė D., Šapelytė O., Gelžinienė E. Neformalusis suaugusiųjų mokymasis asmenybės ir profesinio tobulėjimo kontekste // Jaunųjų mokslininkų darbai. 2008, Nr. 2 (18), p. 11-16.
3. Andragoginės studijos. Neformaliojo suaugusiųjų mokymo(si) modulis. Vilnius: Ugdymo plėtotės centras, 2012.
4. Andragogų klausimai. Praktiniai suaugusiųjų mokymo aspektai. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, 2008.
5. Atskirų tikslinių grupių (jaunimo, moterų) verslumo ugdymo būdų analizė // Taikomasis mokslinio tyrimo darbas. Kaunas. 2005. <[www.ukmin.lt/uploads/ documents/.../lt/.../verslumas_galutinis_priedai.doc](http://www.ukmin.lt/uploads/documents/.../lt/.../verslumas_galutinis_priedai.doc)> [žiūrėta 2013-04-04].
6. Barkauskaitė M. Suaugusiųjų pedagogikos gairės. Metodinė priemonė, skirta bakalaurams, magistrams, pedagogams. Vilnius: Leidykla, 2006.
7. Bitinas B. Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas. Kronta, 2006.
8. Bitinas B. Edukologijos terminija: kokybė ir problemos. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2011.
9. Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V. Kokybinių tyrimų metodologija. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. Klaipėda, 2008.
10. Burkšaitienė N. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimo ir pripažinimo universitetiniame lygmenyje poreikiai Lietuvoje: Atvejo analizė. <mruni.eu/mru_lt_dokumentai/bpd_projektai/bpd_0086/informac_pranesimai/Nr.1.pdf> [žiūrėta 2013-01-21].
11. Burkšaitienė N., Šliogerienė J. Suaugusiųjų požiūris į neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų pripažinimą universitetinėse studijose // Acta Paedagogica Vilnensia. 2007, Nr. 19, p. 51-68.
12. Chell E. Social enterprise and entrepreneurship; towards convergent theory of the entrepreneurial process // International small business journal. 2007. Vol. 25, p. 5.
13. Council Resolution on a renewed European agenda for adult learning // Official journal of the European Union. 2011/C372/01, p. 1-6.

14. Dačiulytė R., Tamulienė J., Zablackė R. Mokymosi visą gyvenimą kompetencijų ugdymasis per neformalųjį suaugusiųjų technologijų mokymąsi // *Pedagogika*. 2010, 97, p. 63-69.
15. Dudaitė J., Žibėnienė G. Verslumo edukologijos studijų programą įgyvendinančių dėstytojų samprata apie verslumą ir verslumo ugdymą // *Socialinis darbas*. 2012, 11(1), p. 165-176.
16. Europos Parlamento ir Tarybos 2006 m. gruodžio 18 d. rekomendacija dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų (2006/962/EB). <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:LT:PDF>> [žiūrėta 2013-01-21].
17. Freire P. Kritinės sąmonės ugdymas. Vilnius: Tyto alba, 2000.
18. Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. Edukologija. Mokomoji knyga studentams. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007.
19. Gegieckienė L., Graikšienė A. Verslumas. Vilnius, 2009.
20. Gevorgianienė V., Fargion S. Verslumas socialiniame darbe – profesijos bruožas ar iššūkis // *Acta Paedagogica Vilnensia*. 2012, Nr. 28, p. 83-95.
21. Girdzijauskienė S. Kokybinis interviu. Metodiniai nurodymai. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija, 2006.
22. Hangreaves A. Mokymas žinių visuomenėje: švietimas nesaugumo amžiuje. Vilnius: Homo liber, 2008.
23. Helmke A. Pamokos kokybė ir mokytojo profesionalumas: diagnostika, vertinimas, tobulinimas. Vilnius, 2012.
24. Jarvis P. Mokymosi paradoksai. Kaunas, 2001.
25. Jatkauskienė B., Tolutienė G. Aiškinamasis andragogikos terminų žodynas. Klaipėda, 2012.
26. Jelagaitė A., Lukoševičius V. Mokinių verslumo ugdymas bendrojo ugdymo mokykloje: mokytojų požiūris // *Pedagogika*. 2011, 104, p. 86-94.
27. Jovaiša L. Edukologijos pradmenys. Šiaulių universiteto leidykla, 2001.
28. Jovaiša L. Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius: Gimtasis žodis, 2007.
29. Jovaiša L., Vaitkevičius J. Pedagogikos pagrindai. I. Kaunas: Šviesa, 1987.
30. Juozaitis A. M. Neformaliojo mokymosi modelio įtaka andragogų praktikų kompetencijų kitimui // *Pedagogika*. 2008. 91, p. 136-143.
31. Juozaitis A. M. Pagrindinės kompetencijos andragogų profesinėje veikloje // *Pedagogika*. 2008. 89, p. 52-57.
32. Kaimuose ir miestuose (gyventojų skaičius iki 30 000) gyvenančių suaugusiųjų mokymosi poreikiai. 2004. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-22].

33. Kaufmann P. J., Dant R. P. Franchising and the domain of entrepreneurship research // Journal of Business venturing. 1998, Vol. 14. <<http://www.sciencedirect.com/science/journal/08839026/14/1>> [žiūrėta 2013-11-07].
34. Kiškis M., Lunevičiūtė G. Verslumas elektroninėje erdvėje. Metodinė priemonė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
35. Knowles M. S., Holton III E. F., Swanson R. A. Suaugęs besimokantysis: klasikinis požiūris į suaugusiųjų švietimą. 2007.
36. Kokybiniai edukaciniai tyrimai: teorijos, duomenų rinkimas ir analizė. Mokslo studija. VŠĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2012.
37. Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Įgyvendinant Bendrijos Lisabonos programą: Verslumu pagrįsto mąstymo puoselėjimas ugdant ir mokant. KOM(2006) 33 galutinis, Briuselis, 13.2.2006. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0033:FIN:LT:PDF>> [žiūrėta 2013-01-21].
38. Komisijos komunikatas. 2020 m. Europa. Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija. KOM(2010) 2020 galutinis, Briuselis, 3.3.2010. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:LT:PDF>> [žiūrėta 2013-05-18].
39. Komisijos komunikatas Tarybai, Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Veiksmų planas „Verslumas 2020“. Verslumo dvasios atkūrimas Europoje. KOM(2012) 795 final, Briuselis, 2013-01-09. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0795:FIN:LT:PDF>> [žiūrėta 2013-11-25].
40. Kraujutaitytė L., Pečkaitis J.S. Nuotolinių studijų organizavimas: strategijos ir technologijos. Monografija. Vilnius, 2003.
41. Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos <<http://www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosAsmenims/Puslapiai/MokProgramosNeformaliosiosSarasas.aspx>> [žiūrėta 2013-10-14].
42. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas // Valstybės žinios. 2009, Nr.54-2140.
43. Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr.66-1909.
44. Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=437270&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-03-18].

45. Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr.98-2478; 2007, Nr.43-1627.
46. Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas Nr. IX-1700 Dėl Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų patvirtinimo // Valstybės žinios. 2003, Nr.71 - 3216.
47. Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. XI-2015 Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo // Valstybės žinios. 2012, Nr. 61-3050.
48. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo Dėl Valstybinės švietimo 2013 – 2022 m. strategijos patvirtinimo projektas. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=455217#> [žiūrėta 2013-09-25].
49. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 2 d. įsakymas Nr.ISAK-835 Dėl ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategijos patvirtinimo // Valstybės žinios. 2004, Nr.96 -3555.
50. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. gruodžio 3 d. įsakymas Nr.ISAK-2331 Dėl mokyklų tobulinimo programos plus patvirtinimo // Valstybės žinios. 2008, Nr.7 - 257.
51. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. vasario 21 d. įsakymas Nr.V-269 Dėl vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo // Valstybės žinios. 2011, Nr.26 - 1283.
52. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. kovo 26 d. įsakymas Nr.ISAK-433/A1-83 (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro ir socialinės apsaugos ir darbo ministro 2008 m. spalio 15 d. įsakymo Nr. ISAK-2795/A1-347 redakcija) Dėl mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijos patvirtinimo // Valstybės žinios. 2008, Nr.122-4647.
53. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr.23-593; 2011, Nr.38 - 1804.
54. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės 2013 m. birželio 28 d. Valstybinio audito ataskaita Nr.VA-P-50-9-8 neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra. <http://www.vkontrole.lt/audito_ataskaitos.aspx?tipas=2> [žiūrėta 2013-09-25].
55. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimas Nr. 1482 Dėl 2014-2020 nacionalinės pažangos programos patvirtinimo // Valstybės žinios. 2012, Nr.144-7430.
56. Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija. <<http://www.lssa.smm.lt/index.php?id=2>> [žiūrėta 2013-01-21].

57. Lietuvos švietimo koncepcija. 1992. <<http://www.smm.lt/strategija/docs/srp/koncepcija/koncepcija1.htm>> [žiūrėta 2013-01-21].
58. Linkaitytė G. M., Žilinskaitė L. Mokymosi visą gyvenimą idėjos įgyvendinimo perspektyva Lietuvoje // Pedagogika. 2008, 89, p. 45-50.
59. Lisbon European Council, 2000. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00100-r1.en0.htm> [žiūrėta 2013-01-21].
60. Longworth N. Mokymosi visą gyvenimą praktika. Švietimo kaita XXI amžiuje. Kronta, 2007.
61. Luobikienė I. Sociologinių tyrimų metodika. Mokomoji knyga. Kaunas. Technologija. 2010.
62. Mačiulaitis R. Sveikatos priežiūros įstaigų verslumo analizė per žmonių išteklių valdymą // Sveikatos mokslai. 2012, Nr.4, p.70-77.
63. Maslow H. A. Motyvacija ir asmenybė. Vilnius: Apostrofa, 2009.
64. Mokymo priemonių rengimo moduliniam profesiniam mokymui gairės // Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras. 2012. <<http://www.kpmc.lt/Projektai/Mokymopriemoniurengimogaires.pdf>> [žiūrėta 2013-04-04].
65. Mokymosi visą gyvenimą memorandumas. 2000. <http://www.lssa.smm.lt/docs/Memorandumas_2001.doc> [žiūrėta 2013-01-21].
66. Mokytojų dialogo. Kaip susikalbėti piliečiams, organizacijoms ir kultūroms. Knyga mokytojui. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija, 2005.
67. Neformaliojo suaugusiųjų mokymosi sampratų analizė mokymosi visą gyvenimą kontekste. 2011. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-21].
68. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo būklė ir gyventojų bei darbdavių požiūris į neformalųjį suaugusiųjų švietimą. 2005. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-21].
69. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra Lietuvoje: finansavimo alternatyvų analizė. Tyrimo ataskaita. Vilnius, 2007. <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/es/VPVI%20studija%20Neformalusis%20svietimas.pdf> [žiūrėta 2013-05-28].
70. Nuotolinis mokymasis. Mokomoji knyga. Kaunas: Technologija, 2003.
71. Patton M. Qualitative evaluation and research methods. Beverly Hills, CA:Sage. 1990, p. 169-186.
72. Prakapas R., Butvilas T. Mokslinio tiriamojo darbo logografika studijoms. Mokomasis leidinys. Vilnius, 2011.

73. Projektas „Suaugusiųjų švietimo sistemos plėtra suteikiant besimokantiems asmenims bendrąsias kompetencijas“ <http://www.upc.smm.lt/projektai/sistemas_pletra/>; <<http://www.suaugusiujusvietimas.lt/lt/apie-projekta/>> [žiūrėta 2013-01-21].
74. Ramanauskienė J., Astromskienė A., Rukuižienė R. Kaimo gyventojų verslinio profesionalumo ir iniciatyvos didinimo prielaidos // Management theory and studies for rural business and infrastructure development. 2011, Nr.5 (29), p. 179-190.
75. Rutkienė A., Trepulė E. Nuotolinis suaugusiųjų mokymas(is) mokymosi visą gyvenimą kontekste // Acta Paedagogica Vilnensia. 2009, Nr. 23, p. 29-42.
76. Stokaitė V. Verslumo skatinimas aukštajame moksle: Europos Sąjungos dokumentų ir Lietuvos atvejo analizė // Socialinės technologijos. 2012, 2(1), p. 139-155.
77. Strazdienė G., Garalis A. Verslumas: ugdymo programos ir jų efektyvumo raiška // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. 2006, Nr.38, p. 153-168.
78. Suaugusiųjų mokymasis Lietuvoje: aprėptis, poreikiai ir pasiūla. 2006. <<http://www.suaugusiujusvietimas.lt/lt/suaugusiuju-svietimo-bukle/>> [žiūrėta 2013-01-21].
79. Suaugusiųjų mokymosi motyvacija ir poreikiai Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje ir Suomijoje. 2010. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-21].
80. Suaugusiųjų švietimo organizavimo būklė savivaldybėse. 2006. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-21].
81. Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste. 2004. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-01-21].
82. Šalkauskis S. Rinktiniai raštai. Pedagoginės studijos. I knyga. Vilnius: Leidybos centras, 1992.
83. Taikomasis suaugusiųjų švietimo tyrimas. 2011. <<http://www.suaugusiujusvietimas.lt/lt/suaugusiuju-svietimo-bukle/>> [žiūrėta 2013-01-21].
84. Teresevičienė M., Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V. Andragogika. Kaunas, 2006.
85. Tęstinis andragogų rengimas. Neformaliojo suaugusiųjų mokymo/si modulis. Vilnius: Ugdymo plėtotės centras, 2012.
86. Tight M. Kertinės suaugusiųjų švietimo ir mokymo idėjos. Kronta, 2007.
87. Trečiojo amžiaus universitetų sistemos veiklos analizė. 2012. <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/>> [žiūrėta 2013-08-21].
88. Wagner 2002. Socialinių tyrimų metodologijos studijų dalyko paskaitų skaidrės.

89. Žemaitaitytė I. Neformalusis suaugusiųjų švietimas kaip suaugusiųjų socializacijos veiksnys // Socialinis darbas. 2003, Nr. 1(3), p. 72-80.
90. Žemaitaitytė I. Neformalusis suaugusiųjų švietimas: plėtros tendencijos dabartinėje Europoje. Monografija. Vilnius, 2007.
91. Žibėnienė G. Verslumą ugdančių mokytojų kvalifikacijos tobulinimas: aktualūs aspektai ir tendencijos Europoje // Socialinis darbas. 2012, Nr. 11(2), p. 379-390.
92. Župerka A. Moksleivių verslumo ugdymo tobulinimo kryptys Lietuvoje // Verslas, vadyba ir studijos. 2009, p. 299-310.
93. Župerka A. Studentų verslumo ugdymo plėtra Lietuvoje // Management theory and studies for rural business and infrastructure development. 2011. Nr.2 (26). <<http://vadyba.asu.lt/26/279.pdf>> [žiūrėta 2013-01-21].
94. Букина Н. Н. Становление системы неформального образование системы взрослых // Человек и образование. 2006. Nr.7, p. 81-85.
95. Мухлаева Т. В. Международный опыт неформального образование. Избранные труды сотрудников Института. 2010. <<http://inovrao.ru>> [žiūrėta 2013-01-21].
96. Ярыш В. Обучение взрослых традиционным народным ремёслам в неформальном образовании. 2010. <<http://www.dissercat.com/content/obuchenie-zroslykh-traditsionnym-narodnym-remeslam-v-neformalnom-brazovanii#ixzz2Yfk3msF8>> [žiūrėta 2013-01-21].

SANTRAUKA

Darbo tema - neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių prieinamumas. Tikslas - atskleisti neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių prieinamumą Lietuvoje. Uždaviniai: apžvelgti suaugusiųjų verslumo ugdymosi veiksnius; apžvelgti neformaliojo suaugusiųjų švietimo padėtį Lietuvoje; atskleisti aplinkybes, įtakančias mokymosi priemonių prieinamumą neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymesi. Teorinėje dalyje analizuojama mokslinė literatūra ir dokumentai, siekiant apžvelgti suaugusiųjų verslumo ugdymosi veiksnius bei neformaliojo suaugusiųjų švietimo padėtį Lietuvoje. Kokybinis tyrimas atliktas apklausiant giluminiu pusiau struktūruotu interviu 5 ekspertus, susijusius su neformaliojo suaugusiųjų verslumo ugdymusi, siekiant išsiaiškinti neformaliojo suaugusiųjų švietimo situaciją, neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių įvairovę, populiarumą, galimybes naudotis. Tyrimu atskleista, kad neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių prieinamumas yra ribotas, nes per projektus išleistų mokymosi priemonių kiekis yra ribotas, jas gauna projekto dalyviai; valstybės lygiu nėra mokymosi priemonių gamybos, todėl nėra įvairovės; profesines mokymo/si priemones prieinamos verslo įmonėse; internetinės mokymosi priemonės yra prieinamos tos, kurios atitinka suaugusiojo suvokimo galimybes.

Raktiniai žodžiai: neformalusis suaugusiųjų švietimas, mokymosi priemonės, verslumo ugdymasis.

SUMMARY

Topic of work – accessibility of learning means intended for informal enterprise self-development of adults. Goal – to reveal the accessibility of learning means intended for informal enterprise self-development of adults in Lithuania. Tasks: to review the factors of enterprise self-development of adults; review the situation of informal education of adults in Lithuania; to reveal the circumstances affecting the accessibility of learning means intended for informal enterprise self-development of adults. In the theoretical part, scientific literature and documents are analyzed in order to review the factors of enterprise self-development of adults and situation of informal education of adults in Lithuania. The qualitative research was performed by interviewing 5 experts related with informal enterprise self-development of adults in an in-depth semi-structural interview in order to ascertain the situation of informal education of adults, variety of learning means intended for informal enterprise self-development of adults, their popularity and possibilities of use. The research revealed the accessibility of learning means intended for informal enterprise self-development of adults was limited because the number of learning means issued during projects is limited and the project participants get them; there is no learning means production at the national level and there is no variety, either; professional teaching/learning means are accessible at business companies; online learning means are accessible in case they comply with the abilities of understanding of adults.

Keywords: informal education of adults, learning means, enterprise self-development.

1 PRIEDAS

Pusiau struktūrizuoto interviu klausimai:

1. Kaip Jūs apibūdintumėte „verslumo ugdymosi“ sampratą?
2. Jūsų nuomone, kokie yra suaugusiųjų verslumo ugdymosi turinio ypatumai?
3. Kokias Jūs išskirtumėte mokymosi priemones verslumo ugdymuisi? Kodėl?
4. Kaip Jūs įvertintumėte neformaliojo suaugusiųjų švietimo situaciją Lietuvoje?
5. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo teisinis reglamentavimas: neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas ir šio įstatymo pakeitimo projektas. Kokia Jūsų nuomonė, apie tai?
6. Kokias Jūs įvardintumėte neformaliojo suaugusiųjų verslumo ugdymo/si prielaidas?
7. Kaip Jūs įvertintumėte neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų mokymosi priemonių prieinamumą?

2 PRIEDAS

INTERVIU I:

1. I. Kaip Jūs apibūdintumėte „verslumo ugdymosi“ sampratą?
2. RI Na, čia pakankamai sudėtinga „verslumo ugdymosi“ samprata [...] tai turbūt
3. tai yra kada žmogus stengiasi būt verslus, bet ne būtinai, reiškias, kaip
4. verslininkas turtingas, nes dažnai siejama su dideliais turtais, bet tiesiog verslus –
5. gebantis prisitaikyti kintančioje aplinkoje, gebantis ne tik įsilieti į darbo rinką, bet
6. ir susikurti savo darbo vietą, ką mes visą laiką sakome [...] verslumo ugdymasis –
7. žmogus tam tikra dalimi randa priemones, ar galimybes tą išmokti, kad galėtų iš
8. karto taikyti savo gyvenime, kasdieniniame gyvenime.
9. I. Jūsų nuomone, kokie yra suaugusiųjų verslumo ugdymosi turinio ypatumai?
10. RI. Na turinio ypatumai čia reikėtų atsispirti nuo tos suaugusiųjų mokymosi
11. motyvacijos, suaugusieji nori įgytas žinias taikyti praktiškai, tai yra ne tik kažkur
12. ateityje, bet pakankamai greitai ir tokiu atveju tas turinys, ypač, jei mes kalbame
13. apie neformalųjį suaugusiųjų švietimą, tai tas turinys turėtų būti / iš vienos pusės
14. remtis klasikinėm teorijomis iš kitos pusės būti pakankamai lankstus, kad galėtų
15. greitai kisti, prisitaikant prie kažkokių atsiradusių naujovių. Tas turinys turėtų
16. būti, negalime jo atsieti nuo to, kas ves ar organizuos tuos mokymus, tas turinys
17. turbūt bus labai platus, nes priklausys nuo tos tematikos, kurioje norėsis ugdytis
18. tas verslumo kompetencijas / ir iš kitos pusės turbūt tas turinys negalima sakyti
19. didele, bet nemaža dalimi remtis kažkokiais praktiniais pavyzdžiais ar praktinių
20. gebėjimų taikymu, tai yra teorija, bet jos ne tiek daug, turėtų būti praktinio,
21. praktiškumo, kaip čia pasakyt, tos praktinės veiklos, kurią, kaip minėjau,
22. suaugusysis galėtų taikyti kasdieniniame gyvenime.
23. I. Jūsų nuomone, kokios reikalingos verslumo ugdymuisi mokymosi priemonės?
24. I Jų įvairovė, populiarumas.
25. RI Na, priemonės, [...] iš vienos pusės, tai seminarai vedami vienos dienos, ar
26. kelių dienų, dirbantiesiems geriau kelių dienų kažkur išvykus, nes kitaip darbas
27. vis atitraukia ir atitraukia – bet kaip priemonės, aš manau, tai turėtų būti ir
28. kažkokios mokomosios priemonės, t.y. knygos, nors mes pereinam prie
29. technologijų, bet aš manau, kad vis tiek suaugusiam malonu laikyti ir knygą
30. rankose, aišku, tai gali būti ir tam tikros programos, aktyvios programos, ypač, jei

31. mes kalbam apie verslumą, tai simuliaciniai žaidimai, programos kompiuterinės
32. technologijos paremtos, kur suaugusieji gali iš karto naudoti savo telefonuose,
33. ipad'uose, kompiuteriuose. Tai tokios įvairiausios.
34. I. Kaip Jūs vertinate neformaliojo suaugusiųjų švietimo situaciją Lietuvoje?
35. RI [...] Na, iš vienos pusės ji nėra bloga, ta prasme, kad įstojus į Europos
36. Sąjungą gauta tikrai daug lėšų, kurių nemaža dalis buvo skirta mokymuisi ir čia
37. tikrai daug įvairiausių nevyriausybinų organizacijų, mokymo įstaigų, tomis
38. lėšomis naudojo ir vykdė tą neformalųjį švietimą patį įvairiausią. Kitas dalykas,
39. kiek jis galėjo paskui būti taikomas praktiškai, nes vėlesni projektai reikalavo ir
40. įdarbinti tuos žmones, ne tik apmokyti. Tai va, tokia finansinė pagalba tikrai buvo
41. didelė ir kai kurių 2007 – 2008 metų statistikos departamento vienam tyrime
42. pristatytam buvo parašyta, kad mokosi 55 procentai neformaliajam, - = tai
43. beveik mes besimokanti visuomenė. Nors Eurostato (Europos Sąjungos statistikos
44. tarnyba) duomenimis mes vis tiek tik virš 5 procentų tikrai esame nuo 24 iki 64
45. amžiaus kaip besimokantys. Statistiniai duomenys prieštaraujantys, juos turbūt
46. reikėtų atsargiai vertinti, bet bent jau f-o-r-m-a-l-i-a-i tam neformaliajam
47. bandoma skirti nemažai dėmesio. Aš manau, kad ta situacija, ta prasme, nėra labai
48. bloga. Bet kiek žmonės tikrai sąmoningai tame dalyvauja, tai čia turbūt būtų kitas
49. klausimas, - = bet aš manyčiau, kad ji po truputį gerėja, man norisi tuo tikėti.
50. RI [...] 1998 metais parengtas ir priimtas įstatymas, kuo mes labai didžiavomės. Bet
51. kadangi praėjo daug metų tai jis pernai metais buvo revizuotas ir asociacijos
52. nariai [...] rengė naują Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymą, [...] buvo
53. diskusija Seime ir jie visgi pageidavo, kad tai nebūtų kuriamas iš naujo įstatymas,
54. jisai rengiamas remiantis senuoju. [...] dabar yra svarstoma, nors sakytume, kad
55. tai ne pirmo būtinumo įstatymas, bet vis tiek reikėtų džiaugtis, kad įstatymas yra
56. svarstomas ir galbūt bus priimta nauja redakcija, [...] jau pritaikytą šių dienų
57. aktualijoms.
58. I. Kaip Jūs įvertintumėte neformaliojo suaugusiųjų verslumo ugdymo/si
59. galimybes?
60. RI Kaip jis galėtų vystytis? Taip. Jo perspektyva yra nemaža. Iš tikrųjų būtent tą
61. verslumo ugdymąsi suaugusiųjų mes galime geriausiai vykdyti per neformalųjį
62. švietimą. [...] kiek mes iš tikrųjų turime tam parengtų specialistų, vėlgi čia siejasi
63. neformaliojo ir kokybė, kiek tai vykdo žmonės, kurie turi tam turimų žinių ir

64. kompetencijų.
65. I. Kaip Jūs įvertintumėte neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų
66. mokymosi priemonių prieinamumą?
67. RI Aš pasakyčiau vieną dalyką - čia klausimas apie prieinamumą [...] seminarai,
68. kad prieinami, kadangi verslumas yra šiuo metu šiek tiek ant bangos, aš manau,
69. kad tam tikra dalimi ypač turtingesnės įmonės, reiškia, savo darbuotojams kažką
70. organizuoja [...] Tai su suaugusiais turbūt vėlgi reiktų bandyti žiūrėti, kiek tai
71. jiems siūloma, ar jie tikrai tą renkasi.
72. I. Ar norėtumėt dar kažką papildyti?
73. RI. Ne

INTERVIU II:

1. I. Kaip Jūs apibūdintumėte „verslumo ugdymosi“ sampratą?
2. RII Na, XXI amžiuje tai aišku yra labai svarbu ugdytis ir turėti verslumą. / Na,
3. tai trumpai sakant gebėjimas save parduoti, kad tuos plusus, tas stipriąsias puses,
4. kurias turi, jas galėtum demonstruoti, jomis naudotis ir jeigu trūksta kažko,
5. tiesiog mokytis ir ugdytis.
6. I. Jūsų nuomone, kokie yra suaugusiųjų verslumo ugdymosi turinio ypatumai?
7. RII [...] Tą turinį tikriausiai diktuoja realybė, pokyčiai, kurie nuolat vyksta. /
8. Bet, matyt, tai vis tiek labiau susiję su tuo, / kad žmogus rastų savyje ir /
9. gebėtų pritaikyti profesine prasme, asmenine, visuomenine, socialine prasme [...].
10. I. Kokias Jūs išskirtumėte mokymosi priemones verslumo ugdymuisi? Kodėl?
11. I. Kokia yra mokymosi priemonių įvairovė? Kokios mokymosi priemonės yra
12. populiarios?
13. RII Na, visada, priemonės yra populiarios tokios, kad jomis pasinaudojus, galima
14. pritaikyti. Tai, būtų praktiniai vadovai, tai būtų intensyvūs kažkokie mokymai ir
15. / tos priemonės, manau, kad vis tiek tai turėtų būti susijusios ne savarankiškam
16. mokymuisi, o mokymuisi grupėmis su vadovu. Taip manau.
17. I. Kaip Jūs vertinate neformaliojo suaugusiųjų švietimo situaciją Lietuvoje?
18. I. Kokios šios situacijos priežastys? Kuo suaugusieji ypatingi?
19. RII Na, paskutiniai tyrimai rodo, visgi, kad mes Europos situacijoje velkamės
20. uodegoje dėl mokymo [...] tai aišku, kad per mažai mokomasi, bet kita vertus ir

21. valstybė neskatina to, yra daugybė darbdavių, kurie - = ir nenori išleisti
22. mokytis savo darbuotojų, nesuprasdami tos naudos, kuri būtų jei mokytųsi,
23. tobulėtų ir organizacijos veikla nuo to priklauso. // Aišku, kad neformalusis
24. švietimas turėtų būti kur kas daugiau išvystytas, bet sakykime Vilniaus mieste
25. yra jau Vilniaus miesto savivaldybės tarybos patvirtinta neformaliojo mokymosi
26. tvarka (Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2013 m. liepos 10 d. sprendimas
27. Nr.I-1335 Dėl neformaliojo suaugusiųjų švietimo paslaugų teikimo tvarkos
28. aprašo tvirtinimo ir mokesčio už neformaliojo suaugusiųjų švietimo paslaugų
29. teikimą nustatymo), aš tikiuosi, kad su šiuo dokumentu bus geresnė situacija, nes
30. norinčiųjų mokytis yra. - = Dažnai juos varžo ir pinigai, nes kartais ir būtinoms
31. reikmėms jų trūksta. Na, o dažnai gali pasitaikyti, kad žmogus nebūtinai supranta
32. naudą to mokymosi, bet puikiai mes žinom, kad norint būt laimingu, kad vienas
33. iš kelių to sąrašo yra mokytis, nes tada tobulėji ir jautiesi truputėli kitaip ir
34. socialiai ir asmeniniame gyvenime.
35. RII [...] Kai kalbame apie suaugusiuosius, mes kalbame apskritai tikrai apie tai
36. kaip - mokymasis ir ugdymasis, nes suaugusiojo niekas negali nei išmokyti, nei
37. išugdyti, jis pats mokosi, ugdomi. O tie suaugusiojo mokytojai, taip sutartinai
38. vadinami, gali tik padėti, nukreipti ar konsultuoti.
39. RII Suaugusieji yra ypatingi. Jiems yra reikalinga mokytis, bet pats suvokimas iš
40. ties yra skirtingas nei vaikų. Jie turi tikslą, vaikų mokymesi turi mokytojas tikslą,
41. čia patys besimokantieji, jie turi tikslą. Jie turi sąlygą, kad tos žinios būtų
42. pritaikomos. Na, aišku dalis žmonių nori mokytis dėl bendravimo, ieško
43. socialinių kontaktų, bet ta dalis, aišku, yra nedidelė ir tai yra dažniausiai vyresni
44. žmonės. Jie nori būt naudingi, ar ne, jų mokymas negali būti, kažkoks, papasakoji
45. ir atgaminti, ar ne, tai visada yra dialogas, diskusijos, refleksijos ir //
46. suaugusiajam visgi reikia loginio paaiškinimo. Vien todėl, kad reikia išmokti,
47. jam išmokti nepavyks.
48. I. Jūsų nuomone, kodėl keičiamas neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas?
49. I. Kaip Jūs manote dėl kokių priežasčių jis nėra priimtas?
50. RII Na, visų pirma jis labai pasenęs, nes per tą laiką Lietuvoje įvyko daugybė
51. pokyčių, kitas dalykas, kad mokymosi visą gyvenimą samprata iš ties daugiau
52. atsispindi europiniuose dokumentuose nei Lietuvos dokumentuose arba
53. konkrečiai šiuo įstatymu. Tuo pačiu, buvo projektas labai naudingas Lietuvos

54. žmonėms, kur yra sugalvota kiekvienam piliečiui krepšelis, kuris gali disponuoti
55. kažkokia tai suma pinigų ir mokytis per metus, tačiau tas projektas nebuvo
56. priimtas ir manau, kad dėl to, kad šis dokumentas turi būti padengtas konkrečiais
57. finansais. [...] Tai nėra toks dokumentas, kaip pasakyti, kažkoks šiaip sau
58. reglamentuojantis, reikalingos tam tikros lėšos, na matyt Lietuvoje šiuo metu yra
59. reikalingesnių sričių. Na, taip manau.
60. I. Kokias Jūs matote neformaliojo suaugusiųjų verslumo ugdymo/si prielaidas?
61. RII [...] Na, pati situacija tai iš ties tokia, kad turbūt kiekvienam, net ir mums, ar
62. ne, būtų visiškai neblogai daugiau išsiugdyti to verslumo, kaip ir visiems
63. žmonėms, o galu gale tai bedarbystė ir socialinių kompetencijų dažnai stoka. Na
64. tiek.
65. I. Kaip Jūs įvertintumėte neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų
66. mokymosi priemonių prieinamumą?
67. RII [...] apie priemones suaugusiųjų ugdymuisi, mokymuisi manau, kad jų yra
68. nemažai, vieno projekto (Suaugusiųjų mokymo galimybių plėtra: andragoginės
69. literatūros portfelis) pasekmėje yra vien apie dešimt vadovėlių, kurie vieni yra
70. versti iš / anglų kalbos - = arba kitų kalbų, o kiti yra grynai mūsų autorių, bet
71. labai praktiškai ir suaugusiems tikrai prieinamai na, ir internete galima daug rasti,
72. aš manau, kad priemonių prieinamumas yra, gal ne kiekvienas žino, kur jų reikia
73. paieškoti, bet tam yra suaugusiųjų mokytojai.
74. I. Ar yra kažkas svarbaus, ko mes neaptarėme?
75. RII Na nežinau, ar čia svarbu, bet labai džiugu, kad MRU yra tokios temos ir jas
76. gvildena jau suaugę, subrendę žmonės, kurie žiūri rimtai, tai yra tokia prielaida,
77. kad švietimas plėstųsi.

INTERVIU III:

1. I. Kaip Jūs apibūdintumėte „verslumo ugdymosi“ sampratą?
2. R III. [...] Jei išvažiuoji į užsienį [...] ir palygini, kad ir Vilnių, kad ir Kauną, kad ir
3. Klaipėdą su koku nors kitu miestu. Vilnių sakykim su Sarajevu Bosnijoje ir
4. Hercegovinoje, ar kokį nors Stambulą, net nekalbu. / Kai nueisit į Sarajevo
5. senamiestį, jūs pajausit tenai gyvenimo pulsą, ten verda viskas. Parduotuvėlės viena
6. prie kitos, gatvė juvelyrinių parduotuvių, kavinė viena prie kitos. Kas gi ten valgo? Kas

7. gi ten perka? Lietuvis pasakytų – nesąmonė. Yra viena parduotuvė juvelyrinė, viena
8. šalia kitos, kad taip negalima, o bosnis atsakys - nesąmonė, jeigu yra viena, tai šalia
9. turi būt kita, trečia ir ketvirta, ir penkta, jeigu kompiuterių parduotuvės yra, tai jos
10. visada bus vienoje vietoje, o ne išskirstytos į skirtingas miesto vietas. Kodėl? Todėl,
11. kad klientas ateina nusipirkti kompiuterio, vienoje vietoje neradęs, jis ateis pas kitą,
12. ten neradęs, nueis pas trečią, jam nereikės važinėti po visą miestą. Tai vat, pas mus
13. iškreiptas suvokimas apie verslumą ir kaip veikia rinka, ir kiti dalykai. Šeimos verslų
14. beveik senamiestyje nėra Vilniuje. Senamiestis negyvas. Ten nieko nevyksta, kur
15. amatininkai senamiesčio, vieną kartą per metus padaro amatininkų dienas Vilniuje,
16. parodo kokius nors senuosius amatus. O kur tie, kurie šiandien daro ką nors? Kur yra
17. batsiuviai? Kur yra siuvėjai? [...] Kur yra tie žmonės, kur dirba – nėra [...]. Nueikit į
18. Sarajevą, kur sėdi žmonės apsikrovę savo dirbiniais žmonės, jisai čia pat juos daro,
19. čia pat pardavinėja, tai yra [...] kur žmonės bando kažką daryti, o kur nebando arba to
20. nesimato. [...] Aš galiu kažką padaryti, labai svarbus dalykas. Neišeis šitas dalykas
21. darysiu kitą. Tas neišeis, trečiu užsiimsiu. [...]

22. RIII. Darbo biržos mokymuose, bedarbius moko verslumo [...]. Labai mažai, kas iš
23. tikrųjų, jiems žiniai lengviau nueit gaut pašalpą. Į mokymus vaikšto, kodėl? Todėl,
24. kad gauna stipendiją geresnę negu studentas už mokymus. Taip, gauna labai gerą
25. stipendiją, dėl to, kad jis mokosi [...] Pasimokęs jis toliau gaus bedarbio pašalpą, jeigu
26. jis neįsidarbint jis vėl eis į mokymus, kur vėl gaus tą stipendiją **gerą** ir po to, vėl gaus
27. bedarbio pašalpą. Rezultatas – nulis, / sukuriame nenorėjamą dirbti, ne skatinimą
28. dirbti. [...] Neturi taip būti. Daug kas apie tai šneka, kad socialinė pašalpų sistema
29. demoralizuoja tautą. [...]

30. RIII. Pirma požiūris, kad galiu kažką padaryti, antras dalykas valstybės požiūris, kad
31. kaip pradėti kokį nors verslą Lietuvoje yra žymiai sunkiau. Mus nuo pirmos dienos,
32. kai tik pradėjai verslą, bet dar nieko nepradėjai gaminti, dar nepasamdai nei vieno
33. žmogaus, bet jau turi pradėti mokėti mokesčius Sodrai ir visiems kitiems. [...]

34. Žmogus turi pirma pasiimti paskolą, kad susimokėtų mokesčius [...]

35. RIII. Verslumo mokymai // yra įvairių lygių, tai žinoma yra įvairiausi vadybiniai
36. kursai, prasikalusiems, tobulėjimui; marketingo dalykai, rinkos analizės, strateginio
37. planavimo, planavimo, visa tai irgi yra verslumo plėtojimas.

38. I. Kaip verslumas kaip asmeninės kompetencijos?

39. RIII. [...] pas mus problema yra pradžios problema, plėtojimo irgi. Bet apskritai, kad

40. atsirastų tas verslas reikia tam tikrų asmeninių savybių, žinių, kad atsirastų tas
41. verslas. [...] kad ir kiek tu jam duosi mokytis tokių dalykų verslas neprasisdės, kol nėra
42. nuostatos, kad taip - aš tai darysiu. Motyvacija, šiuo atveju, yra svarbiausias dalykas.
43. Apsisprendimas, taip - aš darau. Kai supranti, kad taip - aš darau ir tada suvoki, kad
44. nežinau šito, tau trūksta ano, nes tu to nežinai, kol nepradėjai to daryti, suprantat
45. verslas yra procesas, bet jam reikia starto. [...] žmogus pradeda daryti, tada suvokia,
46. ko jam reikia. [...] Kol nesusidūrė ir savo kailiu nenusvyla, jis neišmoksta. Mes
47. mokomės, kaip suaugę mokomės tik to, kas gali išspręsti mano problemą, kurią aš
48. turiu šiandien, o ne tą problemą, kurią gal aš turėsiu, ryt, ar poryt, ar už metų. [...]
49. RIII. Reikalingas skatinimas, kas iš to, ką tu gausi [...] eiti iš skatinimo situacijos,
50. parodymo, kas gali gautis, kaip tu gali sukurti darbo vietą sau, gali sukurti darbo vietą
51. kitiems, sukurti gerovę savo šeimai nelaukdamas, kol kas atneš, o pats imdamas ir
52. darydamas. Čia reikia formuoti, šitoje vietoje. [...]
53. RIII. Atsiradimui, **pradžiai** reikalinga parodyti, kokia gali būt pagalba tam žmogui,
54. kuris galėtų pradėti, kad gali būt mokymai, [...] kad gali būt verslo skatinimo
55. investicijos, kurių palūkanos yra labai žemos, specialiai pritaikytos pradedančiajam.
56. pas mus priešingai, kadangi pradedantysis yra rizikingas jam bus didžiausios, o ne
57. mažiausios palūkanos. [...] Vadinasi, turi būt sukurta kitokia finansavimo sistema ne
58. per bankus, arba bankams suteikiamos valstybės garantijos, valstybiniai draudimai
59. dėl tokių atvejų [...] tai rimtesni skatinimo dalykai, mokymai turės va tiek įtakos
60. (parodo pieštuko galiuką).
61. I. Jūsų nuomone, kokie yra suaugusiųjų verslumo ugdymosi turinio ypatumai?
62. RIII. Blogiausia, kai verslumo mokymai žmonėms ypatingai, kai kalbam apie kaimus,
63. apie mažus miestelius, apie konkrečius verslus nedidelius, kai laimi konkursą
64. konsultacinės kompanijos, kurios ateina ir pradeda pasakoti „arabus“ tiems žmonėms:
65. apie **marketingą, rinkodarą, palūkanas**, visokius kitokius baises dalykus, jo, nes
66. jie nesugeba paprastai žmogui paaiškinti, ką ir kaip jam reikia daryti. Čia reikia labai
67. paprastai, labai konkrečiais pavyzdžiais su praktiniu pritaikymu [...] Pradedu seminarą
68. ūkininkams dešimt temų per aštuonias valandas, [...] dalyvavusių šimtas, išdalinam
69. sertifikatus, uždedamas paukščiukas. Rezultatas – nulis.
70. I. Kokias Jūs išskirtumėte mokymosi priemones verslumo ugdymuisi? Kodėl?
71. RIII. [...] kai pradėjau sakyti apie mokymosi metodus yra labai svarbu ir mokymosi
72. priemonės. Kokioms mokymosi priemonėms mes disponuojame, sakykime, verslumo

73. ugdyme [...] nuotolinio mokymosi, sakykim, mokymo priemonės kompaktiniuose
74. diskuose, kad žmogus parėjęs namo galėtų pasižiūrėti. Bet vėl gi, su interaktyviom
75. priemonėm, su užduotimis ir perėjimais iš vieno lygio į kitą, su praktiniais dalykais
76. konkrečiai pritaikytais tų žmonių situacijoms ir Lietuvos situacijai. / Parodykit man,
77. kur yra, kas užsiima įvairių priemonių gamyba, mokymosi priemonių suaugusiajam
78. gamyba. Mokyklinių vadovėlių yra leidyklos, spaustuvės. Kas ką leidžia suaugusiųjų
79. mokymuisi? Nulis. Švietimo ministerija išleido andragoginės bibliotekos [...], bet tai
80. yra mokytojams skirta, mokytojams [...] tai metodinė medžiaga mokykloms ir
81. suaugusiųjų mokytojams [...] iš jos jie gali pasidaryti dalomąją medžiagą mokiniams,
82. tai yra skirta mokytojams, dėstytojams. [...] Profesinio mokymo priemonių yra labai
83. menkai, labai menkai. Profesinės mokyklos atsinaujina, labai neblogai, aš žinau, kad
84. profesinio mokymo centruose aparatūra, įranga yra gero lygio, bet kuriuo atveju, ji
85. pasens labai greitai [...] po penkių metų ta aparatūra gamykloje nieks nebenaudos bus
86. visai kita karta. Arba sakykim, kaip kompiuterines programas, kokiose mokyklose
87. instaliuojamos, kai tik ją instaliavo, ji jau pasenusi. [...] Sprendimai yra žinomi, daug
88. kas taip daro, bendravimas su verslo įmonėmis, praktikų atlikimas tenai. Mokykloje,
89. praktiškai, formuojami tik principai, baziniai įgūdžiai, o konkretūs įgūdžiai jau
90. formuojami toje vietoje darbo vietoje. Vadinasi, reikia ieškot bendravimo tarp
91. profesinio mokymo ir verslo [...] visi darbdaviai sako, kad mes iš naujo juos turim
92. mokyti, taip yra.

93. I. Kaip Jūs įvertintumėte neformaliojo suaugusiųjų švietimo situaciją Lietuvoje?
94. I. Kokios šios situacijos priežastys? Neformalusis švietimas: vaikai ir suaugusieji, kuo
95. skiriasi?

96. RIII. Vaikų neformalus mokymas dažniausiai yra susijęs su tėvais. Ką vaikai
97. mokysis ir kokius neformalius būrelius - dailės, muzikos ar sporto lankys, tai
98. dažniausiai priklauso ne tiek nuo vaikų noro, kiek nuo tėvų matymo, kokie jų vaikai
99. yra genialūs [...] interesų daugybė, daugybė įvairių veiklų. Tikslas tėvų dažniausiai,
100. kad vaikai kažką darytų, kad gatvėmis nesišlaistytų, kad būtų užsiėmęs, kad
101. turėtų, pavadinkim taip, teisingos laisvalaikio praleidimo veiklos, naudinga būtų,
102. gal ką nors išmokyti, gal atsiskleis kokie talentai. Kodėl suaugusieji mokosi, nes
103. jam reikia to darbui. Jeigu pažiūrėtume analizę, [...] tai / didesnioji dalis,
104. absoliučiai didžiausia dalis neformaliojo mokymo motyvų yra susiję darbu.
105. Žmonės eina į tokius mokymus, kurie jiems reikalingi geriau atlikti savo

106. funkcijas, geriau dirbti, būti labiau konkurencingam, įgyti darbą, neprarasti darbo
107. ir t.t. - = Daugybe dalykų būtent su darbu, pažiūrėkit analizę labai aiškiai tai
108. rodo. Po to jau antras yra - kažkokių asmeninių interesų, hobių, kultūrinio intereso
109. tenkinimo, bet pagrindinis dalykas yra darbas, darbas, darbas. Labai galima
110. aiškiai matyti, ypač paskutinius kokį 10 metų turbūt yra neformalaus suaugusiųjų
111. mokymosi p-r-o-f-e-s-i-o-n-a-l-i-z-a-c-i-j-a, kitaip sakant krypimas į profesinį
112. mokymąsi, neformalųjį mokymąsi. Va čia ir skiriasi nuo vaikų – vaikų visai kiti
113. tikslai yra ir kiti jiems nustato, ką jie eis ir mokysis, kitaip sakant, tėvai,
114. suaugusieji patys renkasi, - = na kartais juos darbdaviai pasiunčia. Darbdaviai
115. atlieka tėvų funkciją, nes aš kaip darbdavys žinau, ko jums reikia ir prašom eiti
116. mokytis va į tuos kursus, panašiai kaip su vaiku elgiasi, bet, ar jis iš tikrųjų išmoks
117. tas suaugusysis, priklausys nuo jo konkretaus suvokimo, kam man to reikia.
118. I. O situacija?
119. R III. Yra d-a-u-g-y-b-ė įvairiausių mokymų, įvairiausiose srityse. Pradedant
120. sakykim / bendruomenių ugdymai per Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją,
121. bedarbių mokymai, ūkininkų mokymai, darbuotojų mokymai darbo vietose,
122. mokytojų ugdymas, valstybės tarnautojų mokymai, kvalifikacijos visa tai yra
123. neformalus suaugusiųjų mokymas. Yra daugybė, šimtai milijonų išleidžiama
124. Lietuvoje.
125. I. Yra pasiūla ir paklausa?
126. R III. Na kaip, yra problema su kaimais ir mažom, mažom gyvenvietėmis,
127. turėtumėt žinot, jo, kad mažiausiai mokosi tie, kas gyvena kaimuose, mažuose
128. miesteliuose, daugiausia tie, kurie gyvena dideliuose miestuose ir tie, kurie yra
129. išsilavinę ir kurių yra pajamos didesnės nei vidutinės virš 1 tūkst. Lt. vienam
130. žmogui šeimoje, o ten kur žemiau kaime, labai smarkiai krenta mokymasis.
131. I. Tyrimuose konstatuojama, kad trūksta finansavimo. Kaip Jūs tai
132. pakomentuotumėte?
133. R III. Finansavimas nėra pagrindinė kliūtis iš tikrųjų mokymosi, nes tie, kas nori
134. mokytis, kas supranta jo reikšmę, kas tai daro nuolat, jie randa finansavimą, arba
135. patys finansuoja arba gauna iš darbdavio, arba kreipiasi į fondus, - = nes jie
136. žino, kur kreiptis, dėl to kad yra labiau išsilavinę, jo, va čia yra problema: labai
137. yra daug pinigų išleidžiama suaugusiųjų švietimui, labai daug, neįtikėtina daug
138. pinigų, bet rezultatas, jo, mokymosi tyrimus jei pažiūrėtume Eurostato (Europos

139. Sąjungos statistikos tarnyba) duomenis, Lietuva yra 3 – 4 vietoje nuo galo pagal
140. apklausas, kuriose klausama, ar jūs mokėtės per praėjusias keturias savaites? /
141. Tai tik 5 procentai apklaustųjų pagal gyventojų sudėtį atsako – „taip, mes
142. mokėmės“; 95 procentai atsako - „ne, aš nesimokiau“ [...]
143. Vieno iš tyrimų išvada apie tai, kad valstybės lygiu nėra formuojama viena
144. politika. Kokia Jūsų nuomonė šiuo klausimu?
145. R III. Tai faktas, mes visą laiką tai sakome [...], nes apskritai šiandien Švietimo ir
146. mokslo ministerija yra nusišalinusi nuo suaugusiųjų švietimo. [...] Ūkio
147. ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija daro žymiai didesnę įtaką
148. suaugusiųjų švietimui negu Švietimo ir mokslo ministerija. Faktas, nesunku
149. įrodyti.
150. I. Jūsų nuomone, kodėl keičiamas neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas?
151. I. Kaip Jūs manote dėl kokių priežasčių jis nėra priimtas?
152. R III. [...] Reikalingas visas – visi sistemos galai turi veikti - čia yra problema. //
153. sakykim, [...] jei duosim dar šimtą milijonų, ar situacija pasikeis, ne nepasikeis.
154. Todėl, kad vien pinigų davimas neviską išsprendžia. Sistema veikia, [...] o kaip su
155. teikėjais, ar yra kas teikia kokybiškas mokymo paslaugas ir tokias kokių reikia
156. žmonėms, ypatingai, tiems, kurie nesimoko? Kaip padaryti, kad tie, kurie
157. nesimoko eitų mokytis, motyvuoti reikia, nes kaip jie žinotų, kur yra kokie
158. mokymaisi, kaip jie gali sužinoti iš kur aš galiu gauti pinigų mokymuisi. Jei mes
159. pinigus dedam, tai visi atsakymai turi būti. Jeigu nėra atsakymo, jei žmogus
160. nežino kur, nežino, ko jam gali reikėti, nežino, kur kreiptis, tai kas mokysis už tą
161. šimtą milijonų - tie patys, kurie visą laiką mokosi. Tai va, čia yra problema, kad
162. pinigų yra, bet tie pinigai visą laiką patenka tiems, kurie visą laiką yra mokymosi
163. procese ir tie kurie nesimoko taip ir lieka mokymosi nuošalėje, dėl to, nekyla
164. mūsų šitas procentas, nes jei jūs dešimt kartų mokėtės ir jūsų paklausia, ar jus
165. mokėtės per praėjusias keturias savaites atsakysit vieną kartą - ne dešimt kartų, o
166. tie kurie nesimokė vis tiek atsakys, kad nesimokė. Tai jūs galite šimtą kartų
167. mokytis, nuo to statistika 5 procentai nepasikeis. Vadinasi įstatymais bandom
168. padaryti taip, kad atsirastų, kad būtų: pirma - būtų valstybinė programa
169. suaugusiųjų mokymosi visą gyvenimą programa, [...] taryba, kuri koordinuotų
170. įvairių institucijų pastangas [...] nėra koordinavimo, reikalinga programa turėtų
171. savo tikslus, turėtų priemones, būtų aišku kur mes einam, kokias tikslines grupes

172. [...], ko mes siekiam, tais mokymais. Tai čia toks organizacinis - mes bandom
173. visus galus suderinti – kad turi atsirasti valstybiniu lygiu ir savivaldybiniu lygiu
174. turi atsirasti informavimo ir konsultavimo tarnybos. Jeigu šito nebus, tai kur tas
175. žmogelis kaime gyvenantis gali surasti, mokymo paslaugos turi ateiti prie
176. žmogaus, arčiau prie jo namų. Jei jos neateis, tai tas žmogus nenueis, jam nuo
177. karvių reikia pasitraukti, nuo ūkio, nuo savo kitos veiklos, vadinasi patogiu laiku,
178. patogioje vietoje turi būti jam tas mokymas ir to, ko jam reikia. Vadinasi turi būti
179. plius programos, sertifikavimai, kitas dalykas kokybė, čia kokybės užtikrinimo
180. sistemą turim, nes dabar visi moko, visi pasidarę specialistai, visi moko, o kai
181. pasižiūri kokybę, to kas yra daroma, kaip sakant įvairiai būna, tai va, mes šituos
182. klausimus bandom spręsti įstatymo projekte. Kaip užtikrinti, kad tai įvyktų,
183. atsirastų. Taryba turėjo būti net gi pagal senąjį įstatymą, bet ji nebuvo nė karto
184. sukviesta ir nė karto nieko nesprendė, nes nebuvo labai aišku, ką ji galėtų ten
185. spręsti [...].
186. [...] turi būti sukurta aplinka verslumui skatinti plėtotis [...] teisinė aplinka,
187. valstybės parama besisteigiančiam verslui, konsultavimo ir informavimo
188. paslaugos [...]
189. I. Kaip Jūs įvertintumėte neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų
190. mokymosi priemonių prieinamumą?
191. RIII. Pirma jų yra mažai, antra / maža įvairovė, nėra iš ko pasirinkti. Jei galbūt ir
192. būtų iš ko pasirinkti, tai jos kiekis yra nepakankamas tam prieinamumui. Internete
193. jų irgi yra nelabai, gali rasti kažką, bet klausimas yra kiek tie į kuriuos mes
194. taikomės naudojasi internetu. Kokia yra jų informacijos ieškojimo įgūdžiai ir
195. aplinkos, kuriuos jie tai daro? Jūs, aš - susirasim, o jei kalbam apie tuos, kurie
196. nesimoko, jie nesusiras, nes jis nemoka susirasti, jis nežino, kur susirasti.
197. Vadinasi, informacija jam turi būti pateikta visai kitokiu būdu, jam priimtinu, jam
198. patogiu būdu. [...] negalim užmiršti žmonių su skirtingom informacijos
199. galimybėm ir būdais, ir norais ieškoti kitur.
200. I. Gal norėtumėte ką nors papildyti?
201. RIII. Ne.

INTERVIU IV:

1. I. Kaip Jūs apibūdintumėte „verslumo ugdymosi“ sampratą?
2. I. Jūsų nuomone, kokie yra suaugusiųjų verslumo ugdymosi turinio ypatumai?
3. I. Kokias Jūs išskirtumėte mokymosi priemones verslumo ugdymuisi? Kodėl?
4. I. Kaip Jūs įvertintumėte neformaliojo suaugusiųjų švietimo situaciją Lietuvoje?
5. I. Kokias Jūs įvardintumėte neformaliojo suaugusiųjų verslumo ugdymo/si
6. prielaidas?
7. I. Kaip Jūs įvertintumėte neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų
8. mokymosi priemonių prieinamumą?
9. RIV Suaugusiųjų švietimui labai yra sumažintos lėšos / ir kad mokykla
10. išgyventų neformalaus ugdymosi užsiėmimų yra l-a-b-a-i r-i-b-o-t-a-s k-i-e-k-
11. i-s, jų labai mažai - = ir dažniausiai mes neformalaus ugdymo valandas skiriame
12. arba tai būtų meninių gebėjimų vystymui, arba šiek tiek jų pasirengimui, būtent
13. dvyliktose klasėse, egzaminų pasirengimui. Šiuo metu mokykloje yra tiktai 6
14. valandos neformalaus ugdymo, tai yra į mokyklos laikraštį rašo mokiniai, teatro
15. studija, dailės, floristikos ir / kraštotyros ir turizmo. Tai vat tie užsiėmimai, kiek
16. čia galėtų padėti verslumui, tai gal floristikos užsiėmimai, kažkokie pagrindai, ką
17. jie po to galėtų daryti, na o / manau, kad toje mokykloje, - = bet kurioje
18. mokykloje per mažai kreipiamas dėmesys į tą verslumo ugdymąsi, kad
19. kiekvienoje pamokoje turėtų būti labiau „verslikešni“ – užduotys, sakykim, bet tai
20. jau ir vadovėlių klausimas. Šiaip tai verslumas labiausiai yra integruotas toj
21. ekonomikoj, o neformaliajame tai - viskas susiveda į pinigus. Tiesiog mes tų
22. pinigų neturime ir negalime labai išsiplėsti. Pagaliau pagal mokyklos specifiką
23. labai sudėtinga suderinti laiką neformaliajam ugdymui /, kadangi tie, kurie
24. mokosi rytais, tai kaip ir vakare galėtų po savo pamokų, bet vakarinių klasių
25. mokiniai, - = tai žinoma, kai pamokos prasideda nuo keturių ar dar anksčiau, jie
26. praktiškai visi dirba ir tiesiog tikrai jie negali atvykti į tuos užsiėmimus. Tai tiek,
27. kiek galima. / Na, aš čia kalbu kol kas apie neformalųjį ugdymą iš mokinio
28. krepšelio lėšų. Iš kitokių lėšų, tai yra, / sakykime, gali būti tas neformalus
29. ugdymas labai įvairus ir altruistiniais pagrindais. Sakykim, kažkas kažko
30. mokinius mokina, ar ten atvirukų gamybos, ar ten tapybos ant šilko, ar dar kažko,

31. bet tai nėra labai, kai yra tai nemokama, nėra nuoseklu, giliai gilinamasi ir
32. panašiai, tai yra tiesiog supažindinimo dalykai. ///
33. RIV O su neformaliuoju suaugusiųjų švietimu, sakykim, kad ir Lietuvoje / labai
34. daug šiuo metu buvo įvairių projektų, kur suaugusieji galėjo mokytis, / tame
35. būtent buvo ir verslumo temos, teisinės įvairios temos, tai gal nėra taip blogai,
36. bet, na, tie projektai ateina ir praeina, dažniausiai trumpalaikiai, / gal reikėtų, na,
37. žinoma, kai yra projektiniai dalykai, tai yra nemokami, o kursai už kuriuos
38. žmonėms reikia mokėti, tai jie dažnai būna ne labai patrauklūs dėl pinigų
39. trūkumo, / bet aišku, jei tu turi noro, turi tikslą, gali pasiekti, savaime aišku, ir
40. susimokėti tuos pinigus. Bet dar plus reikia tą darbą turėti. Aišku, mūsų mokinys
41. yra, na, jo - = išsilavinimo kartelė yra pakankamai žema, jis net neturi vidurinio
42. išsilavinimo, tai siekti kažkokių didesnių - jam nėra, na, tų tokių vidinių motyvų,
43. jeigu kalbant apie mokyklos mokinius.
44. I Neformalusis suaugusiųjų švietimas, kaip jį apibūdintumėte?
45. RIV [...] Švietimas yra / platesnė forma, galvojant, kad švietimas - ne tik
46. sėdėjimas pamokoje - = ar dar kažkur tai, tiesiog buvimas toje aplinkoje,
47. matymas tų dalykų ir kažkokių kitų dalykų: - = renginių, - = konkursų, - =
48. viktorinų, olimpiadų dar kažko, ar švenčių kažkokių organizavimo, tai irgi.
49. RIV Na, apie priemones, / vadovėlių tų verslumo vienokių ar kitokių
50. bibliotekose jų tikrai yra, yra išleista, bet jie ko gero visi taip į ekonomikos tą
51. mokymąsi orientuoti.
52. I. Paminėjote mokymosi priemones – vadovėlius. Be vadovėlių, kokias dar
53. išskirtumėte mokymosi priemones verslumo ugdymuisi?
54. RIV [...] dėstytojų paskaitos buvo, tai kaip irgi mokymosi, ugdymosi priemonė be
55. vadovėlio, kitas žmogus iš kitos aplinkos, informacinės technologijos, e-mokykla
56. internetinis portalas. [...] Na, dabar, sakykim, labai populiarius tas karjeros
57. ugdymas, jeigu ypatingai atkreiptų / valstybės mastu dėmesį į verslumo ugdymą
58. ir ugdymąsi, tai gal atsirastų pinigų, ir daugiau atsirastų tų specialistų tokių,
59. **situacija** galėtų gal ir pagerėti. Aišku žmones reikia mokyti to verslumo / ir
60. mūsų mokiniai tai yra tas potencialas, kuris galėtų būti mokomas, bet vėl mes visi
61. aprėminti pinigais, valandomis ir panašiai, ir tai nėra taip paprasta padaryti.
62. I. Ką paminėtumėt apie suaugusiųjų ugdymosi turinį?
63. RIV Suaugusiųjų ugdymosi t-u-r-i-n-y-s yra toks pats kaip bendrojo lavinimo

64. mokyklų, bet suaugę, matot, yra jau kita kategorija žmonių. Jie turi savo patirtį, į
65. kurią reikia atsižvelgti, turi kartais asmeninę tokią patirtį, kad pagyvenę penketą
66. metų, sakykime, Jungtinėje Karalystėje jie puikiausiai kalba angliškai, bet gal jie
67. nemoka rašyti, tada reikia padėti spręsti tik rašymo problemas. Arba, sakykim, jie
68. visai kitaip suvokia, literatūrinį kūrinį, ar istorinius įvykius, jų aspektus, tai čia
69. būtinai reikia atsižvelgti į jų patirtį, jų motyvacija irgi kitokia.

70. I. Kaip manote, ar verslumo kompetencijos, tokios kaip pasitikėjimas savimi,
71. gebėjimas priimti sprendimus ir kt., gali būti ugdomos dailės pamokose ir kituose
72. užsiėmimuose?

73. RIV [...] jie atsiskleidžia, jie labiau tikrai pasitiki savimi, jie supranta, kad gali,
74. suvokia, kad nėra ribų tai saviraiškai. Tas tai taip, bet kad tai tiesiogiai yra
75. verslumo pradmenys, užuomazgos, na apie tai, jie nelabai galvoja.

76. I. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo teisinis reglamentavimas: neformaliojo
77. suaugusiųjų švietimo įstatymas ir šio įstatymo pakeitimo projektas. Kokia Jūsų
78. nuomonė, apie tai?

79. RIV Daug buvo dirbta prie neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo. Tas
80. įstatymas, senasis šiuo metu galiojantis, išleistas 1998 metais, kaip ir visiems
81. atrodė, kad reikėtų naujo, buvo dirbta labai nemažai, buvo darbo grupė sudaryta,
82. ir iš Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacijos iniciatyva čia labai daug darbų
83. daryta ir **klausymai Seime vyko**, bet deja, / buvo pasakyta, / kad šiuo metu tas
84. įstatymas bus padėtas į stalčių.

85. I. Kodėl?

86. RIV Todėl, kad to įstatymo priėmimui ir įgyvendinimui reikia lėšų, kurių valstybė
87. šiuo metu negali skirti. Ten buvo numatyta net gi ir darbo kodekso pakeitimai,
88. būtent, su neformaliojo suaugusiųjų švietimu, kad per tam tikrą laikotarpį
89. kiekvienas darbuotojas turi teisę ugdytis neformaliai ir darbdavys turėtų jį išleisti,
90. apmokėdamas vidutinį darbo užmokestį. Ten tokie variantai buvo numatyti. [...]
91. Tai esminis įstatymo projekto skirtumas nuo šiuo metu galiojančio. [...] Kiti
92. skirtumai - be abejo viskas į lėšas ir į teikėjus to švietimo, k-o-k-y-b-i-š-k-i
93. švietimo paslaugų teikėjai, ir norintys gauti tas paslaugas gavėjai; [...] mokymosi
94. nuoseklumo įgyvendinimas, tai to mokymosi visą gyvenimą įgyvendinimo
95. strategijos įgyvendinimas. Vis tik Lietuva atsilieka nuo kitų Europos šalių
96. suaugusiųjų švietime, tai manyta, kad tai būtų galimybė įgyvendinti atotrūkį nuo

97. kitų šalių.
98. I. Ar yra kažkas svarbaus, ko mes neaptarėme?
99. RIV Žinau, kad suaugusiųjų verslumo mokymai buvo visoje Lietuvoje ir
100. gyvenvietėse, kaimuose. Bet, vat, ar jie davė naudos, nežinau. Tie kursai įvyko ir
101. viskas taip liko. / Manau, kad bendrai suaugusiųjų, kad Lietuva geriau gyventų,
102. tai reikėtų žinoma, kad būtų tie verslumo mokymai, / ir jie - nuo mažų dienų
103. dabar jau penktokai mokosi – bet sakykim, jei tu išskritai, kad ir po to būtų
104. galimybės mokytis, bet ir valstybė kažkaip kitaip, kitoks būtų požiūris į to verslo
105. pradžia. Man atrodo, čia svarbiausia yra problema, kad visi bijo pradėti, nes reikia
106. labai daug lėšų, labai daug tikrintojų, visokių dalykų. Ir palengvinti, tą situaciją,
107. kokia yra kitose, sakykim, Europos Sąjungos šalyse, tai būtų drąsiau imtis verslo.
108. [...] neformalus ugdymas išlaisvina žmogų, jis negaus įvertinimo, jam nereikia to
109. įvertinimo, vadinasi aš pajuntu laisvę, laisvę kūrybai, veiklai, saviraiškai. Na, o
110. tas verslumas kaip ir būtų pritraukta kažkiek, bet neformaliame ugdyme labai
111. smagu [...] atsipalaiduoti. Puikiai jaučiasi mokiniai dailės užsiėmimuose, ar ten
112. teatro studijoje, ar dar kažkur.

INTERVIU V:

1. I Kaip Jūs apibūdintumėte „verslumo ugdymosi“ sampratą?
2. RV [...] verslumą mes paprastai suprantame kaip mokėjimą save parduoti arba ką
3. nors kitą parduoti, arba savo, kokias tai paslaugas parduoti, tai // žinau, kad
4. teoriškai galvojant verslumas yra šiek tiek giliau negu tik savo paslaugų
5. pardavimas, tai vat pirmiausia, kad ugdytis verslumą tai reikia išsiaiškinti, kas tai
6. yra, / kiekvienam žmogui, kuris nori tą daryti, o, / kai jau išsiaiškinsi, kas tai
7. yra, tada gali galvoti, kaip galėčiau tą - kas tai yra – tobulinti, va, arba įgyti. Nors
8. šiaip galvoju, kad tai čia turėtų būti tokie dalykai, pirmiausia - savęs pažinimas,
9. labai geras savęs pažinimas, ar aš turiu, tikrai šventai tikiu, kad ne visi žmonės
10. turi verslumo tą gyslelę ir gebėjimą save parduoti, reklamuoti savo paslaugas. Tai
11. vat tai tą pažinimą, / savęs pažinimą ir per savęs pažinimą / per mąstymą, o
12. kokius dalykus aš galėčiau stiprinti ir kad galėčiau, galbūt, net gi perlipti per save
13. - = arba atrasti savyje, kad aš tikrai galiu būt verslus. Aš taip įsivaizduoju.
14. I. Jūsų nuomone, kokie yra suaugusiųjų verslumo ugdymosi turinio ypatumai?

15. RV Čia vėl labai rišasi su tuo, kad turinys rišasi su tuo, kaip mes suprantam, kaip aš
16. suprantu, kas tai yra verslumas, tai / mano supratimu, kad apribojimas būtų, arba
17. didis apribojimas suprasti verslumą tik kaip pirkimą – pardavimą. / Vėlgi, /
18. galvojant toliau, kad verslumas kaip tam tikras verslas iš kurio gaunamos pajamos
19. [...] dabar labai daug kalbama apie tai, kad mokykimės kurti verslą, mokykimės
20. daryti tą savo biznį, iš to išgyventi, tą smulkųjį verslą ir panašiai. Tai sueina į
21. turinį – pažinti, ką tu pats gali padaryti, pažinti save, ar tu gali padaryti, sužinoti,
22. ką gi tu gali padaryti, kaip tu gali padaryti, ar reikia, kaip manai, ką tu galįs
23. padaryti. Nes, vėl gi, labai daug, galvoju, su tais versliukais yra tokių
24. prasilenkimų, kad a! šovė galvon, darysiu!, o paskui paaiškėja, kad aplinkai tai to
25. nereikia. [...] Tai vat manau, kad yra tam tikros tokios dalys iš ko galvočiau, kad
26. dar tame turinyje turėtų būti tam tikra, tas madingas dabar žodis yra „refleksija“
27. arba savianalizė, žmogus būtų ugdomas arba nuolat mokomas analizuoti – ką
28. padariau? kaip padariau? kas iš to išėjo? ir ką toliau galėčiau padaryti? stiprinti,
29. ar silpninti, kokius nors dalykus.
30. I.Kokias Jūs išskirtumėte mokymosi priemones verslumo ugdymuisi? Kodėl?
31. RV Geras klausimas! Šiaip tai galvoju verslumą išsiugdyti iš vadovėlių?! /// taip
32. vadovėliai arba kokia ten nors spausdintinė medžiaga tikriausiai irgi yra viena iš
33. tų priemonių, bet ne pagrindinė, nes žinių tam tikrų reikia, jeigu jų nepasiskaitysi,
34. kol tu ten susivoksi tą teorinį pagrindą šiojį tokį, jis yra reikalingas, bet šiaip jau
35. verslumas / per praktiką tai yra bandymų kelias, kur gali pradėti ir gali sužlugti.
36. Taip čia su ta praktika! Simuliaciniai dalykai, kokios tai priemonės, internetinėje
37. virtualioje erdvėje, kur tu galėtum pasitikrinti kažkokius dalykus, kiek tu žinai,
38. kiek gali įdiegti tą dalyką [...] sakoma arba turi verslininko gyslelę arba ne,
39. bet ne visi mes tą žinom. Vienas iš metodų turėtų būti patirties dalijimasis, /
40. jeigu tu gyvai dalijiesi patirtimi, jei imti kaip priemonę, kad kažkieno patirtis yra
41. įrašyta į kokią tai laikmeną, ten pasižiūri, ar pasiklausai, kažkas tai gal ir liks. Aš
42. dabar kalbu apie tą laidą „Lietuva gali“, kur dabar tie verslininkai konsultuoja [...]
43. iš vienos pusės labai didelį plusą dedu, kad pakankamai stambūs žmonės, ten
44. žinomi žmonės nueina ir kažkam bando padėti, kitas dalykas tiek kiek mačiau, bet
45. negaliu absoliutinti, / tai kai kurie jų patarimai yra tokie vadovėliniai, kad tam
46. žmogui, vargu bau, ar irgi daugiau naudos tam jo verslui būtų, tai dar tas kuris
47. praktikas, tai nieko, bet ten būna dar konsultantas kažkoks iš kažkokių matyt

48. konsultacinių firmų, tai tie žarsto patarimus tokius žinai [...] Aišku tai yra gerai,
49. kad rodoma per televiziją, jeigu kas norėtų tikrai galėtų šiek tiek pasimokyti. Tai
50. galėtų būti tokia mokymosi priemonė, vėlgi vedu prie mokymosi priemonių. [...]
51. Iš tiesų sakyčiau simuliacinės situacijos, simuliaciniai dalykai galėtų būti kaip
52. priemonė irgi. / Kodėl? Nes visos priemonės praktiškai suaugusiesiems –
53. suaugusieji mokosi per savo patirtį, per savo praktiką, jeigu jie išbando kažką,
54. paliečia, pačiupinėja jie geriau tą supranta, tai vat sakau, reiškia tas verslumo, tas
55. dalykas, kaip tu čia gali paskui pamatuoti, kiek tau tas padėjo, tai kitas klausimas
56. [...] vadovėliai, kaipo viena iš teorinių priemonių, bet ne pagrindinė, o toliau
57. kūrybiško, praktinės priemonės, tokios, / kurios leidžia žmogui dar ir savo tokį
58. kūrybiškumą atskleisti, bet kūrybiškumą ne menine prasme, o kad žmogus turi
59. smegenis pasukti, kaip tai padaryti, nes vis dėlto verslume to žmogaus mąstymas
60. turėtų būti kitoks negu toks tradicinis kaip aš įsivaizduoju.
61. I Kaip Jūs įvertintumėte neformaliojo suaugusiųjų švietimo situaciją Lietuvoje?
62. RV Nu, dviprasmiškai. Iš esmės yra deklaruojama iš tikrųjų ji egzistuoja tikrai yra
63. ir veikia ir labai plačiu spektru veikia ir // iš esmės kvalifikacijos kėlimas, iš
64. esmės vyksta daugiausia vyksta neformalios švietimo sistemoje, tuo tarpu,
65. kadangi dabar aukštosios mokyklos imasi tų visų dalykų, gal kada nors bus kitaip,
66. bet šiaip privačiame sektoriuje daug to neformaliojo ugdymo įstaigų yra. / Yra
67. įstatymas 1998 metų, / kuris didžiąją dalimi, ne lietuviškai tariant, ne labai be
68. veikia, na jis pirmiausia *pasenęs*, ir todėl, tas, kas buvo anais metais aktualu, buvo
69. sureglamentuota, bet aišku, laikotarpis pasikeitė, dėl to dabar, va, vyksta naujojo
70. įstatymo kūrimas, *įdomu kuo tai baigsis*. / Yra kritikuojančių, kad kuriamas
71. neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas, o ne aplamai suaugusiųjų švietimo
72. įstatymas, // bet mano nuomone yra, žmogiškąja nuomone, tai, kad dažniausiai
73. - = akcentuojamas neformalusis profesinis mokymas, aš kažkaip galvoju, kad
74. žmogus yra ne tiktai darbo rinkos dalyvis, bet ir šiaip žmogus ir kad labai daug
75. kas priklauso nuo žmogiškųjų savybių, - = kai žmogus darbo rinkoje atsiduria,
76. nuo to kaip jis žiūri, kokia vertybė jam darbas, ar mokymas, ar aplamai, kokia
77. vertybinė sistema, žmogaus sakykime vertybinė sistema, ką jis atsineša į tą darbą,
78. darbo rinką, nuo to priklauso jo sėkmė arba nesėkmė. Dalinai aišku, aišku nuo
79. profesinių įgūdžių, be abejo, bet vėlgi, jeigu tu žiūri į darbą kaip į vilką, tai tavo
80. visi profesiniai įgūdžiai gali būt nelabai ten kažkaip atsiskleisti. Jeigu, kaip liaudis

81. sako, „atžagariom rankom dirbi“. / Tai vat, tai man kažkaip labai skaudu, kad /
82. vis mažiau ir mažiau dėmesio yra skiriama neformaliai neprofesiniam – tai yra
83. žmogaus asmenybės tobulinimui, kad tai, netgi aiškiai sakoma, kad tai yra
84. asmeninis žmogaus reikalas, kad jis užsiimtų savo kūrybiškumo lavinimu,
85. saviraiška, maždaug šokti, dainuoti ir siūti, ar valgyt gaminti, tai čia yra, va, - =
86. būtent ta sritis, ir jie tegul mokosi ar tobulinasi, kada nori, kaip nori ir už kiek nori
87. ir pinigus investuoja patys. - = Tai aš ne sakau, kad visus tuos dalykus reikia,
88. sakykime, kad būtų pilnai finansuojami, bet kad į juos n-e-k-r-e-i-p-i-a-m-a
89. dėmesio ir nematoma to žmogaus kaip visumos – man tikrai yra labai skaudu. Nes
90. aš galvoju, jeigu žmogus tobulėja kaip asmenybė, tai jisai ir toje darbo rinkoje,
91. tam profesiniame gyvenime gali geriau save realizuoti. Į šią sritį aišku patenka ir
92. tas, dabar mažų mažiausiai penkiolika metų diskutuojamas, klausimas, kaip
93. formalizuoti neformaliai įgytas kompetencijas [...] ir kartais kalbama apie tai, kaip
94. formalizuoti neformaliojo mokymo programas ir tada truputėli vėl gaunasi
95. dviprasmiška situacija, kad jeigu programą suformalizuosim, tai koks - = čia
96. tada neformalusis mokymasis. - = Bet dėl neformaliai įgytų kompetencijų
97. formalizavimo tai iš tikrųjų situacija tokia keistoka, nes kartais žmonės, turintys
98. neformaliai įgytas kompetencijas nepatenka į tam tikras pozicijas, dėl to, kad jie -
99. = neturi aukštojo mokslo išsilavinimo toje srityje. Tai tokių atvejų yra. / Šitoje
100. vietoje, žinoma, skelbiama, kad daromi tam tikri žingsniai, ir jie iš tikrųjų daromi,
101. Aš čia vakar ne tyčia ministerijos tinklapyje [...] atradau, kad keletas universitetų
102. ir keleta kolegijų yra įsivedę savo tvarką kaip formalizuoti tas neformaliai įgytas
103. kompetencijas. Čia kaip ir viskas būtų kaip ir neblogai, išskyrus vieną dalyką, b-a-i-
104. m-ę tam tikrą, kad tie universitetai, ar tos kolegijos neimtų pritaikytų maždaug:
105. tau trūksta to ar to, tai va prašome pas mus pasimokyti išlyginamuosius tuos
106. dalykus, grynai savo klientūrai. Tai vat, kol ne atsiranda bendro, bendros sistemos
107. formalizavimo, kad tu ateini kažkur tai, pristatai ten nurodytus šituos ir tau
108. paaiškina, kad turi tą ir tą, ir neturi to ir to, ir jeigu tu nori turėti, gali kreiptis ten,
109. ten ir ten, ir tu turi teisę pasirinkti. Bet tai kažkokie žingsniai daromi, tai yra pusiau
110. su bėda.
111. I. Kodėl neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo pakeitimas nėra priimtas?
112. RV Istorija buvo tokia, kad buvo vienas Seimas, buvo viena darbo grupė [...]
113. įstringama visada ten, kur yra kokie nors apmokėjimo klausimai, nes ten, bent jau

114. pradiniame variante, kas turėtų finansuoti, kokia dalimi turėtų finansuoti ir paskui
115. dar atostogų būtų žmonėms ir aš manau, kad ties šiais klausimais ir buvo įstrigta. Ir
116. tada atėjo kitas Seimas, ir atėjo kitas ministras, ir vėl buvo sudaryta nauja grupė,
117. kuri perėmė iš anos, kai kurie žmonės yra tie patys, bet aš kaip suprantu nedidelė
118. dalis pirmosios grupės, tai žinot ir vėl visi iš naujo svarsto [...] aišku sveikintina,
119. kad vyksta, nes vienu momentu atrodė, kad jis jau ir liks kažkur tai, jo nebebus.
120. I. Kokias Jūs įvardintumėte neformaliojo suaugusiųjų verslumo ugdymo/si
121. prielaidas?
122. RV Ko reikėtų, kad jis vyktų? // Patrauklių programų, / ta prasme patrauklių,
123. kad ne vien žaidybinių arba šou elementai, bet kad iš tikrųjų žmonės pajustų, kad po
124. to mokymo, po to ugdymo, jie realiai gavo kažkokių konkrečių praktinius
125. įgūdžius arba bent jau pradmenis, kaip pradėti ir būti versle. // Kad jos būtų ne
126. atsitiktinės, ta prasme, kad čia buvo projektėlis, čia pafinansavo, čia kažkas kažką
127. pamokė, po to projektėlis baigėsi, taip čia viskas - = taip pagal projektą galima,
128. žiūrint, kokios trukmės tos programos. Bet jei tai būtų buvę vien tik atsitiktiniai,
129. trumpalaikiai projektai, tai suaugusiajam žmogui - vieniems taip, bet didžiąjai daliai,
130. turbūt, tai nebūtų paveiku [...] linkstu dėl to, kad jeigu pridarysim tų programėlių po
131. dvi valandas, tai ne manau, kad čia kažkas atsitiks su tuo žmogum. **Taip** vis tiek
132. kažkas įkris, bet jeigu mes tik siekiame, kad įkristų, ir tikimės, kad žmogus paskui
133. pats kapstysis, tada taip. Bet jeigu mes norim nuosekliai jiems duoti pagrindus, tai
134. turėtų būti ne atsitiktinės, tęstinės, pakankamai, kaip čia pasakyti, lėtos, ne tai, kad
135. lėtos, bet neskubios programos, ne atėjau, ne pasakiau, paskaičiau paskaitą, bet
136. žmogui daviau praktinę užduotį, jisai padarė, jisai susivokė, jisai paklausė, jam kilo
137. kažkokios abejonės ir tokiu būdu rutuliojamosi, nes šiaip tai čia dviprasmiška
138. situacija, visi labai nori greitai – atėjau, atėjau pasimokiau ir kad mane greitai -
139. išėjau ir jau turiu mokėti. Kuo toliau gyvenu, tuo aiškiau darosi, kad tas nevyksta.
140. Jeigu norim išmokti, tai mes atskaitom, kažkokia, klausimus užduodam ir manom,
141. kad mes išmokėme, bet, ar žmogus išmoko tai didelis, didelis klausimas. Tai vat,
142. kokias čia tas prielaidas pasakiau: kad būtų patrauklios programos, kad jos nebūtų
143. atsitiktinės, turėtų tęstinumą, arba bent jau tokį ciklinį ratą, kad žmogus, jei jis
144. praėjo kažkokį, jam kilo neaiškumai, ar dar kažkas, jis gali kažkur ateiti ir sakyti –
145. man trūksta to ir to, ir nebekartoti to paties, bet imti kažką naujo ir kad tai būtų
146. tikrai to pamatuoto tempo suaugusiajam žmogui, nes čia vėlgi grįžtu prie to, tie

147. kurie rengia programas, kurie dėsto turi išmanyti tuos suaugusiųjų mokymosi
148. ypatumus, kad pažinimo procesai truputį lėtėja nuo 30 netgi jau tų metų, gal
149. vieniems anksčiau, kitiems vėliau. Tai nereiškia, kad žmogus negali išmokti, bet
150. žmogui reikia, ir kad būtų praktinio veiksmo, tai nebūtų paskaitų skaitymas. Aš
151. galvoju tokie, tokios būtų mano nuomone būtų pagrindiniai dalykai.
152. I. Kaip Jūs įvertintumėte neformaliajam suaugusiųjų verslumo ugdymuisi skirtų
153. mokymosi priemonių prieinamumą?
154. RV [...] projektą apie verslumo skatinimą andragoginiais dalykais, tai [...] buvo
155. prieš septynis ar aštuonis metus, išleistos 6 knygos: Andragoginiai anglų kalbos
156. metodai, Kompiuterinio raštingumo metodai, Inovatyvių suaugusiųjų formų kūrimas,
157. diegimas ir steigimas, Andragoginiai teisinio raštingumo metodai, Andragoginė vadyba,
158. institucinė plėtra, Andragoginiai verslumo mokymo metodai [...] problema, mano
159. supratimu su tom išleistom knygom ir kai kuriom visai neblogom knygomis [...],
160. kaip įpratinti, prikviesti, paskatinti mokytojus tą naudoti, jeigu kalbam apie
161. neformalųjį, tai institucija galėtų pagal tą knygą sudaryti programą ir įtraukti
162. žmones [...] Andragoginės literatūros portfelis – mokymosi pagrindai, išeitinio
163. dalyvavimo, tai baigiant tą projektą tiesiog buvo paprašyti, kai kurie autoriai
164. nuvažiuoti ir padirbėti su suaugusiųjų mokytojais, aišku, ten daugiau buvo į
165. suaugusiųjų mokyklas, bet jos užsiima tokiu ir kitokiu švietimu, papasakoti,
166. parodyti [...] metodus, kuriuos galima būtų integruoti į kokias pamokas, tai
167. atsakymas buvo - mums nėra laiko, mums reikia išeiti turinį ir nėra laiko užsiimti
168. jokiais čia dar papildomais ugdymo dalykais [...] išleista knyga „Žingsniai verslumo
169. kompetencijos link“ (be išleidimo datos) [...] savarankiško mokymosi priemonė –
170. knygomis aprūpinti projekto dalyviai, bendruomenės, nariai [...] projektuose
171. nebūna tiek, kad aprūpinti visus, didžioji dalis platinama per suaugusiųjų mokymo
172. centrus [...] Jeigu popierinių priemonių klausimą prieinamumą, kokią kolegiją su
173. verslumu, tai jos turi kažkokias priemones. Per projektus yra prikurta priemonių,
174. kiek suaugusiesiems patenka, kiek tie suaugusieji bando iš jų mokytis, sunku
175. pasakyti, nes suaugęs žmogus, - kas man iš to, ar aš čia paskaitęs galėsiu kažką
176. nuveikti? Aš galvoju, kad per Žemės ūkio ministeriją, per Leader programą tų
177. struktūrinių fondų, tai turėtų būti žemdirbiai labai smarkiai mokomi verslumo
178. kompetencijų, kaip susikurti savo mažą versliuką, kaip išgyventi iš tų sūrių [...]
179. I. Ką norėtumėt papildyti, kas buvo svarbaus ir neatsakytą?

180. RV [...] vienintelis papildymas iš tiesų priemonės turėtų būti orientuotos į žmones,
181. parašytos žmogiška kalba, ne kokiais tai ten aukštais filosofiniais dalykais [...]
182. reikia pagalvoti apie tikslinę grupę. Tai vat, tos priemonės turėtų būti paruoštos ir
183. kaip galima daugiau priemonėse turėtų būti praktinio tokio dalyko, bent jau, jei
184. žmogus negali praktiškai padaryti, tai bent mintyse kažką susikurti, mąstyti,
185. pamąstyti, permąstyti, pakeisti savo nuostatas į tą dalyką, nes kad nebūtų taip –
186. perskaičiau, užverčiau ir nuėjau.